

***Caută mai întâi, omule,
înțelepciunea neamului tău,
și-apoi pe-ale altor neamuri.***

J. Eliade

***Cea dintâi dovadă a iubirii
de neam, este să citești în
limba țării tale.***

CAPITOLUL I
P R O F E S O R

Correspondența între doi Rumâni din țara rumânească și altul din Moldova
(Muzeul Național I, 1836 No, 36, pag. 143),¹⁾

Heliade către C. Negruș.

Domnul meu ! — Am primit scrisoarea D. T. din 1. Iun : cu care ai binevoit a mă cinsti, și sint foarte recunoscător de toate sentimentele ce arăți pentru mine. Mare mulțumire mi-a pricinuit cugetul și propoziția D. T. de a deschide între noi o corespondență literală. Și de mare preț am văzut toate întrebările D. T. care dovedesc un bărbat vărsat în literatură, ce

¹⁾ Dau mai întâi fragmente din această scrisoare importantă, pentru că ni se vorbește de primele lucrări ale lui Heliade și de împrejurările în care el a servit învățământului public românesc. Câtă să însemnez aici că cea dintâi corespondență într'un Muntean și un Moldovean a fost între Căminarul Dumitrache Pastrescule și Heliade prin C. R. 1800 Ianuar 6 No. 74.

mult s'a ostenit și a cugetat întru lucrarea limbei naționale atât în general cât și în cele mai mici amănunte. Am văzut în D. T., și pe bărbatul de geniu și pe bărbatul de gust ; căci croirea în general a unui plan, a unei sisteme, aflarea unei arte sau meșteșug dovedesc geniul aflătorului ; iar cercetarea nuanșelor, desăvârșirea amănuntelor dovedesc gustul și formează frumosul.

Până a nu intra a'mi da și eu părerea la câte cu dreptate mă întrebi voi să vă arăt că o limbă cu cât se lucrează cu atât se cultivă, se regulează și se desăvârșește, legiuindu-se fie-care termen și fie-care frază cum să se zică și cum să se scrie. Prin urmare, când am început să scriu limba noastră mai întâi mi-am croit o sistemă potrivită, după a mea părere, pe natura și însușirile ei. Mai întâi am scris'o foarte urât, ca fie-care începător, fără model, fără ajutor, fără tovarăș care să'mi sprijine părerea în părerea lumii, singur a trebuit să mă lupt cu prejudețele și obiceiurile, care de multe ori trebuie să le respecte cineva, căci și de sînt mai totdeauna nedrepte, dar sunt bătrîne, sînt înrădăcinate și sunt puternice ! Pretutindenea la început poate să mă vază cineva un scriitor care se încearcă, care încă nu are experiența și prin a căruia până abia trecură

câteva vorbe, și frase ale limbei întregi; totdeauna însă m'am silit să nu es din sistema mea. De multe ori iară nu scriitor încercat poate să mă vază că scriind am vrut să fiu înțeles și prin urmare am respectat vorbele și frazele obișnuite sub forma în care se afla, care deși vițioase însă dă să înțeleagă cititorului aceea ce gândea scriitorul.

Sistema a fost ca să poată cineva aduce limba în stare, pe cât se poate, a ecsprimă tot ce se gândește fie în materie fizică, fie morală, politică și religioasă.

.

Așa am vrut mai întâi să'mi fac și să'mi hotărasc mele o limbă prin care să mă exprim și să înțeleg aceea ce gândesc; am vrut să'mi fac vocabălerul terminilor tehnici, și m'am apucat de traducții. Am început mai întâi gramatica, și ca să pun la locul lor zicerile unei limbi ce nu o cunoșteam ci ca să trec prin tipii limbei și ca să pociu pune pe vocabulerul meu terminii cei noi gramaticali și să'mi formeze limba gramatică. Pe urmă am făcut sau am culcs o geografie, am tradus cursul matematică al lui Francoeur, ¹⁾ logica lui Condileac șcl. câteva lecții de li-

1) Cu litere latine și ortografia l. franceze.

teratură sau de poetică și de retorică. Prin urmare eu *a* trebuit vrînd nevrînd a trece prin toți termenii trebuincioși în aceste științe, *ai* boteză într'un fel, bine sau rău, și a'mi îmbogăți vocabulerul meu.

Ca să nu'mi rămâie lucrarea neroditoare, ca să pociu a mă folosi dintr'ansa cuge-tând de mai multe ori asupra unui obiect ce am cugetat o dată, m'am făcut apostat în casa părintească, care îmi propunea, în-nainte protecții slujbe, chiverniseli și m'am pus în mijlocul zidurilor celor dărâmate ale Sfântului Sava, un biet dascăl cu câți-va leușiori pe lună, înconjurat de câți-va șco-lari săraci hotărâți și fanatici în prieteșu-gul meu și în cugetul și alegerea lor; am început lețiile mele de la gramatică, până am sfârșit cu dănsi un mic curs de ma-ti-matică cu geografie împreună în limba națională, în vreme de șese ani, fără să mă întrebe nimeni ce fac, fără să vie cine-va să încurajeze pe bieții școlari. Veneà iarna, lemne de nicăieri; fie-care școlar aducea câte un lemn, după unde găseà, care a-bia erà în stare să încâlzească prejma unei sobe sparte, ce umpleà casa de fum, și să topească fulgii de zăpadă, ce vijelia îi re-pezeà pe ferestrele cele sparte. Tremurând cu mîna înghețată pe compas și pe cretă, ne faceam leția și Dumnezeu a binecu-

vântat ostenele noastre, care eră niște minuni al *dragostii* și ale *hotărârii*. Școlari aceea s'au împrăștiat profesori prin județe; în locul acelor dărâmături s'a întemeiat muzeul național; alături s'a înălțat colegiul Sf. Sava; limba, ce s'a legiuit în acele dărâmături, s'a îmbrățișat de toată tinerimea și felul scrierei și ortografie s'a introdus în toate caucelariile. Rod, al aceluiași strădanii este și teatrul național...¹⁾.

1) P. Poenaru Curieru rom. 1878 Sept. 4. Cuvânt înut la examenul școlii Naționale de la Sf Sava: «...școlile epete puțin a avut a suferi felurimi de împiedicări, cin cât într'o vreme rămăsese toată greutatea ei pe esingur D-l Eliad care pentru o singură dragoste ede a'și împărtăși învățătura tinerimii; a suferit tot efciul de străntori; acest neprețat tânăr nu numai ecă a scos școlari, care astăzi sunt profesori vredentici de acest nume, el a cultivat și limba prin mult elucăr...»

D-l P. Eliade, după V. A. Ureche susține că Heliade a avut leafă de 100 piaștri în memorii, publicate în Binele Public 1990. Heliade spune însuși că el a luat post da dascăl neohemat de auto-tății, și abia mai târziu când școala și catreda fură recunoscute de ocărnuire, l se orându-i-se o leafă lunară de «100—150 lei vechi».

INȘTIINȚARE

Institut pentru creșterea fetelor

(C. R. 1830 No. 43. Pag, 171¹⁾)

Tinerimea este floarea neamului omenesc. Aceasta îngrijindu-se cu o educație vrednică de starea omului, nu va întârzia la vreme a'și da rodul său, care este mărimea și fericirea cea adevărată a omului. Acest adevăr, dacă nu toți din nenorocire, dar îndrăsnesc a zice că cei mai mulți au început a simți și la noi încă mai de mult, și n'au întârziat încă a îl pune în lucrare, carii prin casele lor, carii trimițându-și copiii în luminata Europă, și carii îngrijind și silind a se face școale publice pentru învățătura acelor ce nu au aceste mijloace. Aceasta însă prin cele mai multe părți s'a pus în lucrare numai pentru băeți care sînt numai o jumătate din această nouă omenire ce se gătește

1). Reproduc această bucată pentru că este o parte din programul general de învățămînt public, pe care Heli. de l'a conceput încă din anii 1827—1830 și pe care l'a susținut până în zilele lui din urmă.

a rămâne în locul nostru, făcând o mare nedreptate celeilalte jumătăți, adică fetelor; în vreme ce, ca să zic adevărul, mai că mai de trebuință ar fi învățătura și buna îngrijirea fetelor, și a se socoti mai de mare preț de cât a băeților.

Îndată ce maica natură ne dă ființa și ne aduce în lume, muma este ce dintâi ce ne primește în brațele sale cele călduroase, și se însărcinează cu îngrijirea, și pare că ar face un tăcut, dar prea deslușit, jurământ înaintea celui Prea-înalt, că va fi răspunzătoare pentru toată fericirea noastră. Muma este cel dintâiu dascăl al nostru: de la dânsa începem a lua cele mai dintâiu cunoștințe, în brațele ei începem a judeca binele din rău; în brațele ei petreceu toată pruncia și copilăria noastră, din faptele ei începem și noi a ne închipui cum trebuie a trăi în viitor, însoțirea cea mică ce sta în familia noastră, unde muma este cărmuitorul și economul, ne-înfățișează adunarea acestor în parte însoțiri, care fac politiceasca societate, într'un cuvânt, drumul care ni-l apucăm într'această vleață își are începutul de la cele d'ântâi și fragede pasuri, pe care drum muma ne îndreptează și în care ghemul cvântării și al judecății, muma începe a ni-l desfășura. Să ne închipuim acum o mună ce nu'i pasă de seama ce are să dea pentru noi; a căria toate cu-

noștințele îi sînt încurcate ; în a cărui minte binele este în primjdie a fi rău, și rău are cinstea a se numi un bine ; a cărui faptele sînt o singură degradație a omenirii, însoțirea o singură neînvoire și nerânduială ; drumul pe care merge, din mica copilărie rătăcit, acest prea prețuit ghem al judecății încurcat, rupt și fără căpățâi ; ce drum oare ar trebui să apucăm dîntu'o acest-fel de familie, și cum ar trebui să ne îndreptăm faptele noastre ? Iată toată pricina fericirii noastre și nefericirii noastre, și iată pentru ce fetele trebuisc și mai mult de cât băeții a începe la învățatura datoriilor lor.

O acest fel de școală, D. Marele Logofăt C. Goleșcul, voește a întemeia la Belvedere, afară de București, cu învățăturile următoare : limba românească, franțuzească și nemțească ; Aritmetica, Geografia, Istoria sfântă și universală, Mitologia, Retorica, Poezia, Muzica, Zugrăveala, cusuturi, croituri, economia casii, danțul și limba italienească....¹⁾

1). O a doua încercare de un Institut de fete a'a făcut mai în urmă de «Societatea damelor surate» statutele acestei societăți sînt publicate în C. R. 1836

a rămâne în locul nostru, făcând o mare nedreptate celeilalte jumătăți, adică fetelor; în vreme ce, ca să zic adevărul, mai că mai de trebuință ar fi învățătura și buna îngrijirea fetelor, și a se socoti mai de mare preț de cât a băeților.

Indată ce maica natură ne dă ființa și ne aduce în lume, muma este ce dintâi ce ne primește în brațele sale cele călduroase, și se însărcinează cu îngrijirea, și pare că ar face un tăcut, dar prea deslușit, jurământ înaintea celui Prea-înalt, că va fi răspunzătoare pentru toată fericirea noastră. Muma este cel dintâiu dascăl al nostru: de la dânsa începem a lua cele mai dintâiu cunoștințe, în brațele ei începem a judeca binele din rău; în brațele ei petrecem toată pruncia și copilăria noastră, din faptele ei începem și noi a ne închipui cum trebuie a trăi în viitor, însoțirea cea mică ce sta în familia noastră, unde muma este cărmuitorul și economul, ne-înfățișează adunarea acestor în parte însoțiri, care fac politiceasca soțietate, într'un cuvânt, drumul care ni-l apucăm într'această vleață își are începutul de la cele d'ântâi și fragede pasuri, pe care drum muma ne îndreptează și în care ghemul cînvântării și al judecății, muma începe a ni-l desfășura. Să ne închipuim acum o muma ce nu'i pasă de seama ce are să dea pentru noi; a căria toate cu-

noștințele li sînt încurcate ; în a cărui minte binele este în primordie a fi rău, și rău are cîntea a se numi un bine ; a cărui faptele sînt o singură degradație a omenirei, însoțirea o singură neînvoire și nerânduială ; drumul pe care merge, din mica copilărie rătăcit, acest prea prețuit ghem al judecății încurcat, rupt și fără căpătâi ; ce drum oare ar trebui să apucăm dintru'o acest-fel de familie, și cum ar trebui să ne îndreptăm faptele noastre ? Iată toată pricina fericirii noastre și nefericirii noastre, și iată pentru ce fetele trebuiesc și mai mult de cât băcții a începe la învățătura datoriilor lor.

O acest fel de școală, D. Marele Logofăt C. Goleșcu, voește a întemeia la Belvedere, afară de București, cu învățăturile următoare : limba românească, franceză și neamească ; Aritmetica, Geografia, Istoria sfîntă și universală, Mitologia, Retorica, Poezia, Muzica, Zugrăveala, cusuturi, croituri, economia casii, danțul și limba italienească¹⁾

1). O a doua încercare de un Institut de fete s'a făcut mai în urmă de «Societatea damelor surate statutele acestei societăți sînt publicate în C. R. 1838 Supl. la No. 29.

Domnului Marelui Ban M. Ghica

*Capul Departamentului din năuntru, Prezidentul
Eforiei Școalelor, etc., etc.*

(C. R. 1840 No. 34, spirala 20)

FRAGMENT

Școalele astăzi, mai mult de cât totdeauna au ajuns obiectul luării aminte obștești. Fiecare dorește a le vedea înflori-toare și sporind. Toți părinții de familie aci își înaintează ochii și de aci așteaptă viitorul fiilor lor, și în deobște tot românul inbitor de binele patriei sale de aci așteaptă luminarea, fericirea și slava ei. Guvernul de aci așteaptă slujbașii care să înțeleagă mântuitoarele i cugetări și să corespundă cu părinteștele-i îngrijiri. Biserica de aci așteaptă preoți luminați, care să împărtășească cu spor și după duhul Evangheliei cuvintele sale la nord, și să'l povățuiască la mântuire. Fără școale să nu aștepte nimeni nici părinți buni, nici cetățeni buni, și prin urmare nici stat bine organizat și bine cârmuit și păstorit .

Invățătura însă, în veci a avut trebuință de pace și de odihnă. Soarta ce ne-a gonit cu toată râvna Românilor la învăță-

tură, i a făcut însă din veac în veac a rămâne mai înapoi, de cât cealaltă parte a Europei, eu care odată ei era de o potrivă și la braț și la arme și la cunoștințe¹). Voiu să zic că, lipsindu-ne mai totdeauna pacea și odihna, am pierdut încetul cu încetul și așezămintele de învățatură și creșterea obștească sau, deși le-am avut, se afla însă în paralizie. Duhul a început a se tâmpi, naționalitatea a se stinge și românul a se degenera și a se face gata uneltă și pradă celui d'întâi venit. Rîvna lui la învățatură s'a întrebuițat de străini în felurimi de chipuri după deosebitele epohe. Ei însă, totdeauna au fost gata a cheltui, și au cheltuit, însemnătoare sumi și în parte și de obște. Dacă roadele nu au corespuns cu rîvna și jertfele lor, pricina au fost sau în nestatornicia vremilor, sau în oare care precugetări infernale, sau în răul metod și neajungerea și ignoranța învățătorilor timpilor trecuți.

Însă ori-cum au fost școalele trecute, dar au păstrat schintea unui foc învălit cu îngrijire în căminul strămoșesc și lăsat de moștenire la urmași. Acele școli au păzit ca vijeliile politice să nu poată spulbera, dimpreună cu cenușia, și schintea

1) Aluștune din falimosul discurs al lui Alex. Hașdeu de la Hotin.

cea după urmă a acelu foc Dumnezeesc. Când Românii se aflau oare cum mai la adăpost, îndată îl aprindea spre încălzirea morală a urmașilor lor și astfel s'a vecinicit, până în niște zile mai bune, căldura învățături; astfel s'a păstrat până a nu degera de crivețele ce au trecut peste Dacia sămânța întietoare, din care să poată răsări roadele ce se așteaptă în zilele noastre, și astfel de sămânța au purtat în inimile lor Cantemiri, Filareții, Ienaki, Văcăreștii, aci; în sfârșit acea sămânță desvoltată mai mult în inima răposatului Domn Grigore Ghica, fratele Domniei Tale, l-a făcut să pue piștră cea d'ântăi a temeliei școalelor în limba Patriei; ei sîntem datori ori ce bun în intervalul scăderi noastre și văduviei României de prinții săi pământenii până la reforma începută sub domnia răposatului Domn.

A venit vremea însfirșit că această sămînță păstrată și lăsată din moștenire din veac să se pue în pămîntul său priincios, să se apere de vijeliile iernii, să se cheme din cer asupra-i ploile lui Aprilie și Maiu, și să'și dea roadele sale insutite în vremea secerișului. Unde sînt cultivatorii? Care este grădinarul? Ce face?, ce nădejde ne dă? — Căci pămîntul e bun, vremea e priincioasă. — Aceste sînt întrebările de obște.

Fără să văd atâta mișcare vrednică de laudă, todeauna m'a ars dorul sporirei și luminării pământului meu de naștere, care ori cât m'ar urî el nu pociu de cât să'l iubesc și'l respectez cum iubește un fiu umilit pe o mumă desnaturată. De cum am debutat în lume, lui i-am închinat toată vremea, toată junețea, toată bărbăția, toată starea, toată odihna, toată fericirea mea. Scrierile mele vor fi marture și în tribunalul viitorimei și înaintea judecării unde toți avem a ne da răspunsul: de nu vor fi bune, dar conștiința mea, cugetul cu care le-am scris se va vedea în toate. Un cuget am avut, binele patriei, liniștea și pacea ei, învoirea mădulelor și capului ei, fericirea într'un cuvânt a contemporanilor mei și un viitor mai bun pentru urmași. Acesta mi-a fost singurul meu cuget, și m'am uitat pe mine și pe copiii mei... și mă pociu mângâia că n'am fost simbriaș, ci adevărat fiu al Patriei mele, căreia am slujit ca un rob. Acest cuget m'a făcut și în anul trecut a mă adresa prin glasul Curierului Românesc, către D. Directorul Școlărilor¹⁾ cu scrisoarea publicată în N. 70.

Așa în vreme ce se fac asemenea între-

1) Petruche Poenaru.

bări mântuitoare, mă simț și eu dator a nu tăcea în asemenea fericite și laudate împrejurări, și mă îndreptez către Domnia Ta, ca ministru ce înfățișezi guvernul în obșteasca adunare, ce întâiul mădular al Eforiei școalelor, ca frate al Prea înălțatului nostru Domn, a căruia rîvnă pentru luminarea supușilor săi este cunoscută, ca frate al aceluia Domn al căruia nume este înscris în fiecăre piatră a colegiului din Sf. Sava, ardicat de dînsul în niște vremi, când înălțarea unei școale era de o potrivă cu lepădarea de tot, și de tron și de viață; mă îndreptez către D-ta ca însuși rîvnitor, și protector al învățătorei publice, ca la unul la a căruia rîvnă și stăruire e datoare țara 3000 de școale lancasteriane ce s'au întemeiat prin sate, ca la un amator și apărător al artelor, care, străine încă în pămîntul nostru, află ospitalitatea în muzeul căruia pui cea d'ântăiu temelie.

Trei mari cuvinte, domnul meu, mă îndeamnă a eși înainte și, nechemat de nimeni, a mă îndrepta către Domnia Ta, în pricina școalelor. Cel d'întăiu că sînt și eu român și am aceeași inimă și același glas cu toții dimpreună; al doilea că sunt tată de familie, n'am unde să'mi cresc copiii, de cât în aceste așezăminte, pentru că deși aș avea

... mijloace a-i crește aiurea, gândul meu nu
 ... este ca să-i cresc străinește și ei apoi să trăiască
 ... românește; voiu să fac din ei români și
 ... trebuie să știe cele românești și, legi și obi-
 ... ceuri. Ticăloși au fost părinții și ticăcoși
 ... fiii cari orbește s'au crescut pentru alt veac
 ... și pentru altă țară și au trăit apoi în alt
 ... veac și în altă țară! Iar cel d'al treilea și
 ... mai mare cuvânt era că la formarea școa-
 ... lilelor românești, când împrejurările nu erta
 ... sa se pomeni nici numele de școală, am fost
 ... și eu unul din acei norociți ce au pus cele
 ... d'întîiu pietre în temelia lor, și opt ani ¹⁾
 ... am suferit gerurile iernilor în mijlocul cri-
 ... vățelor ca să adun și să închei o gramatică,
 ... ca să-mi formez o limbă, ca să botez ter-
 ... menii științelor, ca să fac în sfîrșit un curs
 ... de Gramatică, Aritmetică, Geografie, Algebră,
 ... Geometrie. Trigonometrie... și ca să pre-
 ... gătesc o parte din învățătorii publici ce se
 ... află astăzi ²⁾. Această limbă astfel cum se
 ... descrie astăzi din cei cari o cunosc, este a
 ... mea; din cățile acestea, din care se încheie
 ... mica literatură a acestui Principat, trei părți

1) În scrisoarea către Negruții zile «6 ani»

2) Nota I din pag. 199 Biblioteca Portativă. 1860. vol.
 II, unde e reproducă această scrisoare, dar cu multe
 schimbări de limbă. «doi frați Popp, Gheorghe și Alecu;
 Stanciu Căpățaneanul; Gr. Pleșolanul; Jianul; Mălu-
 treanul; Gorjean, patru elevi Moldoveni, etc.»

sînt ale mele, scrise de mine sau tipărite cu averea mea, cu averea copiilor mei; această gazetă, care s'a ținut fără nici un ajutor în vreme de unsprezece ani, ca să sprijinesc cinstea compatrioților mei, este a mea. În vreme de douăzeci de ani, ușa mea a fost deschisă la toți tinerii ce au avut trebuință de sfatul meu; vremea a fost a lor; tipografia mea a fost gata a primi osteneala oricărui tânăr ¹⁾.

La orice s'a vorbit în pămîntul meu de naștere, eu n'am avut nici un glas, pentru că am fost un om foarte neînsemnat în sfaturi patriotice; cînd însă se mișcă întrebarea copiilor mei și ai tuturilor părinților, se mișcă întrebarea unei pricini în care mi am petrecut toată viața; se mișcă întrebarea idolului meu, a singurei mele nădejdi. Locul acesta nu mi-l'a dat nimeni; singur mi-l'am creat, singur de bună voe

1) *Cesar Baltak*. Operile lui ed. 1885 Pag. 11 «În tipografia sa, pe care a întemeiat-o cu ale sale însuși osteneală și, din care totdeauna o parte a consfințit-o pentru «faceri de bine». Pag. 12 «Și voi, tinerilor, care n'aveți încă îndrăzneală a publica scrierile voastre, care doriți a afla un prieten povățuitor al penii voastre, mergeți la dînsul și-l veți afla gata a jertfi coasuri întregi, căi pline de bucurie a vă censura cu blîndețe, a vă povățui pe drumul simțului celui bun, a vă curăți stilul, a vă împărtăși idelle sale sănătoase, a vă arăta emetodul cel mai înlesnitor și a vă însușia dragostea virtuții și a bune cuvîntului...»

m'am asvirlit în mijlocul fostelor ruine din Sf Sava, ca să sufăr foamea, frigul, și disprețul, mai rău de cât toate; este o mare legătură între inima mea și între școalele românești și când e vorba de dănsese ori cât oi fi de nesocotit, ori cât voiu urî societățile de acum, ori de unde voiu fi retras, viu și mă puiu la locul meu și zic că am și eu un glas; dar! am și eu un glas.....

Ca să-mi dau părerea, ca să-mi spui cugetările mele, nu pot fără a arăta și câte ceva din cele ce s'au urmat până acum în școale, care au fost pricina nemulțumirii obștești. Ca să poată eși ceva bun, trebuie să aducă cineva de pildă necuviința celor rele, spre a numai cădea într'insele. Această însărcinare ce mi-am luat asupra'mi, s'nt sigur că'mi va mai înmulți vrăjmașii; însă cugetul meu este bivele de obște, dorința mea este asemenea cu a tot românului bine cugetător, și vina mea nu este alta decât că, gândindu-mă și eu ca toți, aceea ce vorbesc alții în parte, eu o vorbesc de obște fără a mă ascunde de nimeni. .

Zece ani sânt de când după sistema — cea până acum — se învață științele în limba patriei, și roadele școalelor au revoltat toată obștia as'pră-i și au făcut a se mișca ată-

tea întrebări vrednice de laudă în obșteasca adunare..

Esperiența a dovedit că a fost foarte defectuos — regulamentul școalelor — foarte păgubitor, fără voia. poate, și însuși acelui ce l'a lucrat. Nu-mi place a crede ca alții, că la lucrarea acestui regulament a fost un fel de precugetare în paguba românului și a limbei lui ¹⁾. Zic însă că sistema școalelor atât a fost de defectuoasă, încât de am fi avut o stăpânire străină (!) dacă aceasta ar fi vrut să stingă dreptul național și să facă a se învăța științele în limbă străină și, împotriva luminilor și a filozofiei veacului nostru, n'ar fi aflat alt argument mai tare, ca să dovedească greșit și în paguba românilor, că limba românească nu poate face nici un spor, decât această sistemă urmată până acum în școale, cu care zece ani sau pierdut în zadar....

Activitatea cea mai mare a acestei sisteme n'a fost întru învățatură (fie în ce limbă va fi), cât în paza formelor în scrieri și corespondențe sterpe, a cărora săvârșire au trebuință cu adevărat de vreme, și vremea de zece ani nu s'a pierdut întru învățatura științelor

1) Aluziune la «sincerile sentimente» ale lui Kisseloff către Țările Românești.

În limba patriei, ci în paza formelor, în intrigi, în ură, în rivalități. Așa dar .sistema e de vină, iar nu limba românească...

Învățăturile toate s'au urmat în limba românească și nu poate cineva afla un școlar, în vreme de zece ani să știe a scrie cu ortografie oarecare hotărîtă și chibzuită. Pricina este că nu a fost o unime, *un* cuget. Se poate ca fiecare profesor ia știința sa să fie foarte bun, însă acea știință a învățat-o în limbă străină, și ca s'o facă în limba românească, se înțelege că trebuie să cunoască încăi gramatica acestei limbi; însă aceasta nu s'a cerut până acum de la profesori; fiecare s'a suit pe catedra sa, și a vorbit și a scris cum s'a priceput în jargonul său: caietele profesorilor a trebuit să slujască de model școlarilor; dar acele caiete nu numai că nu se potrivia al unuia cu al altuia, ci și întru sine nu se învoia, căci limba și ortografia dintr'o pagină urma să fie în contradicție cu limba și ortografia din pagina dinainte sau următoare.

Ce trebui să facă școlarul? Sau să cinstească limba și neortografia profesorului său și să se învețe a scrie și el fără regulă sau, de va fi eșit mai tare din clasele de gramatică, să riză neîncetat de neștiința profesorilor următori asupra lim-

bel?... Să lăsăm la asemenea întâmplare de necunoștință a limbii și termenii tehnici ca în ce fel de chip s'ar putea boteza în limba românească; unii fără a avea în sine însemnarea ideii, alții franțuziți cu totul, alții semănând a definiții iar nu a termeni... ..

Cine este de vină la acestea? Domnii profesori? Nu, căci fiecare vine la clasul său la ceasul hotărît și urmează după planul și sistema ce sînt întocmite. Vina este după cum mă plîngeam în anul trecut în scrisoarea către d. Directorul Școalelor, că nu este unime, nu e măsură în școală. Puc cineva zecce ingineri să facă o hartă a unui coprins, toți să fie buni și foarte desăvârșiți în profesia lor; dea fie-căruia cîte o parte a acelei harte ca să o lucreze deosebit, și să nu se spue ce măsură sau ce scară să ia. Fiecare va săvîrși partea sa și cu vrednicie, dar adunând-o la un loc cu celelalte părți, nu va putea încheia harta acelu cuprins, pentru că fiecare a avut o deosebită măsură, o deosebită unime. Iată dar muncă zadarnică, care se aseamănă cu munca de zecce ani a școalelor noastre, din care n'am putut avea nici științe, nici limbi, nici însăși limba țarei...

După ce am arătat necuviintele sistemii trecute, îndrăsnesc a propune și eu o pă-

re, care este ca o concluzie din cele zise
ână aci.

Intăiu toți profesori să se scuture cu toțul
e sistema trecută, pentru că socotesc că'i
fi venit ceasul să cază ; al doilea, să facă
m să cunoască bine limba românească,
entru că nu e anevoie ; al treilea să aibă
înțelegere între sine, o unire, o adunare
o măsură sau unime oare-care să'și facă
țul sau felul sistemii învățăturilor de
șă înainte...

In toate clasele să domnească metodu a-
llitic, ca singurul metod cuviincios la în-
șătură....

Metodul analitic se va introduce, nu nu-
ai în fie-care lecție în parte ci și în fie-ce
mură de învățătură, și în toată sistema
coalelor în cât colegiul întreg va fi icoana
mare a fie-căruia ramure....

Va zice însă cineva, că acest metod este
ou, sistema aceasta nu se vede mai nici
ntr'o școală. Așa este. Dar fie-ce țară unde
prestat o minte sănătoasă, își-a întocmit
vățăturile după trebuințele sale și după
rea nației și a limbei. Alta este starea
iției și limbei românești, și alta starea și
aba altor nații. Și până nu ne vom gândi
itor asupra trebuințelor noastre celor a-
wărate, nu vom întocmi școale cu spor,

Peste zece ani, domnul meu, vom vedea se naște asemenea întrebări ca și acum, și vor trece mai multe zecimi de ani și tot nu vom vedea mare spor. Țara tot va cheltui, după cum a cheltuit neîncetat, și sporul nici o dată nu va corespunde cu jertfele ei... Toate părerile aceste, domnul meu, și asupra sistemii trecute a școalelor și asupra introducerii unei alte, și asupra ori-ce s-a vorbit până acum pot să fie și bune și rele, de lepădat și de primit. Și dacă vor fi unele bune, atunci se vor putea pune în lucrare și să aducă folos când, după cum am vădit, vom începe cu dinadinsul cu toții, și Stăpânirea și Obșteasca Adunarea și Eforia și Profesorii, a se socoti cu stăruire la adevăratele noastre trebuințe morale, ca să întocmim școale pe potrivă acestor trebuințe, iar nu copiind regulamente străine. Dacă scopul cel de obște va fi ca școalele să facă cu adevărat spor, iar nu ca să avem pro forma școale, și facă-se ce se va face, sau că să avem școale, însă să zăbovească întinderea învățaturii; atunci în zadar ori-ce chibzuire, în zadar ori-că muncă și în zadar și această mică ostentativă a mea. De aceea în pricina aceasta n'am îndreptat către Domnia Ta, pentru că văz cu adevărat rîvna folosinții, cu adevărat niște măsuri ce aștează la

scop vrednic de laudă ; după ce ai stăruit, cum am zis, a se forma peste 3000 școale comunale, acum prefacerile ce vei a se introduce învățaturii le aduni de la tot omul fără deosebire. .¹⁾

(din Biblioteca Portativă. 1860. II. pag. 245)

Atunci vorbeam după necesitățile acelei epoci și după mijloacele ce avea țara, sau mai bine după fondurile destinate și legiuite pentru instrucția publică.—Sustinând totdeauna că fără unitate introdusă în metoda învățăturilor, nu se poate aștepta ordine și foloase ; susținând iară că metoda analitic este cel mai natural și cel mai facil la instrucție ; adaugă că astăzi nu e vorba de un colegiu și de câte va școli de începători ca atunci, ci de Gimnasiunari mai multe, de o Universitate, de o Academie și mai înainte de toate (ne trebuie) școale reale, și iar reale !

1) I. Maloescu scria lui Baritz (13 Maiu 1840) că Banul M. Ghica, care se luase rău cu toți profesorii, pusese pe Heliade să facă acest memoriu, spre a „trăsnî prin glasul Curierului în potruva sistemului de domnie” și a mai adaugă „câte nu sînt acolo zise de mine, nu de mult, pentru care Eliaș m'a ocărit, precum știu. Adevărul este că H. a avut o polemică cu Maloescu, care susținea că profesorii nu și fac datoria. Art. lui Maloescu (P.p.M. 1838) e mai mult o discuție asupra limbii române, în care zicea el, «toți vor să fie ziditori. O tot netezesc și o peptănă până ce l' trag și pelea » Ca sistemă, I. M. nu propune nici una, ci doria ca profesorii să se călăuzească dupe școale germane.

Plecând dară de la unitate și de la metoda analitic, al cărora scop să fie a da oameni speciali națiunii, ¹⁾ astăzi este necesitate de un proiect mai întins, mai serios și elaborat cu cunoștiință după necesitățile actuale....

Unde vom ajunge cu niște măsuri atât de ușurel luate, ca să nu zicem atât de tenebros urzite, ca din ce în ce să se conștientizeze rupă junimea? Ce vor avea junii studenți, sau ce vor putea să învețe din atâtea ore și învățături încurcate? Câți oameni speciali vor putea eși din acele studii încurcate și fără șir? Afară de școalele cea militară, a d-lui Davila, cea de agricultură de la Pantilimon ²⁾ și cea de ma-

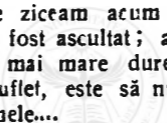
1) *Căderea Dracilor*. 1940. Scrisoare de dedicație către «Banul M. Ghica Pag. II». Acestfel de așezăminte ne trebuie, în care să se învețe în toată întregimea tehnica Industriei, Științelor și Moralei.... O școală poli-tehnică ne trebuie, care să ne fie vatra părintească, de unde să se reverse în țară adevărata și întregita lumină....».

2) C. R. 1890 Mai 11 publică un «Plan pentru un așezământ de Agricultură spre îmbunătățirea țărănilor». Era un proiect de societate, care trebuia să învețe, ca așezământ agricol în preajma Bucureștilor, care va sluji de pildă la lucrarea pământului, va introduce și va face cunoscute instrumenturile cele desăvârșite de plugărie, întrebuințarea săditelor livezi, rodurile ce se hrănesc sub pământ și în sfârșit deosebitele lucrări care privesc spre creșterea și fructurimea produselor».

În «Buletin Gazetă Oficială» 1835 Ianuarie 20 No. 2 publicată întărirea lui Vodă A. Ghica pentru o Societate agronomică. Președinte Marele Dvornic Cavalier M. Ghica

eștrii de la Mavroghene, cealalte, unde se cheltuesc milioane, nu vor da Patriei de cât trântori sbârniitori, buni numai de a devora mierea albinelor laborioase. Par'că nu erà de ajuns pretendenții de astăzi la chivernisele, și ne puserăm cu toți să le îndoim și întrei numărul peste zece și cinci ani. Sarsailii de astăzi (1860) vor avea să ne pară angeli pe lângă sarsailii ce se prepară — în școli — cu spese de atâtea milioane...

Aceasta le ziceam acum două-zeci de ani, și n'am fost ascultat; acestea le repet și astăzi cu mai mare durere. Și tot ce doresc din suflet, este să nu se realizeze prevederile mele....

Literatura-Politica

Conferință ținută la Ateneu 10 Dec. 1867

FRAGMENT 1)

.....

Până când dară nu ne vom aplica întru a ști și carte, și mai virtos carte românească, și nu ne vom scrie câte știm și cunoaștem în limba națională, rațională și corectă, până când nu vom împlena bibliotecile române cu cărțile noastre, ca să le lăsăm și la posteritate, să nu ne facem iluziuni, iar o mai repet, tot barbari vom fi.

De am fi, Domnii mei, toți câți ne aflăm în această sală din preună cu toți Românii din capitală și din toate părțile României, de am fi toți cu toții câte un panepistimon, adică știitor de toate științele, și nu am ști carte, sau nu am voi a ne comunica prin scris sau prin cărți la națiunea întreagă și la posteritate cunoștințele, capitalul nostru intelectual și moral, toți noi acești angeli, toate ceste geniuri de

1) Acest discurs, în afară de idelle expuse, e remarcabil și pentru limbă; căci vedem că Heliade când vorbea publicului se depărta de limba literară ce o obicinuia mai ales de la 1867 încoa.

sopiență toți cu toții n'am fi de cât niște barbari cu atâta mai cumpliți de cât barbarii primitivi, cu cât am ști mai multe de cât dâșii. Posteritatea n'ar avea de cât blesteme pentru noi, pentru că nu 'i am lăsat nimic din științele noastre.

Pe lângă acestea, fără cărți naționale, fără literatură națională, nu poate exista nici patrie nici patriotism nici naționalitate; și iată cauza pentrue părinții noștri aveau mai mult dor de ale Patriei, pentru ce avea fapta patriotismului, pentru ce fără a cunoaște numele sau vorba cu care ne decorăm noi în toate ocaziunile, cunoștea numai ale țării lor; și ceea ce cunoaște omul, acea și poate iubi, dacă merită iubire.

Noi însă cum putem iubi țara, dacă nu cunoaștem nici istoria ei, nici instituțiunile ei, nici limba ei?

De la un timp stările avute 'și au crescut copiii prin profesori străini, în limbi străine și trimițându-i apoi de mici în străinătate, acei copii se returna în țară, fără nici o cunoștință de-ale ei: superbi de câte știa, era indiferenți de câte nu cunoșteau.

Stările de mijloc și cele neavute își dau copiii a trece prin colegiuri și facultăți, (de când avem colegiuri și facultăți) cu

profesori ce n'au nici o unitate între dănsii, fie-care cu sistema lui. Acești copii trec toate clasele începătoare, gimnaziale și facultăți, mai mult se îndoctrină de cât se instrue; câte aud sau învață într'o clasă, în cealaltă profesorul se încearcă a'i desvăța, și așa în 14 și 16 ani de studiu, trec din școlile noastre în cele din Franța sau Germania, fără a ști românește; fie-care își are o maniere a sa de a scrie, după cum mai mult sau mai puțin l-a îndoctrinat dascălul ce'l a fost acaparat. Fie-care înșiră la litere, la vorbe, fără ași da nici un cuvânt de câte scrie, și într'o limbă care numai românească nu este, plină de socialismi și de străinismii....

Am zis că literatura unei limbi există în cărțile ce posedă acea limbă; însă despre ce traclă acele cărți, acea literatură?

La ori ce națiune ne-am uita, cărțile sînt considerate ca cel mai prețios al lor tezaur intelectual și moral, și această venerație spontanee n'ar putea veni dacă cărțile n'ar traeta despre cele de folos societății; toată cartea ce ar tinde spre a distruge iar nu a crea, spre a perverti oameni, nu ar aduce de cât oroare, și de parte de a intra în literatura unei națiuni, n'ar fi de cât o pagină neagră în isto-

ia limbei în care s'a scris, *scornul* autorului ei, și al epocii acestui autor.

Să luăm de-a rândul mai multe specialități despre care prin scrierile lor, se ocupă bărbații în folosul societății și omenirii :

Cărțile de agricultură, de mineralogie, despre canalizarea riuilor, despre construirea căilor, despre navigație ; — cărțile care tractă despre științe, arte, măestrie, despre comerț și industrie și înflorirea lor — cărțile despre educație morală și istorie — istoria universală în genere, și a popoarelor în parte, biografiile oamenilor mari, istoria artei militare și a tuturor expedițiilor ; cărțile de călătorie, romanțele istorice ce ne arată societatea în toate mizeriile ei, unde vedem cu ochii și pipăim cu degetul toate plagele omenirii și care ne fac a simți durerile și suferințele celor desmoșteniți ; toate poemele mari în fine unde se crează ideile cele mai sublime ; care ne fac a *viza* perfecționarea : acele cărți, de la invenția alfabetului până astăzi nu au tractat și nu tractă de cât despre binele și mulțumirea societății, spre ameliorarea ei, spre perfecționarea omului în cele individuale, în cele sociale și în cele guvernamentale.

Știți, Domnii mei, cum se zice în limba în care s'a tractat pentru prima oară des-

pre științe și despre arte, în limba elenică voi să zic, cum se numește urbea, cetatea, societatea? Acestea se numesc *polis* și *politică* va să zică știința ce se ocupă despre binele material și moral al societății.

Cine se ocupă de agricultură, de industrie, de comerț și le face a prospera; cine se ocupă de științe, de arte și măestrii, despre tot ce poate da cetățenilor *pâinea spre ființă* atât material cât și moral, independința lor individuală și colectivă; cine se ocupă despre a asigura prezentele și viitorul națiunii, despre a libera pe oameni de jugul neaverii, de jugul inoranței, de jugul foamei și al imoralității, de jugul din întru și din afară; cine se ocupă pe lângă acestea de fericirea cetățenilor, întru a le înfrumuseța toate câte văd și aud; aceia nu se ocupă de cât de *adevărata politică*. Iată dar că adevărata literatură a unei națiuni, este adevărata ei politică..¹⁾

¹⁾ Tema discursului cu l-a ținut Hașdeu la înmormântarea lui Heliade.

CAPITOLUL II

Z I A R I S T I C A

ÎNȘTIINȚARE

1828

(Biblioteca Academiei)

După înalta slobozenie, prin strălucirea sa
rafaul, dată prea cinstitului Divan, avem
omeste a face cunoscut cinstitului Public :
cu începerea anului nou, sau cel mult
anului astronomic, adică cu începu-
tului lui Martie, 1829, să vor ivi și începu-
turile Gazetei Rumânești, «Curierul Bucu-
reștilor»¹⁾.

(1) A apărut luni 8/20 Aprilie 1829, cu titlu de «Curierul Românesc» și a continuat până la 19 Aprilie 1830, cu întreruperi în cursul anilor 1832, 1833, 1835, 1839 și 1846. La 1836, după o lungă întrerupere, se formează o societate pentru scoaterea *Curierului*, când adevărat «Muzeul Național» ca adaos mai mult științific. R. R. a apărut în 1831, 1833 și 1839 și în limba franceză. În numărul 67 pe anul 1830 se anunță că «fiind mulți râvnitori străini, cari nu cunosc limba Patriei, au arătat în multe rânduri dorind a avea știrile *Curierului*, a hotărât redacția acestei știri a le da și în limba grecească în deosebită foare...» — Redactorii principali în cursul aparițiunii au fost : S. Marcovici, A. Aron, P. Poenaru Popovici, Diamant, C. Bălăcescu, G. Bollac, I. Catina, C. Caragiali, I. Negulici, D. Bonifaciu, I. Voinescu, etc. — *Curierul* mai apare în 1840 cu titlu «Curierul Roman», dar după 3 numere este suprimat de Ministrul de Interne Ion Ghica.

Acest vestitor de obște de atâția ani cunoscut de neapărată trebuință în luminata Europă, a ajuns astăzi a'și împrăștia vestirile sale și între neamurile cele mai necunoscute, care încă în turburările și neodihnilor lor, au simțit lipsa și trebuința lui.

El astăzi cunoaște mai toate limbile Europei, încă și acelor nații ce trăesc sub apărarea și ocrotirea alor legi, și foarte tristă eră pentru noi, iubitorilor Rumâni, când el încă până acum nu cunoștea limba noastră, și noi vestirile lui le primeam în limbă străină. În vreme ce ne aflăm în pământul nostru și trăim sub legile și cărmuirea noastră. Acuma însă aceiaș putere, ce până acum părintește ne au apărat, în cât să ne bucurăm de aceste drepturi ale pământului nostru, aceiași însuși ne face să simțim și această bucurie de a ne fâli în mâinile noastre cu gazeta Patrii noastre și scrisă chiar în limba noastră. Acuma poate cineva vedea pe simțitorul Rumân curgându-i lacrimi de bucurie, văzind în toate casele bătrini, tineri, bărbați, femei, învățații și (cei) mai de rând îndeletnicindu-se și petrecând cu gazeta în mână, și înmulțindu-și Ideile, având cunoștință și fiind un șir de întimplările lumii: va putea cineva vedea încă și pruncii cei mici lăsându-se jocurile lor nevinovate și adunându-se îm

rejurul mumelor și țățelor lor ca să citească ei singuri sau să asculte Gazeta.

Folosul gazetei este de obște și de o potrivă pentru toată treapta de oameni; într'ânsa politicul își pironeste ascuțitele și prevăzătoarele sale căutături, și să adâncească în gândirile și combinările sale; aici ministul literat și filosof adună și pune în rumpănă faptele și întâmplările lumii, în-urăznețul și neastâmpăratul războinic se desăvârșește într'ânsa povățuindu-se din ne-merocirele sau greșalele altor războinici. Săgătorul de seamă Neguțător dintr'ânsa își îndreptează spiculațiile sale, până când în sfârșit și asudătorul plugar, și el poate afla ceace înlesnește ostenele sale și face să umple câmpurile de îmbelșugătoarele sale roduri. Nu este nici o treaptă, nu este nici o vristă care să nu afle plăcere și folos într'această aflare vrednică și cuviincioasă în învântării omului, adică în Gazetă.

Pentru aceasta dar, făgăduim că acest «Curier al Bucureștilor», va coprinde în sine: 1). O culegere de cele mai folositoare și interesante lucruri din Gazeturile Europeii; 2). Insemnări pentru creșterea și sporirea Literaturii rumânești; 3). Înștiințări pentru cele mai folositoare articole ale țigogului; 4). Cele din lăuntru și slobode în viața și în viața statului nostru: precum jude-

căți însemnate; sfaturi și hotărâri ale Divanului pentru întrebuințarea Patriei: voințele ale Divanului pentru publicarea a vreune pricini scl. 5). vînzări și mezaturi deosibite și în sfârșit multe însemnări folositoare precum pentru curățenia orașelor, pentru păzirea sănătății, pentru depărtarea boalelor celor grele șcl. șcl.

Acest Curier va pleca de două ori pe săptămână din București cu expediciia, în forma acestei înștiințări ce să vede, și într jumătate de coală.

Dar fiind că acesă fel de întreprinderi nu se poate aduce la sfârșit decât cu destule și grele cheltueli, de aceia sînt rugați căți vor cunoaște învederat folosul și trebuința acestii gazete să binevoiască a se prenumăra spre înlesnirea cheltuelilor ei și spre păstrarea și statornicirea ei. Prețul fiește căruia trup pe un an, ține aci în București doi galbeni împărățești, iar afară, pentru cheltuiala poștilor, se va încărca analoghicește după depărtare: în cât cele ce vor eși din ținutul țării Românești se vor sui până la 40 de sfaști, cele din județele dincolo de Ol 36 sfaști Cele din județ: Oltul, Teleormanul, Argeșul, Muscelul, Prahova, Bucov, Buzăul, Forșani 34 sfaști, și cele din Vlașea, Dîmbovița și Ialomița 32 sfaști...

Și fiind-că cunoscut poate să fie fiește

căruia cheltuelile cele dintâi ai Gazetei, de aceea sînt rugați toți iubitorii de această începere să binevoiască a plăti pe acest an bani înainte.

Dătătorii Gazetelor

I. Eliad și K. Moroiu.

Scrisoare către C. Negruți

Muzcul Național 1836. Noembre 18

...Care e mijlocul acum ca să apropie cine-va duhurile contimporane? Școalele pregătesc numai tinerimea pentru un viitor numai, și pînă va veni acea epohă a domni asupra acestui pămînt o generația nouă, o pregătesc încă și la o nențelegere cu bătrânii; căci unii au prisos în cunoștințe de teorie și alții din experiență. Clasele acestea contimporane de stare de vîrstă unele știu a citi și altele nu. Așa dar, trebuie să se facă și pentru dănsule o școală prin care să se apropie duhurile. Altă școală n'am văzut mai înlesnitoare de cât o gazetă și un teatru. Cea dintâi pentru cei care știu a citi, și cea d'aldoilea și

pentru unii și pentru alții. Prin gazetă află cineva ce se lucrează într'alte părți mai înaintate în cunoștințe, în tot felul de materie, se familiarizează încetul cu încetul, deși fără metod, cu ideile veacului, și ajunge încât deși nu poate a se pune d'alăturea cu cel învățat, dar împlinește un loc îndreptarea ce trebuia să urmeze în acel spațiu atât de mare și deșert ce era între câțiva învățați și lumea cealaltă. Teatru în limba națională, cărmuit de un duh metodic, poate aduna toate clasele de orășeni, și prin bucățile sale potrivite pe înțelesul norodului, familiariază iară pe toți, pe nesimțite, cu istoria națiilor, recomandă virtutea și răsboește vițiul, aduce în rîs obiceiurile ruginite și bătrâne și insuflă gust pentru al veacului.

Așa, domnul meu, am început Curierul Rumânesc; dar unde cititori? Învățații veacului nostru nu și au făcut creștera în limba națională: aceia citea gazetele streine, mai bogate, mai slobode și cu știri mai proaspete. Neînvățații au început să cîrtească că nu înțeleg ce este Marsilia, Amsterdam, Hanovra șcl. (țin scrisorile încă). Nici o idee de istorie, nici o idee de geografie, nici o idee de deosibite feluri de guvernuri, nici o idee de științe și arte, și Redactorul despre astea trebuia să vorbească. Am hotărît o parte a Curierului pentru o prescurtare de geografie

în care să arăt capitalele pământului, religiile, guvernele și locuitorii. Pe urmă știind că se lucrează regulamentul organic, ce era să ne aducă atâtea foloase, și lucrurile cele uonă ce aducea cu dânsul, aducea asemenea și o mulțime de vorbe necunoscute, am hotărât între celelalte slujbe ale Curierului și aceasta a se face un înainte-mergător al Reg. Org. Băgam într'adins vorbe de ale regulamentului prin frase, precum, deputat, procuror, tribunal, instanție, reciproce șel. scl. nmai ea să am prilejul a le tălmăci și a familiariza cu dânsule pe cititori, în cât când va veni regulamentul să fie înțelese în oare-care chip ..

Gazeta Teatrului Național

No. 1 Vineri 1 Noembrie 1835

Pe temeiul articolului 12 al Regulamentului Societății Filarmonice, sâmbătă la 26 Oct. prin Jurnal Incheiat în seanță extraordinară a Comitetului Filarmonic, sa hotărât a se înlocui o foae periodică sub titlu de „Gazeta Teatrului Național” care

să iasă odată pe fiște care lună sub formatul ce se vede, cu preț câte o jumătate galben pe an.

Această foaie va cuprinde lucrările Comitetului Filarmonic din seanțele sale spre știrea tuturilor soților; daniile ce se vor face din partea soților și a particularilor spre înaintarea Societății; producțiile literale ce vor eși spre îmbogățirea repertoriului Teatrului Național, și critică asupra lor întru aceea ce privește spre păzirea regulilor scrisului, a gustului, și în scopul cel moral aplicat după obiceiurile pământului nostru; va cuprinde încă bucățile dramatice ce se vor reprezenta în teatru național cât și cel străin; critica actorilor Români în rolele lor. Afară de aceasta, când articulele mai sus arătate nu vor fi îndestule a umplea coloanele acestii foi, atunci se vor culege materii și din alte gazete de teatru ale Europei întru aceea ce privește spre înaintarea Teatrului și alte asemenea.

Redacția acestei foi se va face în Comitetul Filarmonic.

Sînt rugați dară, toți amatorii Teatrului Național și a întinderii Literaturii, ca nu numai a se abonă spre sprijinirea acestei foi, dar a ajută și cu ale D-lor băgări de seamă și disertații literale, a îmbogății coloanele ei, care vor fi primite cu bucurie

de către Comitetul Filarmonic, dacă nu vor eși din scopul acestei programe și nu se vor atinge de cele mai scumpe puncturi care are fiecare soțietate adică de religie, de politică și de bunacuviință.¹⁾

Domnule Censor²⁾

(C. R. 1839 Supl. la No. 165)

FRAGMENT

Domnule Censor.—Cu dumneata am ceva de lucru, pentru că la dumneata nu pociu să mă uit cu sânge așa de rece, fiind vorba de ceva lucruri în folosul de obște.

1) Redactorii acestei foi au fost: Heliade, Ariatia, Voinescu II, Barbu Catargiu, Burchi, C. Negruți, etc.

Gazeta Teatrului a eșit numai în 13 numere. În cele din urmă rămăsese pe seama lui Heliade. După încetarea acestei «Gazete» a apărut «Curierul de amândouă secsele», mai târziu «ambe secse», care a urmat până în anul 1847 inclusiv.

2) Încă de la risipirea Societății Filarmonice, se formase o partidă protivnică lui Heliade în toate privințele. Adversarii lui s'au folosit rând pe rând, de străin ca F. Colson, Tavernier și N. Picolo, censorul de care e vorba în această scrisoare. Această partidă, străbuna partidului național-liberal, a căutat, între altele, să răstoarne pe Al. Ghica și să ofere Tronul lui Mihail Sturza, Domnul Moldovei. Scrisoarea de mai sus e cel d'întâiu semnal de complotul ce se urzia. Dupe resmerița de la Brăila, 1840, N. Picolo și I. Ghica au ungi profesori la Academia Mihăileană. (Hurnuzâk VI Supl. I, Pag. 269).

Libertatea este fiica cerului, este rod al vecinicii dreptăți, e voia cea slobodă a omului înțelept a face ceace este de folos lui și aproapelui, și care poate să-i aducă cinste. Iadul a parodiat și el un fel de libertate, și a scos'o la modă, adică a face desfrânatul orice va voi, a nesocoti praviți, a răsturnă toată buna orânduială.

Censura iară, în adevărata ei însemnare (e pusă) a opri părerile, ideile, declamațiile cele copilărești și necoapte, care pot să aducă stricăciune și celor ce le imprăstie și celor ce aud, nu se poate socoti că nu este un rod al înțelepciunii, care cârmuește toate, le crește, le apără de rele și le înaintează. Inșă iadul a parodiat și el, și a scos o astfel de censură, care stinge luminile, înneacă adevărul și crește pe oameni în dobitocie...

Ai dumneata ceva instrucțiuni despre ceea ce trebuie să păzești în slujba cu care te-au însărcinat? Știi că trebuie a păzi de sfinte și neatinse religia, morală și bunacuviință?

Pe lângă această gânditu-te-ai vreo dată să vezi cari sunt autorii ce-ți aduc scrierile ce le censurezi? Ce duh domnește în scrierile lor? Ce purtare au în lume? Care este viața lor cea trecută? Care le este cugetul în scrierile lor? Gânditu-te-ai la foile publice ce coloră își ia fiecare ce

duh au, ce vor să facă Rumânilor? Sînt ele un organ al înaintării, împlinirii trebuințelor morale al Rumânului? Pășesc ele în urmă sau înaintea cugetărilor stăpînirii sau sînt numai organul răzbunărilor, cabalelor și steagul conspiratorilor cinstei individuale și prin urmare și publice?

Dumneata de cînd ești censor, de a venit cineva să-ți aducă o scriere pentru Opinie¹⁾ morală, religie²⁾ n'ai lăsat-o de ți-a înfățișat o poezie frumoasă, un product al talentului, niște lucruri nevinovate, precum Melanhonia și altele, ai ciuntat-o. De ți-a adus altul o diatribă împotriva unei cărți³⁾ a unui om cinstit și ostenitor, ai bătut în palme și n'ai lăsat-o; de ți-au adus o fabulă a lupului, alta a Puilor corbului le-ai lăsat. — La astă întrebare voi răspunde, și cât comprometă țara astfel de scrieri.— De s'a batjocorit nația, că a murit «România» în anul 1838,⁴⁾ de s'a răspuns la acea bat-

1) Articol publicat mai târziu de G. Baritz în «Foaia pentru Minte» (scr. lui H. către B. 1838 Noembrie 29).

2) O parte dintr'o scriere a sa «Împărăția lui Dumnezeu», care e premergătoare scrierei sale de mai târziu în Bibliceele.

3) Traducția Iliadel de C. Aristia.

4) «România» a fost un ziar redactat de Aron, Hil și Vaulbaum. A durat puțin, și la încetarea lui, redactorii au cernit ferestrele redacției și au trimis bilete de înștiințarea morții și îngroparea «României», ceea ce Hellade a luat-o drept insultă pentru Țară.

jocură, dumneata ai alcătuit singur articolul, silindu-mă a-l iscăli și a-l publica spre îndestularea luătorilor în răs cu numele nației! De m'a ocărit unul în ironie și de s'a numit «inlesnitor»,¹⁾ pentru că știe a ocărâ, dumneata i-ai dat voce; de am fost silit a mă apăra, și a mă apăra nenorocit, necunoscându mi vrășmașul de unde isbește și cine îl asmuță; dumneata ai luat-o aceasta de bine, și ai luat apărarea.

Mai știi dumneata că unei înțelepte concursuri nu este slobod ca scrierile de atac, satirile, diatribele, fabulele și alte asemenea ce au oare care atingere, s'au d'adrep-tul sau pieziș, nu este, zic slobod a se publica sub un nume fals?

Cum ai dat voie a se tipări acel atac și slobози a se tipări cel din urmă într'un chip ce stacă nu scrierea unui om ci persoana lui? Cum slobози și îți pui pecetea cea roșie pe scrierea iscălită cu un nume fals, și cu dânsa adică, ca și cum ai pune timbrul ocării pe cinstea unui tată de familie, întocmai dupe cum înfierează gândea pe nevinovatul osândit?

Te-ai socotit oare că am să te rabd până înfârșit? Rabdă cineva pe tâlhari când le cade în mână, rabdă pe cei cunoscuți de

1) In gazeta «Pământeanul» dirigit de Vuilant.

mebuni; rabdă niște javre de latră, fără să
 cînteze vre-odată să muște; însfârșit rabdă
 creștinul pe omul ce îl supără nu însă și
 pe diavolul ce îl ispitește. Nu, domnule
 censor, nu te pociu răbda. Ai iscălit acolo
 niște *urechi lungi*, niște expresii de *hoții*,
 niște alte bățjocuri, niște îndemnuri de rîs
 Acum, te întreb, să-mi ghicești :

Cine e acela cu urechile lungi : scriitorul
 care ocăraște și minte, scriitorul care se
 apără sau censorul care nu bagă de seamă,
 câte în palme și dă voie a se publica ast-
 fel de bățjocuri ?

Spune-mi, cine este acela care trăește
 din hoții ? scriitorul care ocăraște și minte
 scriitorul care se apără sau censorul care
 simbric din tezaurul public ca să în-
 grijescă pentru paza religiei, a moralei și
 a bunei cuviințe, și el sau se face tovarăș
 bățjocoritorilor sau nu îngrijește de nimic ?
 Căpune cine fură din averea publică ?

...De titlurile acestea, ce se întorc înapoi
 la locul lor (în censor) nu-mi ești mie
 nici decum dator, trebuie să fi recunoscă-
 tor, dacă le-ai ambiționat, „Inlesnitorului“
 care și le-a înlesnit așa de bine; pentru că
 astfel de titluri nu le capătă un censor așa
 ușor și lesne.

Așa, am zis mai sus că nu știu să ocă-
 răsc. . Acestea nu sînt ocări, sînt niște

sudori de sânge ce es dupe fruntea unui ce te suferă de trei ani¹⁾) sînt niște ocări ce mi le-ai repezit asupra-mi cu voia și slobozeniă dumitale, și pe care nelipindu-se de mine, le asvîrl cu piciorul și merg la locul lor, ca musca calului care unde o va împinge vîntul, iar se întoarce iar la locul ei; se întorc la locul lor unde le șade bine a se afla, și fac o armonie infernală cum să nu revolte vederea și inima privitorilor.

Ai bătut în palme când mă îndemna ispititorul să rîz. Iată acum că rîz și rîz un rîs mare, vrednic, vrednic de omul ce n'a rîs nici odată de cinstea altuia; rîzi domnule censor, să mă auză toți Rumâni, să mă auză vitorimea; rîz ca să-ți arăt cum și de ce lucruri rîd oamenii ce și-au petrecut o viață de 25 de ani²⁾) ostenind și jefindu-și toată odihna întru slujba concetățenilor săi. Astfel rîd oamenii ce au slujit neamului și fără plată și fără răsplată și cu o plată prea puțină, și astfel pălmulesc ei pe oricare trîndav și povară a pămîntului, care nu fac nimic, fără a fi simbriați, mai vîrtos de nu vor lua simbria în zadar nefăcînd nimic; astfel rîz,

1) De la risipirea societății Filarmice.

2) Mai exact ar fi 17 — 19 ani, socotind de la catedra de la Sf. Sava.

dacă ai vrut să rîzi, și te pălmuiesc eu în public, și mi se sfințește palma ¹⁾).

Cum te-ai socotit că vei putea nepedepsit a lăsa în rîsul oamenilor fără căpătâi, în rîsul unor scremete ticăloase pe un tată de familie, pe un om ce în toată viața ori-ce minut i s'a părut scump și îl a închinat neamului său?

Nu ți-e lene obrazului!

Vei zice că ai fost înșelat; eu atunci i iar îți dau palme, ca să-ți deschizi ochii.

Mai șezi acum în capul censurei, mai ia o mie de lei pe lună în zadar, cere satisfacție, trîntește-te de pămînt și cere răsbunare, că eu iar îți dau palme. Să nu gîndești că vei putea isbuti ceva; sînt hotărât cu ori-ce preț a te pălmui la ori-ce mișcare vei face asupra-mi...

Nu mă sperie ori-ce soartă. În nenorocire sunt totdeauna mai mare, și norocit n'am fost nici odată.. Sînt sigur că și acum (cu aceasta scrisoare) am slujit țării, spre a se lua măsuri vrednice de Guvernul nostru pe care l'am respectat totdeauna, căci am văzut într'ânsul ființa Rumînului. Mă mulțumesc că a fost censorul pricina

1) Kozălniceanu citează aceste cuvinte în «România Literară» 1955 No. 4: «În Țara Românească Eltad, avînd curajul a ataca cenzura în chiar persoana censorului, adresându-l în public și prin tipar care în veci se vor păstra în istoria Presei noastre».

Despre autori

(C. R. 1840 No. 6 Ian. 20)

Limba noastră și nația are trebuință de multe feluri de scrieri, și atunci va înainta și una și alta, când fiecare scriitor, după ce își va dobândi cunoștințele trebuincioase la materia sa, își va simți într'adevăr solia ce a primit de sus sau care și-a dat-o singur. O creștere mai întâiu pregătitoare spre o asemenea însărcinare nobilă, cunoștința limbei în care este să scrie cineva, un chip de vedere al lucrărilor mai presus de a gloatei, simțirea cu întregime a soliei sale, dorința deobște a binelui și stărpirea răului acestea sînt ce se cere de la un scriitor care

Heliade mai vorbește de cenzură în recomandăția traducțiunii lui Stoica: «Cea din urmă zi a unui condamnat la moarte» de V. Hugo (București 1839): «e o foarfecă care îți taie limba; e un căluș care îți astupă gura; e o pilă care îți tocește pana; și aceasta se numește... și tu toți cum se numește, și știu fără că nu e lucru românesc».

În Issachar (1859 — 1869), Heliade scria: «Dacă nu lăsați o ministere al Instrucțiunii publice, a onorabile Efortie, pe site cine a deschide o școală și a'și comunica ideile de câte-va decimii de elevii, cum de lăsați pe site-cine a se face — gazetari — dascăli ai unei Națiuni întregi. Dacă nu tolerați, o prea Altissime și Serenissime Guverne, site-căruiă de a face pe medic și pe spîșer, temându-vă ca nu-cum-va din neștiință să invenino și să ucidă materialmente câți-va indivizi, cum de tolerați site-cărui venit de a invenina și ca ucidă moralmente, ca agenții ai minciunii și neștiinței, sufletele unei Națiuni întregi».

vrajbii și eu pricina cu jertfa de a se pune o orânduială spre asigurarea cinstei celor ce se ostenesc; ca să învețe minte ori-ce censor ce se va orânduia în urmăți, să înveți însu-ți de vei mai rămânea censor ocărat și pălmuit și să afli ce este censura în Țara Rumânească. Să afli că censura este povața cuvântului, călăuza minții, făclia întunericului nevîrșniciei, aripele duhului de înaintare și de folosință; și plumbul pentru duhul înapoierii și de vătămare; rodul adevăratei Libertăți. Iar un scremăt al iadului, indemn al batjocurei, stingerea luminilor, uciderea adevărului și pângărirea și cinstirea Artelor...

Ia lecția aceasta, ce nu o vei fi auzit pe unde ai umblat; și cel ce te învață și cel ce te plătește, vezi-l că e pravilnic, se plânge și se plănuește în public nu pe ascuns, nu cu nume schimbat. Iată-mă de față, curat, întreg, Eliad ¹⁾.

1) «Curierul Românesc» 1832 No. 21 Aprilie 7 publică un fel de regulament al censurei, despre vânzarea cărților în limbi străine.

«Curierul Românesc» 1832 No. 51 Oct 15 publică «că s'au așezat o secție de cenzură pe lângă Secretariatul Statului». Între alte prevederi la art. 4 că mai înainte de tipărire sau litografiere, manuscriptele vor fi «cercetate» de comitetul censurei, și tipografia răspunzătoare de exactitatea textului censurat. La art. 7: Autorii, Editorii, tipografil vor depune un exemplar la Secretariatul Statului; 5 la Biblioteca Națională din Sf. Sava; 2 la biblioteca școlii din Craiova.

voește a contribui spre regenerația unui norod, al căruia el ambiționează a se face autor.

Dorința de a scrie, fără a avea cineva aceste însușiri neapărate, se face manie într'un cap slab sau într'un june, care sau arde de neastâmpăr să producă ceva, sau fiindu-i urâtă osteneala și supunerea la o disciplină oarecare, i se pare mai comod a se face cunoscut prin mijlocul scrisului și tiparului, fără nici unul din mijloacele neapărate unui scriitor. Scrisul atunci la astfel de oameni cade din mărimea cea folositoare și ajungând la abuz, se face vătămător celorlalți și mai cu deosebire celui crezut de autor. Această manie împinge pe om să scrie în limba ce n'o cunoaște bine, să scrie despre lucruri ce nu le înțelege; să judece despre întâmplări a căroră nu le cunoaște pricina nici le ține șirul; să supere pe semenii săi socotindu-se că printr'aceasta va întărâtă băgarea de seamă a oamenilor a 'și perde vremea și a se coborâ până a se gândi și la dâșii. Și aceștia sînt acei pe care duhurile cele mari ai veacului nostru îi numesc *lepra literară*, vermi ce se târăsc prin urdori, insecte ale unui trup mare, pricini ce se ascund în coamaleului, fără a avea nici o deosebire de cei care mișuiesc în stratul rămâtorilor.

Spre îndreptarea unor astfel de abuzuri foarte păgubitoare Literaturii și Nației, s'a alcătuit un articol intitulat «Domnul Sarsailă autorul». Aci, în acest nume de Sarsailă se personifică abuzul și ridicolul tuturilor celor ce, sau din neștiință sau din patimă întrebuițează, așa de nevrednic, scrisul, fără a ațintă la nici o folosință oarecare de morală sau instrucție. Cu acest domn Sarsailă nu se înțelege nimeni curat dar nici nu se lasă vreunul din ridicolele cunoscute; fiecare își are partea sa în acest autor împelițat în Sarsailă. Unul își vedea limba, altul ideile, altul maniera, altul stilul, altul neștiința, altul abuzul. Fie ca, răsând toți de Sarsailă imaginat, să nu-și ia nimeni asnpră-și ființa acestui ideal de ridicol autoral, și să se coboare până la mișălia de a-și schimba numele singur și a zice că el este acel domn Sarsailă. Riză fiecare de această iazmă și facă și de aci înainte ca, voind să scrie să nu-i semene întru nimic; simțā mai bine dignitatea scrisului și trebuințele limbei și ale nației..

Pseudonimele

(C. R. 1840 No. 6)

FRAGMENT

În istoria literaturii românești vedem întrebuițat pseudonimul și anonimul mai întâiu în traducțiile cărților bisericești, în care se vede curat smerenia traducătorului fiecăria cărți bisericești. Cei mai mulți dintr'înșii, îndrăsnesc a zice, au fost Moldavi și Ungureni, care ne au creat o limbă pe o scară așa de mare, și ne-au legiuit niște tipi, de la cari din nenorocire în ziua de astăzi se depărtează mulți din frații noștri de dincolo de Carpați, întrebuițând ungurisme, germanisme și latinisme în frase și perioade. Numele acestor nemuritori traducători ar ațâța iubirea de sine,¹⁾ ambiția și slava fiecăria provincii române și ar face pe mulți din scriitori a se rușina

1) «Scopul moșilor noștri era să facă cunoscută Evanghelia pe limba populară (vorbită). Au făcut aceasta... Tot tezaurul Bisericii l'au descoperit Românii cu mijloacele ce avea la îndemână, cu organele cu care se putea servi ca să ajungă mai repede la cugetul lor... Și-au împlinit misiia, fără a fi salariați de nimeni, fără a aștepta laude — cu numele de Național — fără a se crede că sînt ceva; fără a-și pune nici însuși numele ca să știm noi, posteritatea cui să fim recunoscători, noi aceștia care am săruda cu lacrimi niște asemenea nume, și le am adora în ge-nuche...» (Heliade R. Bibl. Port. 1960. I. 79)

să nu înapoieze și să degenereze limba. Nu este aci vorba ca fiecare să-și scrie dialectul său: un dialect avem toți, și numai acei au scris bine românește, câți au cercetat limba în natura ei. Noi avem scriitori Moldavi, și au fost și sunt dragi în toate provinciile române, scriitori ungureni și au fost și sînt primiți și plăcuți peste tot locul unde se vorbește limba noastră; scriitori munteni, și au avut aceiași plăcută soartă, pentru că au înțeles și cunoscut limba, fără a o împăstriță cu streinisme împrumutate...

Am zis că anonimele cu care s'au slujit traducătorii cărților bisericești au fost o dovadă de smerenie. De atunci încoace fiecare scriitor și-au pus numele. Pseudonimele se arătară dela începutul gazetelor românești. Puține se văd, care să aibă în sine un îndemn al smereniei.

Cel mai prielnic pseudonim vedem în cele ce s'au publicat sub numele de *Carol Nervil*¹⁾... De la Nervii în colo mai vedem oarecare litere inițiale în gazetele Transilvaniei, care nu dovedesc alta, de cât o temere oarecare de a se expune în critica publicului. Rămășița pseudonimelor nu este decât un bal mascat literar, mai îngălat

1) C. Negruți.

de cât cele ce fac în acele locuri unde bufetul, în loc de orjate și limonade, roșește de pahare de vin, al căruia fum și duhoare aduce greață privitorului treaz. Acolo e numele numai de mască; căci măscărații sînt toți cunoscuți. Singurii își pun și își aridică *obrăzarul* sau *obraznicul* ce îl numesc mască. Și cu astfel de pseudonime se poate fâli sau pângări literatura noastră abia în scutice.

Din cele zise se poate vedeà cât unui scriitor pravilnic și drept înaintea conștințelor sale, poate să fie ertat pseudonimul sau anonimul. Totdauna însă mai bine este a-și pune cineva numele său de față la orice scriere. Frica, temerea, mișelia, proclețenia sînt totdeauna niște slăbiciuni și vițiuni ale omului..

Scriitorii este bine a-și întrebuiță mijloacele cele cinstite; și redacțiile și tipografiile românești să nu se coboare nici odată a se face organe ale nerușinării..

Chiemare pentru copii

(C. R. 1842 Supl. la No. 31 Apr., 24)

La institutul tipografic al jos însemnatului se întocmește o mică școală de învățatură pentru copiii sărmani. Aceștia vor

fi îmbrăcați și hrăniți cu cheltuiala Institutului. Vor învăța carte, cântări bisericești și meșteșugul tipografiei. Câți părinți sau rude au copii cu glas de cântare și doresc a-i băga în acest așezământ, sunt poftiți a-i aduce la jos însemnatul în orice zi după prânz, începând de la 1 al viitorului Maiu. I. Eliade.

Scolia de Arte

(C. R. 1844 No. 86 Nov. 3)

Jos însemnatul mai de mult anunțase că voește a deschide drumul în așezământul său, junimei râvnitoare la câteva meșteșuguri și arte; pricini binecuvântate îl făcură a întârziă această începere. Acum face cunoscut că aci se va învăța :

1.— Compunerea tipografică sau culegerea literelor.

2.— Turnătoria literelor; 3.— Legătoria de cărți. 4.— Muzica vocală. 5.— Declamația. 6.— Limba Română. 7.— Limba Italiană.

Școlarii vor avea în așezământ învățătura, hrana și îmbrăcămintea gratis (fără

plată). Nu vor încăpea mai mulți de cât până la 15.

Nu se vor primi decât cu condițiile următoare:

1.— A fi eșți din al 4-lea an de începători; 2. — De a avea vârsta dela 12 până la 16 ani; 3.—Intrând odată în așezământ, să nu poată eși decât după curs de cinci ani, Părinți ce își vor simți copiii de condițiile de sus, cu aplicarea către învățăturile sus arătate, se vor adresá la jos însemnatului dimineața de la 8 până la 11 ceasuri.

După ce se va întocmi și încheia această școală, câți vor dori a luà parte spre ajutarea și înaintarea ei, sînt cu mulțumire primiți de soți ajutători.

Minimul, spre a luà parte, la această întocmire va fi până la 6 galbeni pe an, și cu aceasta va avea dreptul a esamina în totdeauna așezământul, și a întocmi o comisie din sânul acestei insoțiri, spre a cercetă cheltuelile și învățăturile. I. Eliad.

CAPITOLUL III
TRADUCȚIUNI ȘI EDIȚIUNI

Adaos literar la Curierul Românesc

PROGRAMĂ

1830 1)

Mulțime de tălmăciri alese și alcătuiți pline de moral stau necunoscute Rumânilor din pricina neînlesnirii tiparului și a mijloacelor de a se da la lumină. În multe rânduri s'a făcut încercare ca să se dea afară prin glasul Curierului Românesc, dar mărginirea foi nu iartă a se tipării bucăți mai mari și mai întinse. Pentru care se pune înaintea obștii că fiind că Curierul Românesc este o gazetă și literală, prin primirea și voia înaltei stăpâniri spre întinderea luminii și a cunoștințelor, redacția a hotărât pe fiește care lună să dea un adaos de patru până la cinci coale care se va numi *Adaos la Curierul Românesc* și care se va da după chipul următor :

1) În Curierul Românesc 1830 No. 87, se citește «D. Fotl.ă sosind din Paris face cunoscut că acolo es'a întemeiat o societate filellenică (subitoare de Greci) cu cărui cel d'întăiu se p este înlesnirea tipării cărților și a imprăștirii uminelor... Ce vrednic de lucru ar fi a se întocmi și între noi o astfel de societate prin a căreia îngrijire și ajutor să se înlesnească tipărirea cărților! Oricât de puține ar putea esă fie mădularele ei la început, tot ar putea din când în când a se ivi câte o carte folositoare...».

1. Acest adaos va fi dela 4 până la 5 celi de mare, și va eși pe fiește care lună o dată în formatul sau mărimea ce se vede în această înștiințare.

2. Scopul lui va fi ca să înșule gustul citirii prin deosebite povestiri morale, precum a tatălui acelu bun, a mumei cei bune, a bărbatului celui bun și a femeii cei bune și:

3. Va avea o alegere din acele mai frumoase și interesante noți ale lui lung.

4. Va cuprinde o prescurtare lămurită a Istoriei patrii și prescurtări și frumuseți a Istoriei tuturor națiilor vestite atât vechi cât și nouă.

5. Va vorbi pentru educația sau creșterea copiilor, pentru moralul în faptă și pentru economia casnică.

6. Se va întinde asupra Literaturii rumâneșii, asupra lămuririi și desăvârșirii limbii, și prin urmare va coprinde multe bucăți și poezii, ce vor sluji de pildă spre desăvârșirea stilului și a gustului.

7. Va vorbi asupra deosebitelor științe într'un chip lămurit și lesne ca să fie înțelese și celor ce nu sînt pregătiți pentru dănsle.

8. Asupra deosebitelor meșteșuguri și asupra mijlocului cum să se înleznească fiește care.

9. Asupra agriculturii și asupra economiei câmpului.

La acest adaos al Curierului Românesc poate să se prenumere deosebit și cei ce nu sînt prenumărați la Curier.

Prețul acestui adaos e de 60 lei pe an; pentru cari din prenumărații Curierului va voi să fie și pe aceasta, pe lângă plata gazetei, care este trei împărătești, va mai plăti încă numai 50 lei.

Pentru port nu este nici o plată, pentru că fiind odată pe lună, se va trimite prin ocașion.

Cine va voi să se prenumere cei din Țara Rumânească să se îndrepteze prin scrisori la redacția Curierului; cei din Moldova la redacția Albinei; în Sibi la bolta d-lui Tieri¹⁾; în Brașov la d. Iuga.

Indată ce se va face un număr de 200 prenumerați se va ivi partea d'intâi și vor urma și celelalte pînă la sfârșitul Anului²⁾.

1) Un Tieri ca statornicit un Institut litografic... Acest Ingenios — isteț — meșteșug e socotit unul din meșteșugurile frumoase... și la noi încă necunoscut. (C. R. 1829 Mai 10).

2) În prefața primului volum din acest adaos «Grammatica Poezilor» 1831, se anunță: «Toți prenumerații acestui Adaos la un loc nu se socotesc de cît o mică societate făcătoare de bine care se silește pentru înlesnirea tipăririi cărților, și mădularile ei, unii ajută cu osteneala de a tălmăci sau a scrie și alții cu un mic ajutor de bani...» În 1831 erau abia 30 de prenumerați.

Chiemarea către folos facere de bine și glorie

(C. R. 1843 No. 4 Ianuarie 11)

Literatura românească, încă în fașe de câțiva ani, langă și nu mai dă nici un semn de creștere. Omer a stat cu traducția de la XII rapsodie și cu tipărirea încă de la VI; Lord Byron e nesăvârșit; din V. Hugo abia s'a văzut un volum; Gil Blas încă de la începutul călătoriei sale a ostenit; vre-o două tragedii din Alfieri; câteva comedii din Molière; o dramă din Kotzebun sintem datori Teatrului Național, și deodată cu încetarea acestui frumos început, încetară și acești faimoși autori de a mai încuraja virtutea răzbunată și de a biciui viciul în limba românească; Gerusalemme liberata, tradusă până la un loc; operele lui Bulwer mai gata vor sta, poate, fără a se arăta pe orizontul mărginit al literaturii noastre; mulțime de alte scrieri și traducții stau asemenea fără nădejde de a vedea lumina, pentru că nu sînt mijloace de a se tipări. Ne lipsesc și fondurile pentru aceasta și râvna cititului.

Jos însemnatul își împlinește o datorie din cele mai sfinte, făcând o chemare către

floarea nației, sub un guvern al căruia cap ales, de mica copilărie a fost hrănită de Muze, crescut de ele și de ele înălțat la treapta cea mai înaltă.

Jos însemnatul propune doritorilor de ași uni silințele râvna, spre a întocmi o soțietate prin acții de câte 100 galbeni, și de a depune un fond spre tipărirea cărților lucrute și spre încoragarea de a se lucra și altele.

Această soțietate se va compune din soți acționari și soți colaboratori.

Find mai trebuincioase la început fondurile, prin urmare este de trebuinta a se forma mai întâi soțietatea acționerilor cari subscriindu-se într'o listă ca va circula, sau înștiințând pe jos însemnatul printr'o scrisoare și aducându-se cel puțin până la zece acți, aceștia vor încheia soțietatea vor întocmi statutele ei vor da afară programa autorilor ce se vor socoti mai de trebuință a se traduce acum la început, și vor pofti pe câți vor dori a se înscrie de colaboratori după condițiile ce vor socoti de cuviință....

Adunându-se soții calaboratori, vor face statutele ce se vor găsi cu cale: își vor împărți lucrarea după programa dată. Își vor însemna drumul ce au să urmeze în lucrările lor, vor adopta o limbă primită între

toți mai raționabilă și capace a exprima ideile autorilor ce vor avea să traducă...

Soții acționari, în adunările lor, de vor găsi de cuviință, vor hotări un autor oarecare, o scriere oare-care a se traduce sau a se compune, un premiu pentru lucrare, cum și bani de a se tipări.

Socotesc că este de prisos a arăta vrednicilor de cinste compatrioți foloasele și gloria dintr'o asemenea lăudată unire. Sînt oameni cari hotărăsc pe tot anul mai multe sute de galbeni a-i pierde pentru totdeauna întru mulțumirea unor plăceri trecătoare. Aci nu este vorba a dărui sau a perde 100 galbeni, ci a-i înmulți; a'și trage cu vremea și capitalul și câștigul; a da nației o avere morală neperitoare; a lăsa viitorimei o comoară în care cu dreptul să fie înscris numele fie-căruia soț; a deschide drumul de o muncă cinstită la atâția juni; a-i pregăti la lucrarea limbei către fapte și scrieri mai mari; a le deschide o perspectivă de folos și de cinste; a încuragia și a arăta la lumină talentul ascuns și timid; și prin toate aceste a'și câștiga fiecare soț o glorie meritată, cu un preț așa de mic! Și în adevăr gloria cea adevărată nu are cu sine chinuri și osteneți obositoare, ostenețile ei sînt pline de plăceri cuviincioase, cunoștința le ușurează și răsplata e sigură.

Imi fac fraților și această datorie; eu am lucrat și am cheltuit mai mult decât poate un om; am obosit singur și alerg la ajutorul dumneavoastră, nu pentru mine, ci pentru *Nație*, căruia de îi veți întinde mâna eu voi lua nouă puteri, și cu dumneavoastră împreună vom putea sluji Patriei și limbei ei potrivit cu brațele ce vor lucra și cu epoha în care ne aflăm ¹⁾.

Dr

1) În 1845 C. S. No. 18 Martie 2', Hellade publică un prospect de «însoțire pentru tipărire de cărți». Planul era pentru o societate pe acțiunii a 20 în număr de 100, pe termen de 5 ani. Din capital 1500 galbeni, depuși cu dobândă «sicutotă siguranță», Venitul acesta era pentru diverse cheltuieli. La început 200 galbeni se rezervase pentru începutul întreprinderii. Profitul acționarilor ar fi fost diferența de câștig, scăzându-se dobânda celor 1800 galbeni.

NOTA, — La 1845 era «Asociația pentru înaintarea literaturii» înființată la 1843 și care modificându-și statutele în 1847 Aprilie 20 se pune sub «nemijlocita protecție a I. S. Stăpânitorului», cu scopul de a înlesni tipărirea de cărți vânzarea lor cu prețul cel mai scăzut și încurajarea autorilor sau a traducătorilor. Fondatorii asociației au fost: I. Văcărescu, C. G. Filipescu, St. Goleacu, A. Ferichide, C. Bolac, Ion Ghica, Laurian, L. A. Filipescu, C. Rădescu, P. Penaru, F. Baron, C. N. Brăiloiu, I. Voinescu I, I. Voinescu II, Eug. Predescu, C. A. Rovetti, Gr. Alexandrescu, I. Florescu, I. D. Neguțel, pictorul și desenatorul atât de talentat. Din corespondența cu Negruțel, parcă se vede că și Heifide a făcut parte din această societate, care împreună cu «Societatea Românilor din Paris» din 1845 și cu «Dreptate-Frăție» din 1847—1848, au fost preparatoarele spiritelor revoluționare de la 1848.

Biblioteca Universală

C H E M A R E

Curierul de Ambe-Sexe Perioada V
1844—1847 ed. II

FRAGMENT

De vre-o două-zeci de ani începu a se auzi în toată România vorba *Literatură*; mai înainte nici înțelesul nu-i era cunoscut. Începură a se scrie, a se traduce și a se tipări câte va cărți, se distinseră câți va scriitori, și astăzi peste tot locul se aude din gură în gură expresiile: *literatura română, crescânda noastră literatură, înaintarea literaturii noastre, etc.*; însă ce avem în comparație cu precedentă însemnare de scrieri ce se văd la alte nații? și precedentă însemnare a câta parte coprinde din cărțile unei întregi și complete bibliotecă? Unde ne sînt cărțile? Care ne sînt maeștrii, ca să poată eși discipoli? Maeștrii Romanilor fură Grecii; maeștrii Europei fură Grecii și Romanii; ai noștri pot fi Grecii, Romanii, Italienii, Francezii, Spaniolii, Germanii, Englezii. Înțelegem noi limba lor?

A înțelege o nație mai multe limbi este mai anevoe; a se traduce mai mulți și varii autori într'o limbă, este mai cu puțință: și

aceasta din urmă, și-a propus subsemnatul, cugetând a da Națiunii un început din *Biblioteca Universală*. Intr'ansa se vor cuprinde cei mai remarcabili autori antici și moderni, ale căror scrieri au contribuit spre împlinirea faptei mari a civilizațiunii, spre formarea minții și a inimei, spre perfecția omului.

Cu traducția scrierilor arătate în însemnare, limba noastră, trecând prin toate domeniurile cunoștințelor umane, exprimând ideile tuturor autorilor celebri, va legui vorbe, frase și expresiuni, se va lăși și întinde în toate laturile orizontului științei, și făcându-se capabilă a exprima ori-ce cugetare va deveni limba viitorului României și se va înfățișa splendidă și radioasă...

Fondurile întreprinzătorului sînt și au fost întotdeauna în inimile bine-cugetătorilor Români... Vor apreași întreprinderea și vor alerga spre aducerea la îndeplinire. Generozitatea lor o va judecă Posteritatea.

Voiu deschide o subscripție de câte zece împărătești pe an; voiu da pentru acești zece împărătești 21 volume; voi ruga pe D. D. Abonați a se scrie pe cinci ani, ca să poată eși cel puțin autorii antici clasici, voi mendica (cerși) luminarea și mântuirea Națiunii; iată fondurile mele. Sunt sigur într'ânsele, pentru că stau acolo de unde nu

se mai perd, stau în inima voastră cea nobilă și generoasă, fraților mei Români...

Chemarea întreprinzătorului este către România întreagă: Munteni, Moldoveni, Transilvani, Bănățeni. El este sigur că în vreo șapte milioane de Români, se vor afla 400 care să ajungă spre a întâmpina șesele de 4000 împărătești, ce sunt de neapărată nevoie pe fiecare an pentru traducători, corectori, tipăritori și hârtie...

NOTA. — La această «Chemare» se alătură și început de Biblioteca Universală (C. A., S. V., 238) care este o listă de autori și cărți ce trebuiau să fie traduse. Cu părare de rău mă văd silit, din cauza micșorimei acestui volum, a nu reproduce această listă, care e admirabilă și ea alegere și ea analiză scurtă a fiecărei cărți. «Începutul de Bibliotecă Universală» cuprinde *Istoria* (toți clasicii greci, latini și moderni de la Herodot până la Vico și Herder); *Filosofia* (clasicii vechi, până la Bacon, Kant, Hegel); *Dreptul* (de la Grotiu și Pufendorf până la Montesquieu, Chapman, Beccaris, etc.); *Politica* (Platon, Aristot, Hobbes, Ferguson, etc.); *Economia politică* (Xenofon, Vauban, Quesnay, Math, de Nemours, Rica do, etc.); *Științe naturale* (de la Ptolomeu, Laplace, Euler până la Bonnet, etc.); *Belle-Arte* (J. P. Richter, Lessing, Larzi, Hirt); *Muzica* (Boini, Ortry, etc.); *Poetica și Elocința* (Aristot, Demosthenes, Bourdaloue, etc.); *Poezie* (de la David până la Alonzo d'Erçilla, etc.); *Drame* (clasicii vechi și noi, până la Foscolo și Hugo), etc., etc.

CAPITOLUL IV

GRAMATICA ȘI LIMBA LITERARA

Gramatica Românească

1828

Către dumnealui marele vornic Gheorghe
Golescu și către dumnealor domni profesori
ai școalelor naționale din București

Domnilor, această gramatică dela început
am avut cinste să o închin cinstitei Soție-
tăței literale rumânești, ce s'a început în
casele dumnealui Marelui Logofăt Constantin
Golescu. Acuma însă crez, din pricina vre-
milor celor pline de neodihnă, că va fi în-
cetat din nenorocire adunarea ce se făcea
pentru îndreptarea limbii : va fi încetat cu
adevărat, dar mădularele ei sînt în ființă și
cu aceleași sentimenturi, căldură, dorire și
siliță... Persoanele cele mai alese ale acestei
soțietăți, fără a vă o spune eu, știți Domnia-
voastră bine, că nu sînt altele de cât înșivă.

...Al vostru vot trăgea și mai mult în no-
rocitele adunări ce se făcea ; voi ați curățit'o
când a intrat în dreapta voastră cercetare ;

voi dar acum primiți-o când vine înaintea voastră și faceți-o cunoscută la toți cei ce vor voi să o judece. Simțiți pentru dânsa aceasta, că este fiu al însuși școlii unde voi sînteți, alții efori alții profesori... Simțiți că, sînt astăzi Rumâni cari au învățat chiar Gramatica Rumânească mai întîi și acuma învață și ei pe alții; această Gramatică au învățat și au cunoscut mai întîi: în Craiova, în Slatina și școala noastră; ea este de șese ani acuma între mâinile școlarilor...¹⁾.

P R E F A Ț A

Ei! dar ce fel de carte e asta?!! uită-te, minune!! aci lipsește o gramadă de slove! ăștia vor să ne lase săraci! Aci folosul și purtătorul de ortografie *h* lipsește; mărșul și îngâmfatul *w*, asemenea; *oy* cel bogat, în loc nu se mai vede! în loc de *h*, unde și unde se vede *ea*, în loc de *u*, *iu*! Val de mine, ce grosime și mojie! la te uită, că ăștia și pe delicatul și plin de dulceață *h* l'au scos! nu, zău, ăștia sunt Rumâni groși, bătărași de la țară, nu vor să aibă cât de puțină evghenie pă dâșii! Dar ce

1) Până târziu de tot, Gramatica lui Heliade a fost conducătorul inteligenței române. Vezi corespondența lui Negruți, Poala Mîntii (1898); Vezi Hajden discursul a Centenarul lui Heliade.

văz!? Ei în loc de ș, pun cs; în loc de ψ, ps! sunt vrednici de răs, întru adevăr! Vedeți lucruri copilărești! vedeți eresuri! vedeți nesocotinți! toată lumea se silește din ce mai are să mai adauge și să se mai îmbogățească, dar ei! ia, uitați-vă, că și din ce mai avem, vor să mai lepede!... Ait! s'a stricat!! s'aa duuus acum și limba l ei au lepădat și ocsiile! și psili! și l și dasia!!! O! drăguțele, ca de ele de nimic nu-mi pare rău, că par'că era niște firieele! Oamenilor, fără gust, fără leac de ortografie, dar cine v'a pus pe voi să vă arătați mai iscușiți de cât atâția înțelepți bătrâni? Voi v'ați găsit să stricați aceea ce au găsit cu cale atâția inși; și nu ca voi, ci alticl de învățați! și apoi, nu știți voi că obiceiul este bătrân, că trebuie să purtați cinste și sfială către dânsul. Păcat de Dumnezeu să se ducă atâtea slove!!! Așa, Domnule, s'au dus și nu se vor mai întoarce căci le-a gonit o soțietate întregă, le-a gonit însuși dreptul cuvânt. Și, dumneata, domnule, mai stâmpărăți furia puțin și gândește te mai bine ce va să zică o soțietate și ce au făcut soțietățile în lume...

Nevoia a făcut pe oameni să-și afle cele ce era de trebuință. Când oameni au aflat mai întâi slovele, au băgat de seamă câte sunete și câte glasuri sunt în limba lor,

și așa au hotărât pentru fiește-care sunet și pentru fiește-care glas, câte un semn, adică câte o slovă. Așa au făcut toate neamurile, când au vrut să scape de semnele ieroglifice, și așa au făcut, pe urmă după dânsule, și Grecii... Ast-fel după dânsii au făcut și Latinii, primind însă numai cele ce le-au trebuit; ast fel și *încă și mai înțelepțește Italianii*;... ast-fel a trebuit, firește, să urmărim și noi; dar fiind-că atunci când am început a ne întrebuița cu slovele cele slavonești, a fost tocmai în vremea când turburările, neodihnele, fugile și răsboaele ce aveam cu vrăjmașii noștrii, nu ne da pas să ne gândim de alte lucruri mai interesătoare, ne cum de acest bagatel; de aceea până mai deună-zi, câte slove aveau Slavii, noi le grămădeam loc fără loc prin cărțile noastre; ni se părea că tot una poate să fie ortografia slavă cu ortografia noastră și că printr'ânsa dăm o strălucire limbii noastre, puiindu-i o năpaste în spinare.

Apoi, când am început a învăța și grecește și am văzut cu cât sîntem mai presus de cât mulțimea... atunci cu d'a sila am început a subjugă nenorocita noastră limbă să se îmbrace în niște haine de arlechen și cu totul streine și nepotrivite cu firea ei...

Fiind-că această Gramatică a fost pres-

crisă mai înainte de hotărîrea soțietății, a rămas de o cam-dată așa; însă făgăduesc cinstit că de va avea Gramatica norocirea de a se mai da încă odată în tipar, se va vedea curățită ca să semene întru toate cu cea *Italineză*, buna ei sor'...¹⁾

Meșteșugul scrieri este aflat, ca să ne înțelegem și cu cei ce nu sînt în față cu noi. De multe ori scrierea cea nesăvârșită a pricinuit confuzie și neînțelegere, care a stat cea dintâi pricină de a se pune regulile ortografiei; tot ce aduce neînțelegere, trebuiește lămurit. Fieștete ce limbă își are ortografia sa și aceea a stătut mai norocită, care s'a supus la mai puține reguli....

Frații noștri Italiieni, foarte înțelepți și gânditori, au cunoscut ce le este de lipsă și cari sînt roadele pendatismului în această materie. Pe dâșii, și drumul pășiri întru cunoștinți a duhului omenesc, trebuie să urmăim și noi²⁾. Aci îndrăznesc a vorbi pentru frații noștri din Transilvania

1) Ceace ași îndeplinit prin «Prescurtarea de Gramatica Romăno-Italineză» ed. 1811 și prin «Paralelismu» ed. 1811. Aceasta dovedește că H. de la începutul carierei și croise programa de evoluțiune a limbii literare, și prin urmare el nu a trecut brusc — dupe cum s'a pretins — la o limbă română Italieneză. (Vezi și studiul meu asupra lui H. Capitolul «Limba literară» în Anal. la științifice și literare pe 1904—1905).

2) Se vede influența lui Ienache Văcărescu și, de sigur, a tradiții literare. Dacă Heilade, a mers așa adănc ca în «Paralelismul», eu cred că a făcut-o cîn sugetul d'a opune o extremă «Tentamenului» de Lau-

și Banat, cari sint vrednici de toată lauda pentru ostenele și silința ce pun pentru literatură românească. Pentru ortografie însă, care voiesc să o introducă scriind cu literile latinești, bine ar fi fost să urmeze duhului italianesc, adică a scrie după cum vorbim, — iar nu după meșteșugul care voiesc să rămâne păstrat numai pentru cei ce vor avea nenorocirea să știe latinește și fără niciun folos așa de mare în cât să stea în cumpănă cu grutatea și înlesnire... Pentru ce să nu scrim după cum pronunțăm, când scrim pentru cei cari trăesc, iar nu pentru cei morți ?...

Toate câte fac și scriu oamenii astăzi, nu sunt pentru noi, în cari au prins rădăcină ruginoasele și de Dumnezeu blestematele prejudecăți, pe care numai moartea dimpreună cu ființa noastră le va curăța; nu sânt, zic, pentru noi, ci pentru simplă și nevinovată tinerime: ea este floarea omenirii, și dintr'ânsa s'așteaptă și rodul...

rian, care, pornea de la idela de lat n'sm abstractă. Heliade ținându-se de principiul pus în prefața gramaticii sale, l se părea că, pornind de la Italianism, face o operă, «pentru cei cari trăesc». Exagerările însă, dintr'o parte și alta, l-au făcut să crolască o formă străină pentru limba românească; dar și cei pe Heliade l-a salvat cunoștința și iubirea lui de limba română vorbită, căci «Schimbați fie-care cuvânt de natură sau de formă italienească, printr'o vorbă neaoși românească... Citiți acea pagină astfel prefăcută și veți găsi o adevărată suflare românească...» (Odobescu scris. către Gion).

Acuma fie pace și înceteze disputa ca să vorbim pentru Gramatica și limba românească. Limba este mijlocul prin care ne arătăm ideile și cugetările noastre. Acela ce știe și cunoaște mai multe lucruri a aceia limba este și mai bogată de vorbe și mai plăcută.. Noi, Rumânii, pentru câte meșteșuguri au fost între noi până acum și pentru câte idei și cunoștinți am avut, am avut asemenea și numirile lor, sau din limba noastră făcute sau împrumutate pe la aceia cari întâiași dată s'au arătat între noi cu acel meșteșug. Acuma să punem, că Rumânul va să vorbească de gramatică, de retorica, de poezie, de geografie, de istorie, de filosofie, de matematică, de 'egi, de teologie, de medicină, ș. c. l.; toate meșteșugurile și științe e acestea își au numerii și termenii lor deosebiți fiește-care; urmează dară, ca de va învăța Rumânul gramatica, să învețe termenii și limba ei, și așa și celelalte științi. Negreșit, că va găsi într'ânse e vorbe și numiri, pe care în limba familiară nu le-a găsit..

Fiește-care limbă, când a început să se cultive, a avut de trebuință de numiri nouă, pe care sau 'și le-a făcut de la sine, sau s'a împrumutat măcar de unde, și mai virtos de acolo de unde au văzut că este izvorul știinților și al meșteșugurilor (Europii dela Romani și dela Greci).. Noi nu ne împru-

mutăm ci luăm cu îndrăzneală de la maica noastră moștenire ¹⁾, și de la surorile noastre partea ce ni se cuvine ..

Trebue să ne împrumutăm, dar trebue foarte bine să băgăm de seamă să nu pătimim ca neguțătorii aceia care nu-și iau bine măsurile și rămân bancruți (mofluzi). Trebue să luăm numai acelea, ce ne trebue și de acolo de unde trebue, și cum trebue... Vorbele străine trebue să se înfățișeze în haine rumânești și cu mască de Rumîn.

...Tot în materie pentru împrumutare intră și acest paradocs: noi, când luăm un verb din latinește sau de alt undeva să-l conjugăm, fiește-care loc și țară are câte o stravanță, după vecinii și conlăcătorii săi. Rumânii din Țara Rumânească, având până acuma a face cu Grecii, ne am învățat să *sisim* și să *pipiriim*; Rumânii din Transilvania, Banat și Bucovina auzind totdeauna limbi mai tari și mai aspre s'au învățat să *urutuiască* și să *aluiască*... Nu băgăm de seamă să vedem fiește-care verb la ce conjugare este și cum se conjugă...

Trebue a se cerceta și a se învăța limba rumânească și geniul său, și pentru aceasta

1) Influența lui Paul Iorgovici

este destul o băgare de seamă luminată și fără prejudicăți, și un *parallelism al limbilor ce au relații cu dânsa...¹⁾*.

Dea Domnul, ca să sporească rîvna culturii între Rumâni și să înceteze toate împotririile; coboare-se pacea și fericirea cerului peste mult suferitoarea noastră patrie; fie lacrimile și necazurile ei cele îndelungate și pline de desnădăjduire auzite la cer și vază de acolo mângăere, împărătească sfânta unire în brațele ei cele ostenite și dreptatea însoțească toate pasurile și săvârșirile Românilor, ca să fie toți frați și toți să se bucure de drepturile pământului lor celui blagoslovit. Fie! Fie! Fie!

Iliada trad. de C. Aristia 1837

Din partea «Editorului Eliade»

FRAGMENT

.
A traduce cineva pe Omer sau alt autor, în limba sa, va să zică că povestirea întâmplărilor ce va să arate Omer, să o arate

¹⁾ Poate prima idee a «Parallelismului între dialeetele Român și Italian» tipărit la 1841, după ce fusese publicat în C. R. și în C. A. S.

prin chiar zicerile limbei sale într'un chip corect și cu artă, zicând : mersului mers, plutirei plutire, săbiei sabie, brațului braț, ș. c. l. : adică între aceea ce se atinge de lucruri ale căror forme și numiri sânt veșnice și nu se schimbă nici pier cu veacurile. Pământ, apă, vânt, mare, cer, soare, ș. c. l. au fost și sînt și vor fi numirile lor până vor fi oameni : Dumnezeii însă lui Omer și obiceiurile lor au perit cu veacurile trecute, și numirile și epitetele lor nu le vedem de cât în lumea literală. Cine voește a auzi despre Dumnezeii păgănității trebuie să auză și despre epitetele lor.

Când s'au tradus cărțile noastre bisericesti, cei dintâi traducători au fost slobozi și și-au avut dreptul de a-și face limba bisericască cu adevărat din limba norodului, însă nu după cum vorbește norodul, care e încă copil. Ce ar fi semănat limba lor (a traducătorilor) de ar fi zis în loc de : «a tot puternicul Dumnezeu, Dumnezeul ăla care poate toate?» ; prin urmare și-au făcut zicerile «Dumnezeu îndelung-răbdătorul, mult-milostivul, binecuvintează, binevoește» și au lăsat zicerile : Arhanghel patriarh, apostol, și altele. Zicerile dintâi, de sus, sînt niște epitete ce se dau Dumnezeului creștinilor. Apoi dar «înalt tună-

torui, de noi întăritorul» și altele sunt epitețele ce se dă lui Joe...

Este primitoare limba noastră de sintes? Nu știu până la care treaptă. Aceasta o va arăta vremea și limba însuși și ea își desvăluște secretele sale și se lasă a se mlădia ca ceara, a-i da ori-ce forme va voi, numai geniurilor aceloră ce într'adins sunt trimise din ceruri spre acest sfârșit că să o cerceteze, să afle de la dânsa și să le spue pe urmă veacurilor. În gura și mâinile nerozilor e rebelă, e îndărătnică și când ei vor s'o cerceteze, ea își bate joc de dânsii, se scâlâmbă la ei și li se arată un monstru.

Copilul asemănându-l cu maimuțele îl găsești mult mai înțelegător și primitor de perfecție; dar în comparație cu bărbatul este prunc la cunoștiințe. Tot în raportul cunoștiințelor și norodul este un prunc pe lângă bărbații învățați și cu încercare. Limbele toate, și cele vii și cele moarte, în gura pruncului din firea lor sânt analitice; căci omul în veci a fost tot acela, căci natura, deși se arată prin efectele sale în sintes, însă prin metoda analitic își descopere secretele sale și prin analis trece și duhul omului la sintes. Pruncul învață a numi lucrurile câte unul unul, după cum i se infățișează, și cu cât ideile nu-i sânt încă combinate cu atât și limba îi este nede-

săvârșită și desmățată. Limba bărbatului este mai nervoasă și mai strinsă; dar și limba învățatului firește trebuie să fie mai puternică și mai strinsă de cât a norodului, și aceea ce ese pe hârtie dintr'un cap gânditor, într'o cămară singuratică, și mai cugetativă, și mai armonioasă, și mai puternică. Limba celui ce nu se gândește nu poate să fie ca acelaia ce cugetă și știe să cugete. Alte drepturi și puteri are asupra limbei norodul și altele literatorul, și altele legiuitorul și creatorul ei (limbei artistice). Limba norodului este numai un material; iar arhitectul nu e norodul, care nu este de altă slujbă la această zidire de cât să care sau să și vândă materialul. Alții sînt cari fac planul, și alții care zidesc și alții cheltuesc. Toți însă la un loc, și salahorii și neguțătorii și zidarii și arhitecții sînt de trebuință la zidirea acestui edificiu mai mult sau mai puțin grandios, mai mult sau mai puțin elegant mai mult sau mai puțin regulat. Fiește care își are drepturile sale...

Toți știu că norodul este mai fără cunoștiință, și limba lui mai nedesăvârșită... Care dar este cuvântul că un autor scriind să nu vorbească decât numai de lucrurile ce cunoaște norodul? Să nu se exprime decât cum se exprimă norodul, și în loc de

a înălța pe norod până la sine să se coboare el până la mulțime? Pentru ca el să-și strîmtoareze duhul, să nu-și boteze idei'le sale, să nu-și îngrijească stilul? Pentru ce el să piarză, și pe norod să nu-l facă să câștige?

Când zice cineva că frasul acesta, construcția aceasta nu-mi place, și nu ia singur pana să arate cum trebuie să se facă; când zice că nu-i place și are pretenții să treacă de literator, seamănă, mi se pare cu bătăranul lui Molière, care va să treacă de nobil. Este mare deosebire de cel ce face un plan, își cunoaște materialul, își face socoteala, își combină și împarte greutatea mai din n'ainte și apoi lucrează, până la cel ce vrînd să-și facă un bordeiu nici odată nu s'au gândit nici cum se face nici ce-i trebuie, nici cum să împartă greutatea ca să nu-i cază vijunia pe dînsul, sau să i-o spulbere vînturile.

Nu e vreme de critică, copii; e vremea de scris, și scriți cât veți putea și cum veți putea,¹⁾ dar nu cu răutate; fa-

1 Aceste cuvînte luate stinghere și numai din auzite, au fost și sînt citate de la cei mai serioși critici și profesori de literatură până la cei mai naivi scriitoriși, cari voesc să învinovătescă pe H. Ilade, că el ar fi îndemnat pe cei mediocri sau chiar pe cei null să se facă literatori. V vorba veche: pentru un cuvînt lău stingher din o scrisoare poți să duci pe om la spînzurătoare.

ceți iar nu stricați, că nația primește și binecuvinteză pe cel ce face și blestemă pe cel ce strică. Scriți cu inimă curată și Domnui va binecuvânta ostenele voastre, și neamul va cinsti viața și purtarea voastră, și viitorimea va pomeni numele voastre și voi veți fi fericiți, pentru că veți avea pace în inimă

Pacea dar fie cu voi.

Geniul limbelor în genere și al celei Române în parte

(Curs întreg de poezie generală 1868, vol. I)

FRAGMENTE

Centru unei țări, fiind mai aproape de toate extremitățile ei, acolo se pot întâlni mai cu ușurință locuitorii ei, acolo comunicându-și oamenii ideile și vorbele și însuși pronunția, începe a se forma un focar spre răspândirea luminelor; pentru că acolo se adună și se pot mai bine forma bărbații științelor și artelor. Acolo, langagiul, devine un amestec de toate dialectele.

Bărbații de gust și meniți spre a cunoaște legile proporțiilor și armoniei, a afla și a da regulele frumosului, ajung printr'un ecletism din toate dialectele a înfința o limbă înțeleasă și adoptată de toți, o limbă unitară, ce începe a se vorbi și a se scrie în toate urbele și care devine limba națională...¹⁾

De vom observa atât la Greci cât și la Români, cum și în urmă la națiunile nouă ca : Italienii, Spaniolii, Francezii, Germanii, Grecii moderni și Slavii, vedem că limbele nu s'au format după hazard din amestecul fiăcum al dialectelor, căci atunci limba n'ar mai fi un efect al artei, ci un amestec orb al atâtor elemente, un *tohu-bohu*, un chaos de diverse elemente fără formă, fără ordine, fără legi.—Pe ori-unde s'au format limbele, se vede un ecletism rațional, condus de cel mai perfect gust ; se vede *Arta*, respectându-se legile armoniei,—ca și în muzică.

Cum se formează o limbă, ea crește și se mărește cu cât mai mult se cultivă într'insa artele și științele. Limba întregită și cultivată reprezintă bărbăția, unitatea, independența unei națiuni.

1) Vezi și Hașdeu : Istoria Limbii Române, ed. 1884, Partea I. Pag. 82 și 83.

Îndată ce nația devine tributară unei alte ginte; îndată ce Barbarii vin peste dânsa, și științele și artele sînt uitate, limba începe a perde din vigoarea sa, din frumusețile sale; corupându-se, devine debilă ca bătrînul dehulat ce n'are nici o speranță...¹⁾

Instituțiunilor și legile străinului cuceritor, datinele lui, costumul sau portul lui, își au nomenclatura lor proprie, și iată un deluviu de vorbe eterogene și barbare peste idiotismii *naționali*, vin barbarismii innobili și fără gust. Prozodia sau armonia limbei străbunilor, nu numai că se corupe după sonurile rauce ale Barbarilor, ci scade și din vigoarea sa; tonul *major* și *altier*, devine *minor* și *plîngător*. Servul nu mai poate ține capul în sus; gesturile i se înmulțesc cu cât pierde vorbele... Toate ale despotului se măresc și se înmulțesc; toate ale supusului se micșorează și scad. nimic nu e mai biet și tupilit de cât dânsul; ale lui, după ce se împușinează, devin mici mititele; îl auzi cum singur se tîcăște: „ia aci și eu cu căscioara mea, cu muerușca mea; voi să intru într'o

1) Același idee e dezvoltată într'un stil global din «Precuvântarea» la Vocabular 1947, București.

slujbuliță, într'o pânișoară să am și eu o meserioară, un păhăruț de vinișor..." Tot e mic la dânsul, și prin urmare și langagiul devine „limbulița”, și cu cât el devine mai bestie, cu atâta limba îi este mai bestială, urlă ca câinii cobitori, miorlăe ca mâțele, cășie ca găștele, șueră ca șerpilor, sbiară ca asinii; cântecele lui seamănă a vaete, lamente oribile. .

Geniul fiecăreia limbe este acea putere, ce a existat latentă de la începutul ei și s'a dezvoltat în mai multe generațiuni, prin talentele ce s'au succedat spre cultura și perfecționarea ei...

Geniul limbei noastre este același cu al latinității..., acea putere însuși ce aduse gergurile României a formă cu toate împreună limba Ecclesiei Române, ce mai mult de doi secolii unește pe Români...

Să venim la limba familiară, care desemnă conturul și forma, și fisiognomia fiecăreia limbe.. Fiecare din noi, cred că își aduce aminte de câteva din primii ani ai prunciei sale. De a avut parte să se deștepte în brațele unei mame, și să-i auzi vocea, n'a auzit de cât : *vin la mama!* De l'a pus mama pe *genuchi* sau l'a luat la *sînul* său, de i-a petrecut *degetele* perișorul blond, părțile laterale ale capului, i-

spus că se chiamă *tîmple*, asemănându-le cu templu unde rezidă viața, și frontispitiului aceluia templu, i-a dat numele de *frunte*.

Dacă acea mamă ar fi fost din generațiune în altă slavonă, în loc de cap, frunte și tâmple, ne-ar fi zis *tuca na glava*.

De la creștetul capului până la talpele picioarelor, de la capelura capului până la sângele ce cură prin vinele noastre, toate părțile corpului nostru sunt romane; sufletul, inima e romană! și până dincolo de viață în umbrele morții, ne ducem ca Romani, suspinul din urmă este roman, (numai *pomana* ne-a făcut-o popa slavonit); toate simțurile și facultățile noastre, tot ce se află în casa și curtea părintescă, numele părinției, tot ce este în domeniul celor trei regnuri ale naturei, de la Dumnezeu până la pulbere: tot e roman în limba ce ne-au vorbit mamele noastre..

Pe când eră gergul logofeților, se vedea de multe ori poezii! în acel stil de calemgii, și mai vârtos *stihuri de hamur*..

Poate stă asemenea jargon alături cu limba populară, conservată împrejurul căminelor părintești, prin cari oamenii din popor, fără nici un nume, își lăsară să se

auză până la noi suspinele în limbajul cel mai popular?...¹⁾)

In limba populară se simte adevăratul geniu al limbei. Acest geniu se vede în toate cântecele populare, în doinele culese de excelentul și grațiosul nostru poet V. Alexandri... Acest geniu de șaptesprezece secoli viază și conservă limba României; aceasta a condus pretutideni pe traducătorii cărților Ecclesivei noastre: el a condus pana Văcăreștilor, Donicilor, Bălăceștilor, Alexandreștilor, Bolintinenilor; proza Negruților și Boliacilor, a oratorilor ca Bibești, Sturzi, Ghici Ion, Ionești, etc. Acest geniu a inspirat pe Skavenski, pe Mămuleanu și însuși pe Panii Anton..

Mie îmi place armonia sonurilor și a culorilor, clasicu, *tot ce e arta* cu un cuvânt; îmi place și ador tot ce e veritate și doresc să ajungă limba Românilor acolo unde o duce geniul ei.

Imi displac dezordinea, discordiile, cacofoniile: îmi displac în limbă vocalele guturăite și gușate, le doresc sănătate și

1) C. R. 1839 No. 10... «Limba țaranului, care nu este nici popă nici logofăt, nici domnișor de modă este adevărata limba. Țaranul nu zice: dacă știți voi mai multe de cât noi, domnilor, gândiți-vă, gândiți-vă, pentru noi, noi vorbim pentru duminca voastră și vă păstrăm limba...»

reîntregire¹⁾. Și ce n'am putut și nu pot face eu,²⁾ va face muzica, prin Românii ce a cultivat-o prin Vaehmanii, Voineștii, prin junii elevi ai Conservatorului român.. Cultivându-se muzica României, se va armoniza și limba ei.

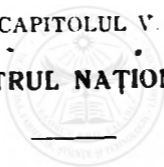
1) *Alexandri*, scris. către Hurmuzaki A. 1877 Dec. 10 : «Heliad este în privirea limbii noastre, cel mai învățat, cel mai competent dintre toți care ne ocupăm de literatură. El vrea pentru România o limbă simplă dulce, armonioasă, ferită de cacofoniciuni...»

2) Într'altă parte (C. A. S. IV 1842—44) pag. 173) Heliade scria : «de voi avea cuvânt, de voi avea următorii, vor scri și ei așa, și vor mai perfecționa ; de unde nu pace bună ; n'au luat nimic nimănui. Inșă nu e destul că să scrie mulți, după cum scrie unul, ca să se lezuiască o limbă : trebuie să vie geniul să formeze modele, capo-d'opere, să încante, să subjuge pe cititori, să strămute admirația din secol în secol și secolii se respecte. Atunci acel geniu poate zice ; aceasta vă e limba, Românilor. Smeritul meu geniu sau negeniu nu poate să impună legi...»

Precuvântarea la «Vocabularul de cuvinte străine în limba română» se termină cu aceste cuvinte : «ia câte voi fi alurând și eu ! Și pentru aceasta vă rog să mă ertați. Păcătui m'întorsit are preț mai cât o virtute»

CAPITOLUL V.

.TEATRUL NAȚIONAL

Teatrul Național

(Curierul Românesc 1830 No. 38 Iulie 24)

Pacea și mulțumirea ce domnește în capitala noastră, supt înțeleapta și buna cărmuire a Prezidentului nostru, înveselește inimile tuturor locuitorilor. Relele trecute s'au șters din pomenirea lor. Odihna și veselie cea de față totdeauna este ca un balsam rănilor celor trecute ¹⁾. Orașul nostru liniștit, d'odată simți trebuința teatrului și, de

1) Laudele acestea se explică de la sine, dacă ținem seamă că Țările românești trăiau sub mîna greoaie a Țarului, reprezentat prin Kisseleff. Și trebuia să se făptuiască multe pentru regenerarea Românilor, deci trebuia mult tact. Așa se explică odele la «campania rusească» și la «2 Sept 1820» și tot așa se aplică laudele unui Goleșcu (Călătorii 2.8) sau ale unui Kogălniceanu (Hist. de la Valahie 403). În străfundul sufletelor lor, acești bărbați sufereau de stînjentrea ce ne făcea Rusia. Lucrurile au mers bine-rău până se prinse de veste că Rusia, după recomandăția lui Kisseleff, trimisese un emisar care trebuia să facă un studiu asupra Valahiei cu concluzia că Românii sunt Slavi; în tocmal cum fusese trimis colonelul Leprandi în Moldova. Atunci Hellade scoate articolul «Repede aruncătură de ochi» pe care îl publică în Curier (1832), în românește, în franțuzește, apoi îl împarte în fol volante și în urmă îl reproduce în «Culegeri» din 1836. Acest articol a fost primul semnal de luptă titanică între Hellade și «Colosul». (Vezi articolul meu asupra «Curierul românesc» din «Evenimentul» 1905).

o pornire toți mișcați într'o inimă au hotărât să înleznească de bună voe și să dea fiește-care o mică sumă, după starea sa să zidească un teatru după chipul celor europene. Fiește-care a început să se prenumere, de la cel mai mare boer, până la cel din urmă neguțator. Banii se vor aduna la D. baron Meitani. Îngrijitorii asupra zidirii și înfrumusețări Teatrului s'au orânduit D. Marele logofăt C. Golescu, I. Văcărescu și C. Cantacuzino. Rîvna acestora încredințează pe ori-cine, că în scurtă vreme va alcătui și o companie românească, și vom dobândi un teatru național, școala cea dintâi a gustului, a moralului și a formării obiceiurilor; petrecerea cea mai nobilă și mai nevinovată, cinstea și înfrumusețarea politeței, locul unde, cu vreme, vom auzi și vom vedea încoronați pe poeții și autorii noștri; loc în care limba se înfrumusețează și se înalță la treapta ce i se cuvine și în care este făcută și hotărâtă ca să o ținem o dată, puind-se alături, ca o tânără logodnică, cu surorile ei, și luând moștenirea ce legiuir i-a lăsat-o maică-sa latină.

Dacă ast-fel de zidiri pricinouiesc cinste orașului și nației întregi, cu cât mai vîrșos acestor vrednici de toată lauda rîvni-

lori cari vor ajuta acuma și se vor sili a se aduna în cât mai grabă suma trebuincioasă spre începerea și desăvîrșirea ei? Nu este nici de cum fără vreme a mă întoarce spre tinerime și a-i arăta, că părinții și compatrioții ei, îngrijind pentru creșterea sa, nu a uitat a-i pregăti și locul unde o așteaptă lauda ce va încununa faptele sale. Istoria noastră este plină de întâmplări și fapte eroice, și aceasta este un izvor de unde să se adape duhurile și cu tragedii originale. Dați dar, ajutor, tincrilor simțitori, începeți a alcătui și a tălmăci, ca să înzestrați biblioteca teatrului cu faptele voastre.

1) Cel dintâi care a încercat să «înființeze» teatru românesc a fost Iancu Văcărescu, cam pe la 1818. C. Goleseu făcu să se reprezinte (1830) *Regulu* cu școlarii săi de la școala sa din satul Golești. În București se reprezintă la 20 Aprilie 1830 *Ceasul de seara* tr. de I. Văcărescu. Tot în anul 1830 se făcu încercări de teatru românesc în casele Vornicesei Smaranda N. Ghica. Hellade anunțase în C. R. că se va deschide stagiunea teatrului românesc în Oct. 1830 și cere abonamente. În răstimpul acesta C. Goleseu moare și Hellade se unește cu I. Cămpineanu, ca să formeze o societate culturală (1832) ce deveni la 1833 «Societatea Filarmonică», care se risipi după 1835. La 1838 Vodă Ghica înființă o taxă pe rangurile boeresti care «să fie de ajutor spre ținerea și clădirea unul local de teatru». Bibescu Vodă cere un împrumut care, adăogat la banii străni pentru o statuie ce ar fi fost să se ridice lui

Teatrul Bucureștilor

(C. R. 1833, No. 57, Noembrie 9)

FRAGMENT

Câte trebuesc adunate într'un om, ca să poată zice că este actor bun! Talent, aplicare firească, o creștere mai îngrijită, învățatură ca ori-ce literator, gust, graiu, sau glas, sănătos, fisionomie interesantă și o cultivare foarte cu silință a multora din artele frumoase...

Negreșit că nu un desnădăjduit, carele neavând nici un mijloc de trai, carele crescut cum s'a întâmplat, stângaciu în apucăturile și mișcărilor sale, se sue pe scenă, ca să-și câștige un traiu tărăgănit, dându-se în prada prejudecăților oamenilor.. Rari sint aceia cari, crescuți cu atâta îngrijire, înzestrați cu atâtea daruri, să poată să fie și atâta de viteji, ca să lase ori ce altă carieră, să calce prejudecățile mulțimii și să o facă a se rușina singură de a ei nedreptate...

Kiseleff. a fost primul fond serios pentru clădirea «localului dorit». Clădirea s'a început pe locul cumpărat de Soc. filar. - actualul teatru. — dar a fost întreruptă de revoluția din 1849. Sub vodă Știrbei s'a început iarăși clădirea, ajutată și de fondul C. Manu, lăsat la 1835. Clădirea s'a terminat la 1852.

Așa dar, este foarte anevoe să avem actori buni? Nu...

Deschideți cariera teatrului, adică starea actorului în treapta care li se cuvine și veți vedea atunci atâtea Talma cât și generali și politici. De adevărul acesta, — fiind — pătruns guvernul împărătesc al Rusiei, astăzi a întocmit un Regulament pentru teatrurile împărătești, prin care teatrul în acest imperiu se va face o carieră asemenea de cinstită ca și celelalte: actorii se vor socoti de amplorți ai statului; vor avea lefi ca toți ceilalți slujbași; după o slujbă hotărâtă ca toți ceilalți vor avea pensii în viață, și văduvele și fiii lor vor fi întru adăpostire despre ori-ce năvălire a ticăloșiei.

În zadar cetățile cele mari zidesc teatruri cu groaznice cheltueli, dacă nu cunosc scopul acestui ministeriu, ca să zic așa; și dacă ii cunosc, în zadar se fălesc întru civilizație și dreptate, dacă nu-l aridică în treapta ce i se cuvine...

Trebue ca un actor să cunoască foarte bine pe poeții cei mai vestiți și să-și însinue sentimentele lor cele înflăcărâte; trebue să cunoască bine istoria ca să poată să ne înfățișeze haracterul și patimele persoanei cu care se încarcă: Adică trebue să

fie un bun cunoscător de literatură. Trebuie să cunoască și să știe muzica și dansul, trebuie să cunoască încai teoria picturii și a sculpturii ca să-și formeze gustul îmbrăcăminte și al pozițiilor? Negreșit..

Oameni nedrepti! toate le vreți întru desăvârșire, fără să vă gândiți că omul acela atâta de rar, în care să se adune toate aceste științe și talente, cu anevoie să sue pe scenă, până când nu o veți cinsti ca tabăra (armata), ca amvonul, ca profesorală catedră...

Când s'a îmbolnăvit obiceiurile noroadelor, când s'au cangrenat,—atunci—teatrurile întovărășite cu instrucția publică, fără să omoare, au îndreptat moralul, dar actorul a fost nesocotit, pentru că a învățat asemenea cu mare osteneală meșteșugul de a păstra sănătatea soțială.

Regulament al societăței Filarmonice

(edit. 1835)

F R A G M E N T

Art. 5.— Scopul Societăței filarmonice este cultura Limbei Române și înaintarea literaturii, întinderea muzicii vocale și instrumentale în Prințipat, și spre această formarea unui teatru național.

Art. 6 — Spre acest sfârșit Soțietatea, cu banii ce se strâng de la soți și din alte măsuri, va ține o școală de băeți și de fete, după chipul următor :

I. Se va orândui un profesor de declamație, unul de muzică vocală, altul de cea instrumentală, unul de danț și de deprinderea armelor și unul de limba rumânească pentru fete sau și băeți, carele vor fi datori a învăța cele ce se cuprind în cele dintâi trei clase de începători, potrivit după cum se învață în școalele Naționale, și pre lângă această va da fetelor și băeților o mică idee despre mitologie, ca una ce este trebuitoare, pentru multe cuvinte în partea dramatică.

II. Se vor ținea atâtea fete în pension câte va cere trebuința și vor erta mijloacele, cu hrana, îmbrăcăminte și învățătura din casa Soțietății.

III. Se vor da școalelor, spre ajutor cit vor fi la învățatură, o mică ajutorință în bani pe fiește-care lună și pentru această atât ei cât și fetele se vor îndatora, prin scris, că sfârșindu-și învățăturile se vor hotări de actori în Țara Românească, după Regulamentul ce se va alcătui despre

datoriile și drepturile actorilor și despre fala lor.

.

Cuvânt

la așezământul Școlii Filarmonice, 1)

Culegere din scrierile lui Heliade 1835 pag. 5

FRAGMENT

Domnii mei, —dacă istoria pentru întâmplările celor trecute este o povestire numai, teatru ni le înfășază însăși; dacă ea ne descrie patimele, greșelile și virtuțile oamenilor celor însemnați, teatru ni le arată însuflețite. Achilii, Oreștii, Brutii, Egiștii, Alexadrii, Silii, Cezarii, Neronii, nu

NOTA.—Prin jurnalul Soc. Fil. din 26 Noembrie 1834, elevii primeau o leafă (bursă) cu îndatorire de a încheia un contract «adeverit de părinți și întărit de trib. de comerț prin care se obliga ca, după terminarea cursurilor, să îmbrățișeze cariera de actori și să nu slujă în alte țări».

«Școala publică de muzică vocală și instrumentală» a fost deschisă la 23 Martie 1835.

Școala de declamație se deschise de la Feb 1834.

1) Rostit în seara de 29 August 1834, când s'a cântat cavatina din opera «Piratul» de Bellini și s'a reprezentat Fanatismul, tr. de H. din Voltaire. Elevii-actorii principali: Andronescu, Curte, Diamant Nicolae, Ralița Michalache, Michalache Costache, Costache Dumitru.

sunt mai mult niște nume numai de care ne aducem aminte cu cinstire sau cu groază; scena ne strămută peste veacuri și ne infățișază pe însuși oamenii aceștia ca niște modele însuflețite de virtute și de viciu. Istoricii au vrut să arate prinților și noroadelor eroismul și moliciunea națiilor ce au stătut asupra pământului și prin trănsele să povățuiască pe cele de acum; însă poeții dramatici au făcut isprăviile cele mai minunate; și dacă moralistii prin învățăturile lor, au vrut să derapene obiceiurile cele ruginite și uricioase, Comedia, prin batjocora sa, luând în răs prejudețele și urâtele năravuri a fost biciul cel mai grozav al viciului celui îngâmfat. Adevărul acesta, cunoscut din vremile mai vechii au străbătut veacurile și au ajuns până la noi. Grecii, Romanii, națiile cele mai luminate din ziua de astăzi l-au cercetat de aproape și s'au folosit dintr'ânsul; și acolo teatrul și-a făcut isprăvile sale cele mai adevărate, unde s'a și întrebuintat după cugetul său cel mai adevărat. Școala recomandază și insuflă binele. Teatrul batjocorește și derapănă răul, și legile însoțite cu religia vecinicesc patimele cele prefăcute în virtuți..

După întemeierea școalelor în limba na-

țională, după întocmirile cele mântuitoare ale Regulamentului Organic, ideia teatrului național abea s'a ivit și tot în aceeași vreme s'a ivit și însemnătoarea lui trebuință; și tot într'aceiași vreme mii de inimi au fost gata a se întrece cu a lor însuși cheltuială să înceapă și să ție această întocmire folositoare. Râvna lor, Domnii mei, i-a făcut să crează toate putincioase și le a însuflat tot crezământul asupra celor ce i-au însărcinat cu formarea teatrului național; și cu adevărat această înflăcărată dorința a fost făcătoare de minuni, că și profesorii și școlarii s'au socotit și s'au făcut mădulari ai acestei societăți, au luat lucrul acesta ca însuși al lor, și cu cele mai obositoare silințe s'au grăbit a se face și a se arăta vrednici de râvna, încrederea și generozitatea Mădulelor societății Filarmonice...

Școlarii, cari sînt ca la trei-zeci la număr, ca să răspundă la râvna și la generozitatea dumneavoastră și la silințele profesorilor lor, au călcat în picioare toate prejudețele și, ca să fie ascultători la glasul patriei care îi cheamă, a contribuit și din parte-le spre a ei cinste întru formarea teatrului național, mulți s'au arătat surzi la glasul naturei, părăsind și chiar

pe ai lor părinți, preferind strimtorarea și neaverea ca să poată odată, înfățișind pe scena românească, pe bărbații cei mari ai veacurilor trecute, a răsplăti întemeietorilor teatrului românesc, pomenind și recomandând numelor lor până în cele mai după urmă veacuri.

În vremea această de șapte luni, ca prin minune s'au săvârșit atâtea lucruri ce nu ar fi îndrăznit cineva să aștepte, și această ispravă a săvârșit-o singură a dumnea-voastră râvnă, care nu a fost alta de cât focul acela nemuritor, ce fără sfârșit viază în ceruri și care spre fericirea oamenilor se coboară ca să încălzească inimele lor.

...Am zis că în vremea de șapte luni ca prin minune s'au săvârșit atâtea lucruri; poate că a mea râvnă, domnii mei, mă face să măresc lucrurile la care în toate zilele, cu a mea mulțumire am fost martor și fericit îngrijitor; poate că în ochii mei, cei întunecați de mulțumire, mi se par minuni cele ce s'au urmat în vreme de șapte luni, începând mai vârtos școlarele de la slovnire. D. D. Profesori¹⁾ însă,

1) Profesori erau: *Bongianini* falocult cu *Conti* de muzica vocală; *Aristia* de dicțiune și muzică; *Ieliade* de literatură; *C. Mihăileanu* (C. Mihalache) de limba română; *Schlaff* de piano; *Winterhalder* de istoria artelor, *Duport* de danț și scrimă. Prin jurnalul No. 3 din 1830 Soc. Pfl. înfățișează și o catedră de limba franceză.

mai smeriți decât mine, îndrăznesc a înfățișa pe școlarii dumnealor, nu cu trufie de formatori ai unui teatru, ci numai ca să arate dumneavoastră rodul ce au putut aduce și să-și dea socoteala de vremea ce au întrebuințat'o, după însărcinarea și încredințarea ce au avut de la d-v. și dacă din scurtarea vremei sau din sfiala școlariilor neobicinuiți a se înfățișa în public nu vor putea cu scumpătate a răspunde nădejdilor d-v., sânt încredințat că generozitatea d-v., de care ați dat simțitoare dovezi, nu va goni atât de departe ertarea ce este cea mai adevărată și iubită a ei fică.

Cercetarea de astăzi va da dovadă și despre vremea viitoare; isprăvile de astăseară îmi vor da îndrăzneală a pune înainte și a recomanda silințele și rolul acestor tineri școlari hotărâți a intra în gurile cele veninoase ale prejudecății, fără a se sfii de dânsle și a se lăsa întru protecția d-v. Sânt încredințat, domnii mei, că precum ați cunoscut cât este de trebuință un teatru național, asemenea cunoașteți și câte trebuie unui tânăr, ca să poată îndrăzni a se n e sine un bun artist sau actor; un p interesant, un trup bine crescut și mlădios, un glas sonor și plăcut, un suflet trufaș și îndrăzneț, o creștere în-

grijită; o cunoștință foarte cu scumpătate a artelor celor frumoase; și acest fel de oameni, domnii mei, sunt foarte rari în societate, cari să unească întru sine darurile firești cu mijloacele învățături și niciodată nici noi, nici Europa întregă nu se va putea fali adeseori cu artiști buni, dacă teatru nu se va face o carieră pentru tinerime, și dacă acela ce se hotărăște a înfrunta orice fel de prejudecată, va fi socotit în societate ca un paria politic, ca un comendant lăsat în voia întâmplării și nădăjduind a-și scoate a sa hrană așteptând de la buna voință privitorilor. Dacă însă se va face o direcție, sub îngrijirea guvernului și o casă unde să intre veniturile teatrului și de unde actorii să se plătească ca niște slujbași ai Statului, întru formarea limbei naționale și a năravurilor, cu toate drepturile ce au și ceilanți slujbași, alunci tinerii cu talent și învățură îi vom vedea fără a să teme de veninoasa limbă a oarbei prejudecăți a se sui pe scenă, și a încheia teatrul național cum să fie de pildă și la alte noroade.

Cu această școală, domnii mei, ce domina voastră ați întemeiat, nu sântei numai fondatori ai Teatrului Național, ci și Literatura Românească vă va fi în cea mai mare parte datoare. Câtă vreme este de

când s'a început, și o mulțime de tineri se întrec a aduce bucăți dramatice.....

Ne place să credem că silințele d-lor vor fi ca și până acum sprijinite și încălzite de înflăcărarea d'v. și mai vârtos de a bunului și înrîvnatului nostru Prinț, de la care toată țara așteaptă cu nerăbdare punerea în lucrare a înaltelor, bunelor și patrioticilor sale cugetări, între care negreșit se cupinde și această întocmire. Prinții și căpeteniile noroadelor să aștepte cu adevărat felurimi de laude și de bunuri; dar numai acelea ce le împletesc și le recomandă poezii sint vecinice și neveștejite, și pe teatrul acesta se va împleti cununa tuturilor acelora ce au ajutat spre întemeierea lui

Teatru bucurestilor

(Gazeta Teatrului Național), 1836 No. 4 Mai

Reprezentățiile rumânești se urmează regulat pe toate săptămânile, Vodevilul *Nevinovații* a plăcut publicului, dar critica cea sănătoasă a mai multor privitori trebuie să o arătăm aci spre îndreptarea școlarilor. Cea d'întâiu și mare greșală a noilor actori este că, din sfiala cea firească ce au trebuit să aibă la început, când au debutat pe șenă, acum au stări într'allă

marginile de neastâmpăr: mai toți se află într'o neconținută mișcare când sunt pe șenă, și în vremea ce gura mănâncă vorbele sau de tot le schimonosește, din pricina că nu'și învață rolele, mâinile și picioarele nu le stau la un loc. Imbrăcămintea școlarilor, și mai virtos a școlarelor, nici de cum nu corespunde cu rolele lor. De-moazela Vlasto, în rola Blondinei, fata văduvei unui isprăvnicel de moșie, vine și va să arate pe șenă, împotriva simțului celui bun, împotriva voinței autorului, dintr'o simplă și nevinovată țărancă, o domnișoară plină de cochetării; o roche de mătăsărie, cordoane și catarâmi ce întunecă ochii mahalalelor, coafură grămădită și întindicheată, împlinea locul unei rochi curate și bine făcute, albe, unui șorț elegant și unor cosițe pline de nevinovăție. D-la (damicela) Ralița, în horul țărancelor cu secere în mână, își umpluse degetele de inele de diamant câte a putut să găsească pe acasă! D. Buroleanul a ajuns într'un vecinic neastâmpăr; mâinile, picioarele, capul, umerii, mijlocul, nu-i stau la un loc. Bine este a putea cineva să facă a zâmbi risul în ochii și pe buzele privitorului și a pricinui veselia unui public, însă să bage de seamă să nu fie cu che-

tuiala sa ; aş vrea să riz la reprezentația unei bucăți comice de *Sosia*, de *Spit* sau de *Scapin*, dar nu de Buruleanul. Meșteșugul comicului este să facă personajele ce înfățișează de răs, iar nu pe sine. Comicul cel îndemânativ totdeauna este serios, gesturile îi sunt puține, (afară numai de nu înfățișează vreun nebun, vreun fricos sau altceva în care mișcarea cea multă este trebuincioasă). Vorbele exprimate bine, musculația obrazului potrivită cu zicerea, liniștea și sângele rece al exprimării ¹⁾ dau mult mai mult să înțeleagă de cât niște gesturi și mișcări telegrafice, sau mai rumânește a zice, de cât răs-căcărutul piceoarelor și încrucișarea mânelor ca tocălia în vânt, ce nu poate fi de altă treabă de cât să sperie pasările. Totdeauna mâna întinsă prea mult afară din trup, aridicată mai sus de cât capul și lăsată mai jos de cât genuchele nu este în firea vorbirei și nici nu putem să o vedem la nici un om cu mintea întreagă și întru

1) Același lucru susține și Coquelin aîné în «*l'art et le comédien*», Paris 1840 Pg. 21 Je tiens que ce paradoxe est la vérité même, et je suis persuadé qu'on n'est un grand acteur qu'à la condition de se gouverner absolument et de pouvoir exprimer à volonté des sentiments qu'on n'éprouve pas».

Heliade, după cronicile sale teatrale, se vede că educația sa de critică și-o făcuse din Diderot și Geoffroy criticul de la începutul secolului trecut, și din «*Reflexions*» și «*Memoires*» de Talma, editate 1826-1830.

toate sănătos. Gesturile sau mișcările sînt de mare folos mușilor, dar și ei cînd le fac peste măsură nu pot să insufle de cît răsul și cu paguba lor.

.

Nimic peste măsură este deviza cea veșnică, ce gustul a avut'o în toate veacurile și la toate națiile. Inlemnirea la un loc, amorțirea mâinilor și a picioarelor, vorba adormită, stîngăcia la orice mișcare, sfiala și temerea la oricare pas sînt asemenea de nesuferit, precum sînt de grețose și rățoitul cel mult, neastîmpărul fără cumpăt, neîndemnatica îndemănare, potopul vorbelor și obrăznicia. Dar toate aceste băgări de seamă nu pot să folosească unui actor cît siguranța că știe rola, și mai nainte de a o învăța, pătrunderea și înțelegerea bine a personajului ce joacă. În zadar un actor și-ar învăța rola și și-ar medita gesturile maimuțindu-se în oglindă, dacă nu se simte pe sine pătruns și îmbrăcat cu ființa persoanei ce reprezintă, oglinda actorului trebuie să'i fie în inimă și tot meșteșugul li este să arate natura.

Și iară cînd actorul este pătruns de adevărul și ființa persoanei ce joacă cu toată pătrunderea sa, totdeauna o să fie un urî-

cios actor, dacă neîngrijind naturelul său va voi să se facă copia, aluia, căci totdeauna privitorul o să vadă o copie urâtă și grețoasă și o natură silită. Un actor a căruia fire este liniștită sau furioasă, în zadar s'ar încerca, imitând pe altul, să facă pe un tiran furios sau pe (unul) cu sânge rece: în cel din fire furios voiu să văd pe Neron, pe Caligula plini de mânie, și în cel din fire cu sânge rece voiu să văd pe tiranul că poruncește ucidirele cu cea mai mare liniște și astâmpăr. Artistul cel bun își meditează personajul său și, după al său naturel, geniul său croește noi eroi, noi tirani, noi pătimiși. Neîncetat băgător de seamă al materiei tuturor patimilor, tuturor vițiilor, hromatizate după naturelul fiecărui om, se face un zugrav sincer al naturei și arată publicului său niște icoane vii într'un nou chip, dar totdeauna adevărat și firesc. Și mai bine îmi place urâtul pus frumos după natură și la locul său, de cât frumosul pus urât și fără judecată. ¹⁾ Fiară oricât de grozavă, șarpe cât de veninat. Toate plac când meșteșugul cercetând le-a
(imitat.

1) Criticele lui Iliade erau aspre și stăruitoare în nume; dar ele erau drepte, raționabile și folositoare tocmai că eram la începutul artei teatrale. Și bine zicea

**O schiță de proiect pentru întocmirea
unei școale al cărui scop va fi în-
formarea unui Teatru Național ¹⁾**

(C. R. 1845 No. 28 Aprilie 9)

FRAGMENT.

Art. 1.— Această școală se va ține în vreme de trei ani, prin ajutorul binevoitorilor amatori, ce se vor subscrie pentru sprijinirea ei ²⁾

Art. 3.— În școală nu vor fi primiți juni de cât cei ce au trecut școalele cel puțin până la al 3-lea clas de umanoare.

Art. 4.— În școală se vor preda învățăturile următoare :

Anul întâiu. I. — Repetițiune la gramatica Rumânească și începuturi de limba italișană

II. Regule de stil și analizarea bucăților dramatice mai însemnate antice și moderne.

III.— Învățarea și citirea a mai multor scrieri însemnate, după o dicțiune just-ordinată după sens și după punctuațiuni.

IV.— Muzica vocală.

răposatul Costache Mihăileanu « Criticele lui Heliade ne-a făcut actori... » (Șt. Vellescu : Pagini pentru istoria teatrului român. Rev. Literară 1897, No. 42).

1). din inițiativa lui Em. Băleanu, Mare-Logofăt.

2). Din aceștia subscriitorii au fost : Em. Băleanu 50 ; Ion Bibescu 100 ; C. Belu 100 ; I. Oteteșlanu 100.

Anul al doilea. I.—Urmare a citirii după o dicțiune și declamațiune moderată; urmare a limbei italiene și a muzicei.

II.—Lecțiuni de estetică.

III.—Danțul.

Anul al treilea. I.—Urmare de muzică și limba italiană.

II.—Istoria dramatică și a celor mai faimoși artiști.

III.—Exercițiu de bucăți dramatice și preparațiune de punerea lor pe scenă.

IV.—Scrimul

Art. 5.—Se vor alege 20 de școlari cu plată, cari, după ce vor da dovezi în vreme de 6 luni de dispozițiune și talent se vor supune, prin contract, de a urma neconținut, în vreme de trei ani, învățăturile arătate și că după aceasta vor îmbrățișa cariera dramatică ca actori, aci în vreme de câțiva ani.

Art. 6.—Se vor alege, asemenea 10 fete, nu mai mici de 12 ani, nici mai mari de 16 ani și se vor așeza într'un pension, spre învățătura celor următoare:

Limba română cu gramatică, limba italiană cu franceză, muzica vocală, lecțiuni de stil și estetică cum și danțul, și vor fi supuse la aceleași îndatoriri ca și băieții.

Art. 6.—Clasele sus menționate ale bă-

eților vor fi slobode la orice auditor sau școlar de din afară.

Art. 7.— Școala se va așeza după o programă, în care se va arăta rânduiala învățăturilor în zilele săptămânei și la ceasurile hotărâte, cum și disciplina și regula sub cari se vor supune școlarii.

Art. 11 — Se vor pregăti ast fel școlarii ca, la săvârșirea teatrului nou, ei să fie în stare a-l inaugura cu demnitate prin darea unei *plese naționale*¹⁾.

1) Pe când Heliade alcătulea acest proiect, se iviră și alți «patroni ai Teatrului Național», pe la 21 Dec. 1847. Aceștia erau tinerii radicali, de pe acele vremuri, N. Goleșcu, Ion Ghica, C. A. Rosetti, cari scriau Beizadelei D. Ghica, spre a primi «titlu și sarcina» de primul Patron al Teatrului Național, cu speranța că «Luminăția Sa fiind fiul întâiului Prinț Român în secolul nostru» îi va ajuta cu «puterile și luminile sale». Dar pe când Heliade cu aristocrații—în sensul bun—; pe când «patronii Teatrului Național» și pe când Insoși Vodă Bibescu se îngrijea pentru ridicarea unei clădiri anume, *Isbucnește revoluția* de la 1848 când toți, chiar și Heliade, conservatorul prin excelență, abandonară calea firească a treptatei prefaceri sociale-politice, spre a ajunge la civilizația dorită. Inșă animozitățile personale ale unora contra lui Bibescu erau atâtate de călcările autonomiei de către Ruși, ceea-ce și făcu ca conservatorii și radicalii să se unească într'un comitet revoluționar, din care se alese Locotenența Domnească, Heliade, Tel' și Goleșcu; deci «ideea teatrului fu părăsită de toți».

CAPITOLUL VI

CHESTIUNI POLIICE ȘI SOCIALE

„Comitetu'“ pentru întocmirea Regula- mentului Organic

(C. R. 1829 Iulie 2/14.)

FRAGMENT

— — —

Cele lante două mădulare ale comitetului ce se întocmește, care era în alegerea divanului ¹⁾, încredințăm că cu mulțumire a obști întregi s'au ales D. D. Marele Ban Gr. Băleanu și Marele Logofot Șt. Bălăceanu. Cel dintâi pentru ecșperiența ce are în obiceiurile și pravilele pământului, pentru dragostea dreptății și pentru apropierea cea blândă către oricare de obște, pune pe toți în încredințare, că va fi în fericitele chibzuirii, ce se vor face, un adevărat înfățișător al apăsatului norod și va adăoga și sprijini drepturile lui. Cel d'aldoilea pen-

1) Celalți 2a embrii erau marele Vornic G. Filipescu și Marele Hatman Al. Vilars. Președinte Generalul Mincea; secretar Barbul Știrbeiu.

tru buna sa creștere, pentru învățătura ce are, și mai vartos în jurisprudență (adică în știința legilor). că va culege din legile și așezământurile luminatei Europe, acele ce vor cuveni, și le va aplica, spre cea de o cam dată îmbunătățire și reformă a acestui pământ. — Dacă până acum în nenorocita noastră țară, a se arăta cine-va patriot era un păcat din cele mai mari; iată acum prilejul când cei mai înfocați ai noștri boeri, pentru binele de a ști să-și arăte cu zlobozenie gândurile lor patrioticești, care vor întemeia fericirea noastră și a copiilor noștri, într'ale căror inimi și buze numele celor ce lucrează și se ostenesc acum, vor fi în vcci drage și binecuvântate.

(Curierul Rumănesc 1829 Aug. 16/29)

Neamul nostru doarme până acum și acel fel de pilde nu avem. Dar iată zorile se ivesc, se crapă de ziuă, întunericul se împrăștie, duhurile se trezesc, neamul caută drumul mântuirii... Dar, prea cinstiți boeri ! socotiți-vă că și binecuvântarea și blestemul celor următori isvorăște din întocmirile domnii-voastre; alegeți-vă dar și lepădați tot interesul cel în parte.

Câte-va cugetări asupra Educației publice.

(Curierul de Ambe-Sexe ed. I Periodul II
1838-1840 No. 18 Pag. 273)

FRAGMENT

Toate moșiile țării era să fie domene ale Statului, și Visteria era să aibă înmăleci veniturile sale.

Mulțumită luminilor și cunoștințelor din veacul nostru. Statul putea atunci, din fiii țării sau ai bisericii să trimească mulțime de tineri spre învățatura trebuincioasă, care să vie spre a completa întreita creșterea a viitorimei. Moșiile toate eră să aibă un minister în parte despărțit în mai multe secții¹⁾. Fiecare moșie că e un șef econom cu slujbașii săi, și mii de fii ai țării era să fie împiegați cu leafă obștească, având unde să'și plece capul.²⁾

Țăranul din clăcaș era să se facă om slobod cu țarina sa dată pe viață dupe vrednicia și munca lui; cel vradnic era să coprinză mai multe locuri spre folosul său și cel de obște, și de la leneș era să

1) Actualul minister al Domeniilor Statului.

2) Aci e vorba de tinerii cari ar fi urmat școlii speciale de Agricultură sau de Silvicultură

se ia tot ce nu era destoinic al ecsploata; va să zică, era să se dea fie-căruiia dupe faptele sale : Agricultura, fabricilor, tot felul de industrie era să fie ale guvernului și spre aceasta întrebuițați toți Români, și între care era să se răsplătească vrednicia.

Tinerimea crescând era să primească de obște întreită creștere in așezămintele publice, în școli și în fabrici..

...Ce zice însă bogatul? Aceste toate sânt în paguba noastră; țăranul nu trebuie deșteptat, să'l lăsăm în treapta dobitociei, să ne folosim din munca și vremea lui; zilele lui să fie ale noastre; osteneala lui, a noastră până la una cu deosebite numiri : să'l înșelăm, să nu'i luăm toate zilele în numire de clacă, dar ce i va rămânea din celelante zile lăsate pe seamă lui să fie tot al nostru, să-i punem cârciumă, să-i precupețim vinul, să-l încărcăm la catastih, să-l tragem la sub ocârmuitor să-l arătăm că e dator, să-i vindem dobitoacele, să-l aducem să dea tot ce a dobândit și din cealaltă vreme lăsată pe seama lui, și el să nu știe cum și de unde îi vin toate acestea.

Urâtă socoteală ! Dar omul este și el viețuitor ; îi trebuie să mănânce, dacă nu ca omul, încai ca lupul, îi trebuie să se adă-

posteașcă, să se îmbrace, să se încălzească. le face dar, când e sălbatic? Il lasă natura să nu și întrebuițeze instinctul?

Atunci trebuie să fure, să omoare, să se scoale în sfârșit. Pentru că vecinica dreptate nu doarme. Și de unde știu cei acum bogați că peste mai mulți ani fii lor nu vor ajunge în starea țaranului, pentru că vedem familii de domn cu opinci și trăgând boii de funie în arșița zilei...

Urită idee, că dacă se va deșeptă țaranul¹⁾ și dacă va cunoaște meșteșuguri și științe nu-și va mai plăti datoria! Câte orașe sunt clădite pe moșii particulare, câți neguțători și boeri trăesc pe locuri cu clacă și embatic, și aceștia pentru că sunt mai deștepți și mai bogați...

Țaranul în dobitocia sa, nefiind sigur pe munca sa, abia poate câștiga cel mult până la trei sute de lei (vechi) pe an... Nu ar fi mai bine să se aducă țaranul în stare ca, prin lucru și industria sa, să poată câștiga mii de lei, și fiind tovarăș cu bună învoială cu stăpânul locului, să-i aducă în câștig mii de lei?

Dar sunt în deșert toate acestea, că în vreme ce vorbești oamenilor cele pentru

1) În «Vot Răsvot» 1893 Ed. III, pag. 42, Hellade zicea: «Nu în proprietărea, ci în instrucția, cartea, poate da minte sănătoasă săteanului, conștiința de sine și conștiința mai clară de oameni și de fapte...»

folosul lor și de obște ei nu te ascultă; și cine te ascultă îți lipește pata de răsvrător..

Câte averi și foloase n'ar eși din moșiile țării, când proprietarii, în folosul lor și de obște, ar întocmi pe dânsule fabrici a tot felul de industrie? Și-ar îndoi averea și a lor și a săteanului. Dar acestea ca să se puie în lucrare au trebuință de osteneală și prevegherea de aproape a stăpânului, a părăsi trândăvia și desmierdările Capitalei, într'un cuvânt au trebuință de osteneală. Nu se ostenesc proprietarii? De aceea sunt săraci, și fic-căruia după faptele sale.. Sămânța vecinicii dreptăți, printre toate bătăliile veacurilor trebuie să incolțească în toată vremea. Rodul ei este un balsam de mână gâiere și virtute trupurilor cele ostenitoare, fie ori-cât de slăbănoage...

Cuvântul dorește binele la toți, dorește ca toate clasele societății să fie fericite, ca dupe vremi noi și fii noștri să fie fericiți. Cuvântul, ce dorește proprietate, asigurări și fericire la toți și totdeauna, a fost părintele Păcii, al liniștei și al buneii orândueii. Eu ca urmaș, ca ucenic al Evangheliei, acestea le vestesc. Cer-fericire, ca să fie pace, liniște și bună orândueală¹⁾.

1) Acest articol, ca și alte două din C. A. S. Perioada I 1836-1838, fac parte din o scriere a lui Heliade, cam mistică, cam Fourieristă, dar însușită de cel mai curat

Pentru opinie

(Foaia p. Minte, Inimă și Literatură 1841
No. 49 și urm)

FRAGMENTE

Cele mai multe rătăcirii și cele mai multe gălcevi s'au pricinuit că încep a se prici oamenii, pentru lucruri ce nu le cunosc încă bine, sau își fac o idee strâmbă de dănsese, și într'ânsa se învârtesc fără a se putea descurca. Ca să vorbesc mai pe scurt, rătăcirea vine că nu ne silim a da sau a afla o definiție adevărată, dreaptă și potrivită la lucrurile despre care vorbim. De la definiție adevărată, și dreaptă poate cineva merge înainte și a trage cele mai frumoase și folositoare urmări.

De la o vreme încoace a început și la noi a răsună în gura a mai multora zicerea : *Opinia publică*. Intrebatu-s'a însă cineva, din câți o pronunță pe dinafară, ce va să

gând pentru țară. Despre acea scrisoare, pe care el o intitula «Împărăția lui Dumnezeu», «vorbiște și într'o scrisoare către G. Bariț din 1838 Noembrie 26». «...Aceste idei mai pe larg le am în scrierea intitulată : *Împărăția lui Dumnezeu*. De nu voi putea dobândi slobozenle a o tipări ca protelegomena la poeziile mele «*Evangelice și Biblice*, și-o voi trimite, ca să citești cel puțin, dacă nu îți va da și dumitale o slobozană («a p publicen»).

zică opinia publică în cea adevărată a ei însemnare din zilele noastre și în lumea cea luminată?

Voiu zice ceva despre ce însemnează opinia în sine...

Cine știe ce va să zică *părerere*, știe ce va să zică opinie; pentru că opinia este o părerere.. Părererea unuia, bună sau rea, de multe ori se întinde între mai mulți, până poate ajunge o părerere de obște, și aceia se zice *opinie publică*; omul înțelept cercează însă, dacă aceea opinie este bună sau rea. De multe ori un taraf mai cu putere își face o părerere, și părererea sa și-o botează singur *opinia publică*. De multe ori un om, pentru influența ce are asupra altora dându'și părererile sale, care fac o părerere de căpetenie, lumea le primește și de aci se formează o opinie publică, bună sau rea.. Un geniu mai îndrăsneț și mai analitic al lucrurilor se scoală a se răsboi cu prejudețele veacului său care forma opinia acelui veac, le restoarnă din temelie și formează o altă opinie...

Imprejurările vremurilor și intrigile necurmate celor ce totdeauna au fost peirea și blestemul acestor două țări, aduseră pe Români să creadă că alta este neamui boeresc alta, neamul Rumănesc; numele Rumân

în părere de obște, însemna o batjocură; a fi cineva folositor de obște în părerea publică semăna un sec sau un nebun... Multe d'alde astea făcea opinia publică și mult ași mai zice, dar cine n'are de gând să guste fericirea mucenicilor, nu trebuie să războiască obiceiurile ce se mai află încă în ființă.. — Eu — nu voi să supăr pe nimeni, că nu mă războiesc cu nici un obicei, din câte se mai află încă în ființă, ba încă le și laud: oh! ce mai obiceiuri! ce mai obiceiuri!

Iniințarea Regulamentului Organic, punerea lui în lucrare, școalele românești începute de la anul 1818, au început a schimba opinia publică. Inșă, ca să formeze o opinie dreaptă, care să aducă fericirea neamului, trebuie a se desluși mai întâi și înțelege obiectele, despre care vrem a ne face opinia... Zicerile: Guvernu, stăpânitor, dregător, judecător, lege, jurământ, patriot și patrie, constituție, libertate, deputat, opoziție și alte d'alde astea sunt în gurile noastre pe tot ceasul. De cat le-am tot rosti în toate zilele și ne-am sfădi într'ânsele și pentru dânsule, n'ar fi mai bine să ne întrebăm unul pe altul și să aflăm ce va să zică în adevărata lor înseunare?... După ce ne am întrebat ce este guvern, întrebatu-ne-am ce

fel de guvern are țara noastră? care este poziția ei geografică și politică? și care sânt mijloacele ei fizice și morale? În vîrsta celorlalte state, întrebătu-ne am de ce virste este țara noastră? Și gânditu-ne am ca, după starea în care se află, să i se dea și învățătura potrivită, ca să i se facă educația? Salt în natură nu se face: nu poate cineva să dea în mâini'e copilului cea ce trebuie a se da în mâinile bărbatului... Așa, ca să se poată forma o opinie dreaptă în țara noastră, astfel precum este, și această opinie, ca să poată aduce fericirea neamului, cinstea de la celelalte neamuri și simpatia legiuitorilor noștri epitropi, trebuie ca fie-care Rumân să-și cerceteze mai întâi în parte profesia și dregătoria sa și datoriile ce are a împlini într'ânsele. Dela împlinirea datoriilor isvorăște și dobândirea drepturiior...

La noi, cum s'a întîmplat? Alții au lucrat regulamentul, și noi tot acei oameni cu aceleași idei de *chiverniseală* și de *așz voiu*. Ne-am schimbat hainele, ne-am lăsat părul; ne-am lepădat papucii și ciacșirii; ne-am pus pantaloni și pinteni la cisme, am început a ne coafa părul, a ne încrăvata gâtul, și credem că am schimbat ideile vechi! Nu; dar aceasta nu e vină, pentru că ește lucru firesc... Vina noastră este că

am schimbat hainele, și credem că trebuie să fim dregători și deputați întocmai după glăsuirea regulamentului... Vina noastră este că dacă greșim, nu căutăm a îndrepta greșala noastră, a aproapelui nostru, a ne îngădui, a ne înțelege unul cu altul, ci fără a vedea greșala sau nepravilnicia care noi de bună voie sau fără de voie facem, luăm pe a fratelui nostru a ne sluji de dânsa la cugetul ce avem, cu dânsa semănăm împerecherea sau vrăjba, cu dânsa ne mănăm intriga... Acestea ne este vina și acestea pot aduce peirea acestei țări, pentru că plugarul ce știe el de asta? *El tot capitație ar avea să dea și atunci ca și acum...*

Să nu mai credem că închipuirile noastre sînt în stare să formeze opinia publică pentru că tot acele închipuiri să învârtesc în capetele oamenilor cu care ne adunăm sau din rătăcire sau din viclenie... Opinia publică!...

Să cercetăm pe țaran, să vedem ce opinie are la noi? Amăgit totdeauna, nefiind mai niciodată sigur de munca și averea sa, totdeauna dând fără a putea sau a ști să ceară cuvânt pentru ce dă, întrebuițat la toate trebuințele voile noastre... Cine s'a adunat vre-odată a se chibzui pentru folosul său, să-i îndoiască brazda plugului, să-i a-

rate cele spre binele și mântuirea lui, să-i dea școala și meșteșuguri?...¹⁾

Să întrebăm pe meșter ce opinie are de noi? Il vezi batjocorit, îl vezi pus să lucreze și ocărindu-l la plată; mai totdeauna amăgit, totdeauna rămâne bînuitor și gîta a înșela și el ca să-și scoată din capete.. Cine s'a gândit vre-o dată a-i înmulți pila, a-i însuli ciocanul, a-i înmii fusul, a-i povățui linia și ghiunia, a-i îndrepta cumpăna?

Să întrebăm pe neguțător ce opinie are de noi?..

..Cine s'a gândit pentru siguranța lui, pentru o bancă națională, pentru înflorirea meseriei lui? sau de s'a gândit, cine l'a chemat și pe dînsul, dacă nu în deobște, încai în parte, să-și dea și el părerea ca unul ce-și cunoaște mai bine foloasele și pagubele meseriei sale?..

Să întrebăm pe învățat, profesor scl., ce opinie are de noi?.. Când s'a luat în cercetare cu stăruire și cu dinadinsul pricina

1) «Regulați raporturile între proprietarii și cultivatorii, îmbunătățind starea celor din urmă prin stăruirea asupra abuzurilor; dați sătenilor conștiința de sine și a datoriei prin lumînare; dați-le școale de agricultură și meserii; construiți drumurile; lăsați-l a cunoașterea de bună voie când poate și cât poate unde va căsa de vânzare.. Iată îmbunătățirea soartei lui. Iată ce cere țărănul; scăpați-l de dorobanți și de arendași cupizni...» (Instituțiile României : Anexe 1861 pag. 21)

școalelor? Când a fost aceasta în Obșteasca Adunare, cărui profesor nu i-a sângerat inima? Care boier nu s'a uitat la profesor ca la niște Paria?...

Iată care este opinia publică în fundul inimei fie cărui Rumân.

„Aceasta e opinia publică astfel cum este în ziua de astăzi, și când vine dintr'un sentiment de răzbunare. *Publicul nostru este slab, dar înțelept și drept; el voește și cere dreptate și răzbunare, și în starea în care a ajuns vie-i dreptatea de unde îi va veni, că el atâta va: să vie!*”

Jupân Ion

C. R. 1844 No. 13 Febr. 14

În vara trecută un preot cuvios din mahalaua Popi-Rusu, își făcea o reparație totală a unor case, ce își cumpăraseră de curând. Între țiganii salahori se afla și jupân Ion, care lucra cu bărbăție. Toți meșterii își primeau, după obicei, plata Sâmbătă seara; jupân Ion, de la cea d'ântâi seară a zilei a intrat în lucru, veni la părintele să-și ceară leafa pe ziua aceea. Preotul, ocupat, gândi că nu mai vine pe a doua zi la lucru și îi

dete al său. A doua zi jupân Ion iar era la lucru; seara, iar veni să-și ceară plata; preotul îi dote iar dreptul ce i se cuvine. A treia seară, cam supărat, părintele îl întrebă:

— Măi, țigane, toată lumea își ia para-
lele Sâmbăta seara; tu ce mă superi în
toate serele?

— Să trăiești, cinstite părinte, nu te su-
păra; de vre-un bine nu m'aș face eu mai
uricios și decât un țigan de laie. Eu sunt
țigan de vatră și m'am învățat cu omenia.

— Na, îți dau astă seară, zise preotul,
dar de aci înainte să nu mă mai tot superi.

— Să dea Dumnezeu, cinstite părinte!
și se duse țiganul oftând.

A patra seară, jupân Ion iar era cu că-
ciula în mână înaintea părintelui și înălță
din umeri plecându-și capul la oparte.

— Măi, nu'ți am zis să nu mă mai tot
superi? zise preotul; n'am s'himbat astă-
seară. Așteaptă până Sâmbătă.

Bietul țigan începu să se scarpine în cap:

— Vezi că... cinstite părinte... sfinția ta...
știi una și eu știu două.

— Care sânt două ale tale? întrebă preo-
tul cu ironie.

— Că șapte guri nu pot să aștepte până
Sâmbătă. Eu sânt rob la o casă boierească

din copilărie, încă dela tatăl cucoanei pe care am crescut-o pe brațele mele și, când s'a măritat, m'a luat de zestre în casă. Boierul, stăpânul meu cel nou, a murit de câțiva ani; în vara asta muri și cucoana, Dumnezeu s'o ierte! și i-au rămas doi copilași. Mai am și eu doi și cu nevasta mea și cu o bătrână din casă, facem șapte inși. Copiii stăpână-mii n'au pe nimeni; de m'oi duce eu seara cu mâinile goale, ce fac pe a doua zi șapte guri? Asta e pricina, părinte, de sunt așa de ținănos.

Preotul rămase pe gânduri; se uită la Jupân Ion clătinând din cap și zise:

— Cu adevărat, fătul meu, că dumneata ai știut două și eu numai una. Să mă ierți și ține rubla asta...

Cine are inimă încăi de om, dacă nu și de creștin, nu crez să nu fie mișcat și până la lacrimi, văzând inima cea frumoasă și nobilă a acestui rob ce știu ași crea o libertate cu mult mai frumoasă în însuși sânul robiei sale. Jupân Ion a despăgubit pe Dumnezeu de toate greutățile oamenilor ce l'au măhnit dela creația lumii până acum. A fi cineva liber cu atâta virtute nu e mirare. Rob însă! Hei nu știți, liberilor ce va să zică robul! El n'are mumă, n'are țată, n'are frați, n'are copii, căci totdeauna e

în primejdie de a fi vândut la un capriciu, la o poftă a stăpânului și a fi depărtat de dânsii. Cine îl învață pe el fapta cea bună? Cine îi dă exemplu de generozitate? Cine îi insuflă milă, când pildele pe pielea lui sunt foarte aspre? În el sufletul e sălbatec, sentimentele înghiețate și sterpe, inima împetrită și tare ca picioarele-i goale împedecate de feare; mintea-i mărginită și strânsă ca și fruntea ce i-o încinge infame și grele coarne; el n'aude numele de om și uită și numele de botez; pe lângă *cioară*, cel din tot minutul cu care e mai mult familiarizat. Apoi, de l'ar învăța cineva tot moralul Evangheliei, care ar fi o carte profană fără dumnezeiasca înfrățire a oamenilor; de l'ar ținea cu toate îndestulările; de l'ar pune stăpînu său alături cu dânsul, e destul că a avut cineva înjosirea și necreștinăta-tea de a'l ține rob, și el e în tot dreptul de a crede că vede niște pui de șerpi în reabă când se vor mări, cum sunt săraci, tnu va fi alta de cât să i vînză la mezat, cu sufletele cu tot, bieții copilași! Puneți-vă în starea robilor virtuoși din lume, și atunci să vă văd virtutea.

De se gîndea la multe ca acestea jupân Ion și nu avea putere de a munci și a hrăni pe micii săi stăpâni, socotiți-vă câtă

generozitate; iar dacă, om al lui Dumnezeu, nu se gândea la nimic și făcea binele fără să știe că-l face, nici cui îi face: făcea binele din instinct, fără să facă răul din instinct. Socotiți vă câtă nevinovăție! Locurile cele mai frumoase în raiu trebuie să fie păstrate pentru îmbunătători ca jupân Ion, Domnilor poeți, cu ideile veacului, jupân Ion vă poate inspira mai multe de cât un rege; fapta lui trebuie să libereze pe toți frații lui din robie; și aceasta trebuie s'o vedeți ca o auroră a zilei cei mai mari și creștine, în care pământul românesc nu va cunopște numele de rob, dacă e Dumnezeu în cer! ¹⁾

Proclamația de la 1848. ²⁾

(Colecția Academiei Române)

In numele poporului Român

«Dumnezeu e domnul și s'a arătat nouă;
bucure este cuvântul cel ce vine în numele Domnului.

Respect către proprietate.—Respect către persoane.

1) Decretul «Guvernului provizoriu» prin 1848 Iunie 26 hotărând desrobirea totală a țiganilor, începută sub Bibescu Vodă, zicea: «...iar pe toți aceia ce va era cugetul, ca să ia bani «pe sullet de om» să se prezinte la comisiunea instituită pentru aceasta.»

2) După moartea lui Hellade, târziu de tot, s'a scornit că «Proclamația de la 1848» ar fi opera lui N. Bălcescu. Nu este potrivit pentru o notiță să arăt în mod ana-

Fraților Români!

Timpu! mântuirii noastre a venit; Poporul român se deșteptă la glasul trâmbiței ingerului mântuirii, și-și cunoaște dreptul său de suveran. Pace voă! pentru că vi se vestește libertatea voă!

Poporul român se scoală, se armează, și nu spre a se lupta o clasă asupra alteia, nu spre a rupe legăturile sale de relații din afară, ci ca să fie în frâu și în respect pe voitorii de rău ai fericirii publice. Strigarea Românilor e strigarea de pace, strigarea de înfrățire. La această mare faptă a mântuirii, tot Românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot Românul e un atom al întregii suveranități a Poporului: sătean

litic locuțiuni, forme de fraze care sînt proprii scrierilor lui Heliade.

Heliade a scris și a spus totdeauna că «Proclamația» este opera sa. Cea mai formală mărturisire este în broșura «Anexe: Proprietarii și sătenii» 1861, în care, criticând legea împroprietăririi țaranului prezentată de M. Gogălniceanu zice (pag. 226) «Fînd-că se declară astăzi în plină adunare generală de către D-l Kogălniceanu că acest proiect violator de drepturi este conform cu art. 13 al constituției este *opera mea* pentru care a suferit atîta...» Inamicii lui Heliade în atacurile lor, de la 1848 încoa, nu s'au sîtit de nimic și l-au spus pe față—care cum credea—slăbiciunile și greșelile; dar nici unul nu-l mustrează că se laudă cu lucrarea lui Bălcescu. Insuși Kogălniceanu a fost membru în Comitetul pentru ridicarea unei statuii lui Heliade. Acel comitet propune să se pue inscripția: «1818 Proclamația Drepturilor Românilor, și aceasta spre »

meserian, neguțător preot, soldat, student boer, domn, e fiu al Patriei și, după sfânta noastră credință e și mai mult, e fiu al lui Dumnezeu. Toți avem același nume de Român. Acesta ne înfrățeste și face să înceteze toate interesele, să se stîrge toate urele. Pace dară voă; Libertate voă!

Sculară aceasta e pentru binele, pentru fericirea tuturor stărilor societății, fără paguba vre-uneia, fără paguba însuși a unei persoane. Nu se cuvine a pierde cei mai mulți pentru cei mai puțini, căci este ne-

aminti memorabilul act ce ești din pana lui Heliade». Românul (1872 Dec. 27) N. Bălcescu în «fragmente din lucrurile și oamenii din 1848, (Buciumul 1863) unde nu-l slăbește de loc pe Heliade, nu spune că «Proclamația este opera sa ci amintește de ideea revoluției eșită din comitetul asociației de la 1848. Al. G. Gelescu într-o scrisoare din Viena către N. Bălcescu Iulie 1848, marturisește că «Proclamația» a fost făcută de Heliade (anul 1848, vol. II, pag. 619). Dar chiar C. A. Rosetti, în scrisoarea către Tell și Heliade din «apelul la oamenii liberi» 1849 Dec. 2 se adresează lui Heliade: «In stăruit, cu vre-o 15 zile înainte de revoluția veni și în mijlocul nostru... Și când ne aduseși acea proclamațiune, deși tena o aveai de la noi...» C. Bojincă scria în Trompeta Carpaților 1872 Mai 1) «acela care a pregătit și condus pe 1848, autorul programului din 1848». Din fragmentele publicate în această lucrare se învederează că «proclamația a fost cugetată și scrisă de Heliade. Este adevărat că asemenea idei circulau prin spiritele mai superioare de la noi între 1800-1848, dar înfrăurirea pe care o are omul genial asupra unei epoci, stă nu atîta în inovațiunile de idei ci în faptul că a fost predestinat să sosească într'un timp de efervescență, de aspirațiuni înmulțite. (Studiul meu asupra lui H. publicat în Analele literare, politice și științifice din 1914).

drept; nu se cuvine iară a pierde cei mai puțini pentru cei mai mulți, căci este silnic.

Poporul român, în cât către cele de afară, nu se supără pe nimeni, respectă toate puterile și cere a respecta și ele drepturile lui stipulate prin tractaturile lui Mircea și Vlad V, recunoscute de toate tractatele încheiate apoi între I. Poartă și Rusia, și protestă asupra ori căreii fapte ce s'a făcut împotriva acestor tractate. Poporul Român voiește, cu o voință tare, ași păstra neatârnarea administrației sale, neatârnarea legiurii sale, dreptul său suveran în cele din năuntru și rămâne în aceleași legături și mai strânse prin luminile veacului cu I. Poartă.

Această voință e legală, e pe credința tractelor și nu e în paguba nimului.

Poporul român leapădă un regulament care este împotriva drepturilor sale legislative și în împotriva tractatelor ce'i recunosc autonomia. Această lepădare este însuși în folosul I. Porț, ce va fi arbitrară dimpreună cu Franța, Germania, ¹⁾ și Englitera căroro Români le reclamă judecată și ajutor la orice asuprire ce li s'ar face.

Popolul român decretă și hotărăște responsabilitatea miniștrilor și cu un cuvânt a

¹⁾ Confederația germanică.

uturilor funcționarilor publici ; și fiindcă ne-
răspundibilitatea nu este drept al nimului,
nici de moștenire nici de învoire, prin urmare
nimeni nu pierde nimic și hotărârea Popolului
e sfântă.

Popolul român vrea o Patrie tare, unită
în dragoste compusă de frați, iar nu de vrăj-
măși ; prin urmare decretă, după vechile sale
datine, aceleași drepturi civil și politici pentru
tot Românul.

Cine nu vrea aceasta e vrăjmaș al fe-
ricirii publice, e un alt Cain ucigător de
frate în sânul mamei noastre Patrii.

Poporul român va să dea dreptate, și
dreptatea e a lui Dumnezeu. Dreptatea nu
sufere a purta numai săracii sarcinile țării
și bogații să fie scutiți. Prin urmare de-
cretă contribuție generală după venitul fie-
căruia. Aceasta învațeste Patria, și o Patrie
avută e în folosul tuturor și prin urmare
în paguba nimului. Aceasta chiamă pe toți
la aceleași drepturi și datorii într'o Patrie
dreaptă, înfloritoare și care cu tot dreptul
nu va mai putea suferi control străin.

Popolul român dă înapoi la toate stările
dreptul cel vechi de a avea reprezentanții
în generala adunare, decretă de azi înainte
alegerea largă, liberă, dreaptă, unde tot
Românul are dreptul de a fi chemat și

unde numai capacitatea, purtarea, virtuțile și încrederea publică să-i dea dreptul de a fi ales. Această pe cei buni, pe cei drepti nu'i păgubește întru nimic, și Românii au fost totdeauna buni. O știu străinii și o știe proverbul cel vechiu; „bună țară, rea tocmeală”. Această decretare nu e în pagubă nimului, va să schimbe numai tocmeala.

Poporul român decretă tipar liber, cuvântare liberă, adunări libere, spre a vorbi, a scrie cele de folos spre a arăta adevărul. Adevărul, ideile, cunoștințele vin de la Dumnezeu în folosul general al oamenilor, ca soarele, ca aerul, ca apa, și prin urmare sânt proprietate universală; și dacă se cuvine a fi respectată însuși proprietatea particulară, cu atât mai vârtos este sacră și neătinsă proprietatea universală. A îneca adevărul, a stinge luminile, a împedeca foloasele, prin împedecarea tiparului, este o vânzare către Patrie, o apostasie către Dumnezeu. Libertatea tiparului nu poate păgubi pe nimeni, de cât pe fii îutunericului.

Poporul român voiește pace, voiește tărie, voiește garanția averilor sale materiale morale și politice; decretă dar gvardie națională, în care tot Românul se naște al ei soldat, tot Românul este un gvardian al fericirii publice, un garant al libertăților

publice. Aceasta nu păgubește pe nimeni, de cât pe conspiratorii asupra drepturilor Patriei:

Poporul român chiamă toate stările la fericire, recunoaște facerile de bine ale comerțului, știe că sufletul lui este creditul care nici odată n'a vrut să îl înlesnească sistema trecută. Decretă dar o bancă națională, însă cu fonduri naționale. ¹⁾

Poporul român, în generozitatea și evlaviasa, se închină locurilor sfinte, și va trimite de acum înainte la sfântul Mormânt și la alte așezăminte religioase unt de lemn, tămâie, făclii și însuși bani spre ținerea de școli, de preoți, spre lauda lui Dumnezeu, și tot spre adevărata laudă a Celui ce s'a răstignit spre desrobirea celor săraci, decretă ca prisosul veniturilor mănăstirei să fie al țării spre desrobirea celor săraci; și reclamă moșiile

¹⁾ Cel dintâi, care s'au gândit la înființarea Băncii Naționale au fost membrii Obșteștii Aduuâr din 1832. Ei ceruseră de la „Prezidentul Plenipotent” viza de a își exprima „dorința de a se putea întocmi o bancă națională. Lipsa de banii în Prințipat și lipsa de capitaliști au sult dobânda chiar cea pravilnică la un „preț derăpănător”. Această ticăloșie este una din cele „malmați ce se împotrivesc aici la orice îmbunătățire și înaintarea a lucrării pământului”. — Hellade, în afară de pasagele reproduse în aceste „Fragmente”, a vorbit de o bancă națională „cu bani d'ei Românilor” în Bibl. Port. II 360. Apoi a scos o broșură cu aplicarea unei „case de credit recproc” 1843. Apoi în Legalitate (1846 No. 11) a mai publicat un prospect de subscrieri. Atât în 1863 cât și în 1866 se făcuse mai multe subscrieri.

mănăstirilor închinată a le scoate de sub orice mîncătorie. Poporul român dă lui Dumnezeu ce e al lui și ia dela farisei ceea ce nu este al fariseilor, ca să dea săracului care e fratele Domnului. Aceasta nu e în paguba Românilor ci spre mîntuirea lor și lauda sfintelor locuri.

Poporul român împarte dreptatea de o potrivă la toți, și dreptatea o dă pentru toți și mai vîrtos pentru cei săraci. Săracii, sătenii, plugarii, hrănitorii orașelor, fiii Patriei cei adevărați, ce au fost defăimați alături de îndelung cu numele glorios de Român, ce au purtat toate greutățile țării prin munca lor de atâtea veacuri, au lucrat moșiile și le-au îmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari însuși, și au drept înaintea generozității proprietarilor, înaintea dreptății Patriei, își cer o pîrticică de pămînt îndestul pentru hrana familiei și vitelor sale. pîrticică răscumpărată de atâtea veacuri cu sudorile lor. Ei o cer și Patria le o dă, și Patria iară, ca o mamă bună și dreaptă, va despăgubi pe fiecare proprietar de mica pîrticică ce o va da săracului ce nu are pămîntul său, după strigarea dreptății, după glasul Evangheliei, după inima cea frumoasă a Românilor, în care au aflat parte

străinii întotdeauna, necum fraților, hrănitorii lor, țaria lor cea adavărată. Claca dar, și acea infamă iobăgie se desființează, săteanul fără pământ se face proprietar și țaria neîn-vinsă celor mai avuți în folosul tuturor și în paguba nimului vistieria va despăgubi pe toți.

Popolul român, după vechile sale drepturi, voiește ca domnul, în care este personificată suveranitatea aceluia popor, să fie tare prin dragostea publică, drept, luminat voitor de bine Patriei, bărbat întreg; și ca să-l poată afla la alegere astfel decretă, după vechile sale drepturi, a-l căuta în toate stările societății, în toată nația, iar nu într'un număr mărginit de oameni. Domnia nu e drept de moștenire a nici unei familii, domnia este a Patriei. Ea o dă celui ce va socoti de cuvîntă dintre fiii săi. O asemenea alegere strânge și mai mult legăturile noastre cu Î. Poartă, pentru că per puținele persoane ce se pot influența în paguba Î. Porți și a Popolului Român.

Puterea suverană purcede de la Dumnezeu și în toată țara se află undeva. În Țara Românească este în poporul român, ce are dreptul de a numi pe capul cel mai înalt al Patriei. Prin urmare, poporul, având dreptul suveran, poate revesti cu dânsul pe ori cine

va socoti de cuviință și pe câți ani i se va părea că îi este mai de folos. Așa dar decretă ca Domnia sa se dea celui ales numai pe cinci ani, spre a se tăia rivalitățile și urile îndelungate și spre a pune o emulație între cetățeni a fi buni, întregi și folositori Patriei, ca să tragă încrederea publică.

Popolul român leapădu de la sine orice titlu ce i s'a introdus prin corupție de la străini împotriva vechilor sale datine. Domnul este ales unul dintre cetățeni și, după Domnie rămâne iar cetățean fiu al Patriei. Domnului nici n'a fost nici nu este prinț; domn este tot cetățeanul, domn e și capul țării. Asta e titlu cunoscut de toți Românii. Vorba de prinț e cunoscută numai de cei ce știu din limbile Europene. Vorbele de prea-înălțat, prea luminat sînt niște traducții din limbajul Fanarioșilor, iubitori de titluri.

La multe trebuințe ce are Patria acum pentru despăgubire și atâtea cheltueli spre înaintarea Patriei popoul român nu mai poate da Domnului o listă civilă atât de mare și mai virtosă că, și fără aceasta, vede că este de neapărată nevoie ca Domnul se dea exemplu mai întăiu de simplitate și de viață cumpătată.

Vorbele Nobil, Nobilitate sînt necunoscute, căci nimic n'a fost de moștenire în țara

aceasta, nici rang nici titluri, de cât proprietatea și numele familiei. Popolul român decretă dar desființarea tuturor rangurilor titulare ce nu au funcții și a căror nume nu aduc aminte de cât niște timpi de barbarie și de servilitate.

Poporul protestând asupra măsurilor arbitrară și nelegiuite de a se pune o taxă la învățatură, de la care săracul, orfanul, fiul văduviei e scos afară; protestând asupra relei cugetări de a degrada și a ucide naționalitatea prin scoaterea limbei naționale din școale, decretă o învățatură pentru toți egală, progresivă, integrală pe cât va fi cu putință după facultățile fiecăruia și fără nic o plată; decretă în București o școală politehnică, câte o universitate în București și Craiova, și câte un liceu, cum și pensionate pentru amândouă sexele; câte un liceu, asemenea și un pensionat, în fiecare județ; câte o școală normală în fiecare plasă și câte o școală începătoare bine întocmită în fiecare sat. Decretă științele ca și până acum în limba Patriei, și cultura și înflorirea acestei limbi după natura și după origina ei cu literile sale, atât în cărțile profane cât și în cele sacre, cum și introducerea literelor în toate cancelariile.

Despre acest capitol al învățaturii, gu-

vernul va fi dator, subit a sa răspundere, a pune cea mai activă stăruință spre a se înființa așezămintele de educație publică; și precum nu se poate lăsa nici un creștin a se naște și a muri nebotizat, asemenea nici un fiu de cetățean, din câți se află azi în vârstă de 12 ani și câți se vor naște de acum înainte, să nu rămâie neimpărțășit de învățătură, căci pe dânsa se întemeiază viitorul Țării și punerea în lucrare, cum și garanția cea adevărată a așezămintelor Patriei.

Popolul român leapădă de pe sine neomenia și rușinea de a ținea robi și declară libertatea Țiganilor celor particulari. Cei ce au suferit până acum rușinea păcatului de a avea robi, sânt ertați de Popolul român; iar Patria, ca o mamă bună, din vistieria sa va despăgubi pe ori cine va reclama că a avut pagubă în această faptă creștinească.

Popolul, decretând odată drepturile civile și politice, ce le-a avut totdeauna tot cetățeanul, declară că tot Românul e liber, tot Românul e nobil, tot Românul e un domn. Prin urmare de astăzi înainte desființează ori-ce pedeapsă cu bătaia și rumpe în obrazul găzilor ori-ce biciu și orice vargă ce degradă demnitatea cetățeanului. Bătaia dar se ridică de la ori-ce dregătorie și cu atât mai virtos din rândurile soldaților.

Poporul român deși nu cunoaște ființa pedepsei cu moarte, însă pentru că adesea prin judecătoriile criminale, judecătorii de sistema cea veche, au cutezat a da afară niște sentințe de moarte, fără să fi putut a se pune în lucrare, Poporul decretă desființarea cu totul a pedepsei cu moarte, atât în lucrare cât și în sentințe.

Poporul român văzând intrerumperile sale de relații cu Poarta mai virtos de la 1828 încoa, văzând că, reprezentantul său la Constantinopole e un străin, reclamă a și avea relațiile de-adreptul cu Î. Poartă și reprezentant al său la Constantinopole însuși dintre Români.

Pe scurt poporul român, recapitulând decretă :

1°. Independența sa administrativă și legislativă ; e temelul tractatelor lui Mircea și Vlad V, și neamestec al nici unei puteri din afară în cele dintru ale sale.

2°. Egalitatea drepturilor politice.

3°. Contribuție generală.

4°. Adunanță generală compusă din reprezentanți ai tuturor stărilor societății. —

5°. Dămnul responsabil, ales pe câte cinci ani și căutat în toate stările societății.

6°. Impuținarea listei civile — ardicarea de orice mijloc de corumpere.

6°. Responsabilitatea miniştrilor și a tuturor funcționarilor în funcția ce ocupă.

8°. Libertatea absolută a tiparului.

9°. Orice recompensă să vină de la Patrie prin reprezentanții săi, iar nu de la Domn.

10°. Dreptul fiecăruia județ de a-și alege dregătorii săi- drept care purcede din dreptul popoului întreg de a-și alege Domnul.

11°. Gvardie națională.

12°. Emanciparea mănăstirilor închinat.

13°. Emanciparea clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire.

14°. Desrobirea țiganilor prin despăgubire.

15°. Reprezentant al țării la Constantinople dintre Români.

16°. Instrucție egală și întreagă pentru tot Românul de amândouă sexele.

17°. Desființarea rangurilor titulare ce nu au funcții.

18°. Desființarea pedepsei degradătoare cu bătaia.

19°. Desființarea atât în faptă cât și în vorbă a pedepsei cu moartea.

20°. Așezăminte penitențiare, unde să se spele cei criminali de păcatele lor și să iasă îmbunătățiți.

21°. Emanciparea Israeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință.

22°. Convocarea îndată a unei adunări generale extraordinare constituante alese, spre a reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datoare a face constituția țării pe temeiul acestor 21 articole decretate de poporul român... ¹⁾

Frați Români! Nu vă temeți de nici o putere nepravnică de din afară, căci s'au dus timpii silei și ai dreptului celui mai tare. Țineți numai buna orânduială în întru. Intrarmați-vă în gvard e națională, spre asigurarea drepturilor voastre și spre a forma cruciata înfrățirii claselor în întru, cum și a face parte în cruciata înfrățirii națiilor în afară. Adunați-vă cu toții sub steagurile Patriei. Cele trei culori naționale vă sunt curcubeul speranțelor. Crucea ce e d'asupra lor va aduce aminte Rusiei că e creștină. Crucea se va pune pe holarul nostru, și Rusul nu va călca în Țara noastră, fără să calce mai întâi crucea la care se închină. De nu se va sfii de semnul acesta, vom trimite înaintea-i nu arme ce nu le avem, ci preoții noștri, care însoțiți de îngerul Domnului ce păzește pe cei ce se scoală în numele lui, vor țipa și se va auzi până

1) Urmează apelul către bolerime, neguțătorime, meseriași, preoți, soldați și domnitor.

la marginile pământului, că Românii nu le-au luat nimic, că ei nu-i vor în țară lor. Vor pune preoții Evanghelia, pe care se întemeiază legile noastre, o vor pune în calea lor ca să calce pe dânsa și să vie să robească un popol ce totdeauna i-a fost voritor de bine, făcător de bine în războaiele lui. Rusia până acum s'a zis că este chezașă e drepturilor noastre. Noi în strigarea noastră nu cerem de cât drepturile noastre și protestăm mai dinainte la Î. Poartă, la Franța, Germania și Englitera asupra oricărei invazii în pământul nostru, ce ne va pismui fercirea și ne va cotropi independența noastră din întru.

Apoi popolul român declară astăzi în fața lui Dumnezeu și a oamenilor că, dacă proclamația sa se vede pretutindeni însuflată de spiritul Păcii, dacă ei nu vorbesc într'un ton amenințător și se țin pe drumul legilor și al tractatelor, aceasta invederează caracterul lor cel pravilnic și sufletul lor, ce de o potrivă adoră libertatea și a lor și a altor nații, ce voiind a se întregi în drepturile lor, știe a respecta pe ale altor nații. Aceasta îi face a vorbi astfel, iar nu frica căci sînt o nație mai mult de 8 milioane suflete, și la ori-ce invazie din afară ce le

va amenința libertățile, fiecare va ști ași apăra vetrele, și străinul, în cele după urmă, la ori ce nenorocire va putea cotropi numai pământul dacă va adormi Dumnezeu, iar nu și oamenii. Nici un Român nu va mai trăi după moartea independenței Patriei sale.

Frați Români! Respectați proprietatea și persoanele, adunați-vă cât mai mulți, armați-vă cu toții; însă imitați pe frații voștri Transilvani. Vedeți cum se adunară atâtea miriade, fără să se facă cea mai mică larmă, cea mai mică neorânduială. N'aveți nici o temere de cât temerea de Dumnezeu, și atunci voă cu adevărat vi se va cuveni a striga fără rușine: cu noi este Dumnezeu. ¹⁾

1) Probabil că pasagiul cu 8 milioane de Români, cu pilda adunării de la Blaj precum și «la arme Români» sînt introduse după stăruitoa lui Bălcescu. La acestea, poate, face aluzie Rosetti când zice (loc. cit) că au făcut «corecțiuni». Helfade, în toată activitatea lui, s'a gândit numai la păsările și nevoile țării lui, Proclamația în restul ei e locală românească și cu un program de reforme, care ducea la «independența» socială și politică: iar nu o trîmbițare a unei revoluții înarmată, cu secretari francezi, cu cruciate, cu solidarizarea tuturilor Românilor, până și cu unirea cu Ungurii.

«Proclamația a fost alcătuită de Helfade, ca o dezvoltare și completare a programelor Societății Literare din 1827 și a societății Filarmonice din 1833. El nu avea firea de revoluționar și intenția lui, de sigur, a fost să impue pe cale paccinică o reformă generală, pe care o preparase cu încetul de zece de ani. Dar de la risipirea „Societății Filarmonice în lucrare” s'a format o grupare de tineri, care plecând de la logea masonică din 1839, au întocmit asociația Literară din 1843 cu o filială secretă „Frăția”. Acei frați, poate pripiti

Cu noi este Dumnezeu, fraților; în numele lui sculați-vă și îngerul răzbnării dumnezeesti va stinge pe tot vrăjmașul și va doborî și cal și călăreț; carele și armele lui vor fi risipite ca pulberea și planurile lui împrăștiate ca fumul.

La arme Români! La armele mântuirii!

Scrisoare către Gh. Grădișteanu

(Scrisori din Exil. 1891. pg. 141)

Chio 1851 Oct. 10/22

Ți-aduci aminte, sau mai bine mi-aduc aminte de consiliurile ce'mi dai să nu mă hazardez a veni aci unde mă aflu. Mă așteptam la toate și însuși la moarte ca să mă văz odată lângă copii și lângă mame lor; numai la acea ce am pățit nu m'așteptam. Amicul ce l a ținut nevastă-mea în casă cinci luni, și alți amici ca și dânsul care scriau atâtea *gentilețe* despre ea în Paris, reușiră ași întoarce laudele către o

din fire au surescitat spiritul public, aducându-l la o revoluție înarmată Heliade, dorind pe o parte să nu se pear.lă stăruințele lui de atâtea ani, iar pe de alta voină să stăviească duhul revoluționar, a avut slăbiciunea să intre în Asociația Literară. De aci nearmonie în vederi, de aci deslănțuirii de patime și dintr'o parte și dintr'alta, carl au făcut să stea locul 30 de ani delle „Proclamații”.

biată femeie credulă și debilă. Li umpluseră capul că eu am fost trăit în Paris într'un palat regalmente mobilat, cu o femeie ce mă costa mii de franci pe lună, cu care am fost făcut nu știu câți copii, căria îi promisesem a'mi lăsa soția și copilașii ca să mă însor cu dânsa, sau a-i face o pensie viageră de nu știu câte zeci de mii de franci pe an, și alte lucruri fabuloase și feerice. De la a patra zi cum am venit în Chio, începură cele mai teribile și s'andaloase scene. Măsurile se luaseră — de amicii mei — de a se face posesori pe corespondența mea, a citi și a opri scrisorile ce trimeteam și îmi venia. D-l Ledain, pe care îl cunoști și care îmi scrie într'o epistoă *je vous embrasse cordialement*, este sau trece de o femeie ce ia nume de bărbat. D-nii Filippi, Giannone și alții trec iar tot de acea femeie ce își schimbă numele pe toată poșta. Nu știu dacă cunoști pe M-me R... ce îmi făcù un proces pentru că am rugat-o cu stăruință să nu publice în broșura sa strofa și câte se atingea despre mine. Ei bine! M-me R... trece de un prodigiu de junete, de frumusețe, de cochetărie și de arta de a întoarce mințile, e una din Dulcinneele mele cele mai poetice și ideale.

Vr-o patru brățare (erau două), ce am fost luat din Malta la înturnarea din Constanti-

nopole, numai aur și briliante de sute de galbeni fiecare (era de 'avă ce mă costaseră câte 12 fr.) acele brățare au făcut bună impresie D-nei R... și D-nei del C.. Astăzi sînt ca în temniță, al cărei primul temnicier e biata soția mea. Guvernorul Mitropolitul din Chio, neguțătorii, preotul Ioan sînt martori pe toată ziua la scenele ce am. Mai a treia parte din pensia hotărâtă pentru hrana copiilor, se cheltuiește pe la agenții puși în Smirna și Chio a'mi opri scrisorile. Până acum nu s'a văzut nici una de la vreo femeie. Acum eși că și spălătoreasa mi-a fost țitoare....

După oamenii aceștia, cei mai scelerați din lume seamănă sfinți pe lângă mine. Și pentru ce? pentru ca să-mi apăr muma copiilor în scrisoarea prin care am răspuns răposatului Negulici.

Iată, frate, de ce sînt scrisorile mele lungi, iată de ce ți-am trimis mai cum am picat în Chio o socoteală de banii ce am primit de la femeia mea și de la Români, în 27 luni. Te vei fi mirat, însă eu știam unde mă strînge cisma. Nu cred să ne mai vedem. Salutare și frăție.

Heliade către Gr. Grădișteanu

(Scrisori din Exil 1891. pag. 377)

Constantinopole 1855 Martie 23/5 Aprilie

...Rusia știu că și mai înainte de 48 făcea să spered Români la o independență cu un regat unit al ambelor Principate. Am auzit-o aceasta și de la Bibescu, în preziua Mișcării și de la Știrbeiu prin alți de câte a fost zis lordului Palmerston, asigurându-l că el — Știrbeiu — va face pe Nicolae să adere la independența principatelor numai Englitera să fie favorabilă la aceasta...

Asta este un machiavelism sau un iesuitism dibaciu, ce în loc de a combate o idee ce ajunge populară, din contra o adoptă spre a-i da direcția ce-i vine la interesele sale, sau mai bine spre a o degenera cu totul.

Regat român! drepturi antice! Ce ma bine de cât atât? Care român ne le-a visat, care nu le-a dorit, care nu va simți a-i bate inima de speranță și de bucurie, când aude a se vorbi aceasta în lumea oficială? Inșă odată smulși din integritatea imperiului otoman, pentru care se mișcă astăzi și se bate Europa, și se va mișca și se va bate totdeauna smulși, zic odată din această integritate, lăsați între Turcia, Rusia și Austria

independenți, cine ne asigură acea independență ?...

Prin urmare, mai înainte de a pune pe tapet independența, cată să vedem mai întâiu de *garanție*, și garanția fără siguranță sau zălog nu prea e temenică. *Zălogul este un prinț din dinastiile europene*,... și tocmai de un asemenea prinț se ferește Rusia (afară de nu va fi din dinastia sa ¹⁾) Oamenii aștia vor un rege din familiile ce au domnit în Principate. Aici e marafetul machiavelic, cum să ne înghiță Rusia fără noduri...

Prin urmare, după mine, nu este alt mijloc pentru viitorul țărilor noastre de cât, de nu vor face un regat, să avem un regat din dinastiile Europei: Eu fiind în Turcia, și fiind unul din cei de la 1848, n'am curtezat a eși din legitimitatea tractatelor, când mi-am dat și eu ideile mele... Am prezentat prin mareșealul Omer Pașa, un memoriu în luna lui Mai trecut, și pe care ți-l alătur aci. El unește avantajele; 1) de a se uni Principatele și de a se forma o putere; 2) de a nu trece din făgașul tractatelor și al principiului fundamental al rebelului; 3)

1) Și tocmă de teama aceasta Heliade a păstrat o rezervă până la alegerea Domnitorului Carol: aceasta și teama că va veni un luteran, calvin sau chler catolic, (Vezi Prolegomena la «Biblică», un memoriu al său în Biserica ortodoxă și calendarul de Melchisedec pag. 36).

2) Cereă neutralitatea.

de a avea un suveran Român, fără a ne teme că ne va înghiți Rusia sau altă putere... De va fi vorba de regal, independent, sîntem pierduți de nu vom avea un suveran european, demn a ne da garanțiile necesarii..

Acest memoriu, după ce-l vei citi, te rog trimete-l la adresa lui, după ce vei scoate două copii... Ună să fie a o comunica la Ministerul Imperial al Franței, și alta a o comunica D-lui St. Marc Girardin, dimpreună cu scrisoarea din partea mea¹⁾.

Claca și iar claca

(Biblioteca potrivită 1860 II 133)

FRAGMENT

N'avem²⁾ dar nici un proiect de lege nouă, când legile vechi sînt bune și progresive și charitabile.

Iar în cât pentru îmbunătățirea soartei săteanului, de unde se naște îmbunătățirea

1) Într-o scrisoare din Mai 10-22 1855 Hellade repetă enimic mai salutar de cât să fim tot cu Turcia, dar unite *Principatele*, ca să putem suține vorbele și cu o-re-care putere. Insa Țările de Jos, Belgia, Meția, Tunda, Minda, toate sînt arăgiri... marafetlii.

2) Hellade studiasse în acest articol legile lui Hipsilante și Caragea. și regulamentul Organic în privința stărilor țăranelui

soartei proprietarului, aci nu încap schimbare de lege, ci perfecționarea legii: adică după cum am zis:

I. Măsure spre stîrpirea abuzurilor, asigurarea averii săteanului și afecție către laborare (muncă).

II. Școale de agricultura și industrie agricolă.

III. Dotarea satelor cu drepturi municipale.

IV. A se convinge proprietarii, că este în folosul lor cel mai mare de a declara că sînt de vânzare cele 400 sau 300 de stâneni pătrați ai vetrei sau căminului satului.

V. A face astfel din fiecare clăcaș un mic proprietar și a l' face a simți drepturile de cetățean ce dobîndește în comună, și prin urmare în soțietate.

VI. Fiecare sătean, ce și va cumpăra căminul, ne mai fiind dator a face clacă, nu mai are nici drept la cele opt și jumătate pogoane.

VII. A face ast-fel din sat o pepinieră de mici arendași și comercianți agricoli.

VIII. Pogoanele de prisos, ce până acum se dau cu bună învoire, cum și cele emancipate de la cei deveniți proprietari, să se despartă în mici ferme sau arende, și a le da cu arendă câte una două.. după trebuința săteanului sau micului arendaș.

Aproposito de alegeri

(Legalitate 1866 A-rilie 14)

Cât a domnit Cuza în timp de șapte ani, numele meu a fost combătut la toate alegerile și mi-am făcut onoare de acea persecuție ¹⁾.

De la 11 Februarie încoace văz aceeaș, persecuție, și mă simț asemenea ferice văzîndu-mă șters din toate listele.

Aceeași libertate, același exclusivism, aceeași sublimitate. De gustul meu nu sînt nici sub'im ca Vodă Cuza, nici liberal exclusivist; eu nu sînt de gustul dumnealor; despre gust nu este dispută;

Românii mă cunosc; și nu mi face onoare să fiu propus nici de vre-un guvern, nici de vre-un comitet de partide

Gloria mea este întru a fi, cât voiu trăi, și în contra Tiraniei și în contra Anarchiei.

1) Bunăoară în 1859 la alegerea de la Tirgovîște, când Hellade fără să-și fi pus candidatura obținuse jumătate din voturi. Iată o monstră de combatere, prin zăire: „În orice țară, un om cu fruntea înflerată astfel n'ar fi mai cutezat să iasă nici pe uliți, și dumneata cut-ezi a insulta nația prin a te prezenta chiar înaintea unui colegiu de alegători! A' acesta e prea mult, și te previu a te înmormânta de viu, ca să te poată uita lumea, de nu vorști să vezi oameni fugind din'ainte-ți cum fugă din'ainte ciorclilor. Și viernul chiar simțîndu-să întinași, când vor fi alinași pe căi de picioarele și de cavaș turcesc. . . C. A. Rosetti^o.

De vor voi Românii undeva, mă vor alege de deputat, și le voi apăra libertatea și patria; de unde nu, sănătate. ')

Declarație

(Legalitatea, ziar săptămânal 1866 No. 1)

S'a întins știrea prin Jurnale pentru subscrierea mea la numirea lui Carol I Domn al Românilor. Unii s'au bucurat, m'au lăudat; alții s'au întristat, m'au criticat. Cei de a doilea, după convicția lor au dreptate.

Una este convicția și religia unui om, și alta este o forță majoră din evenimente și combinații politice.

Credința sau religia mea politică a fost, și va fi în toată viața mea, Domn Român pe cinci ani după cum am proclamat-o la 1848, și Românii au susținut-o cu entuziasm trei luni până când le-au astupat gurile invaziunile.

Astăzi partidul pentru Domn străin prin orașe, dacă nu este atât de mare, este însă la putere, și cunoaște, credem, dispozițiunile și deciziunile cabinetelor Puterilor garante.

1) A fost propus și ales la Câmpulung.

Dacă în adevăr au decis astfel despre soarta noastră, o pot face și prin Adunarea generală a Reprezentanților noștri, fără a avea necesitate de semnăturile noastre o pot Puterile face și cu forța.

Iar dacă acestea (Puterile garante) vor avea religia tractatelor și a legilor, iasă din plebiscit și însuși 5 milioane de semnături, viiă și femeile și pruncii să susemne, să-și *iscălească* cu degetul numele, căci cu cât iscăliturile sau mănjeturile vor fi mai multe cu atât ne vor tracta mai aspru ca să re-
intrăm în legalitate.

Prin urmare, o semnătură mai mult sau mai puțin ca a mea nu poate face nici cald nici frig, nici străiniștilor, nici lui Carol I.

De nu se va impune datoria Românilor de a abdica la suveranitatea Națiunii, mă voi bucura dimpreună cu cei de credințele mele; de se va cunoaște fără resbel sau invaziuni Carol I de Domn al Românilor, dimpreună cu frații mei îl voi *suferi și mă voi supune lui după legi.*

Cauza pentru care am susemnat n'a fost vre o convicțiã, căci pentru convicțiã sa este cineva gata la orice martir.

Liber și domn este cineva peste ale sale și însuși peste viața sa, însă nu este liber de a decide și de viața și sângele altora. Cele ce se mișca în Moldova, mă făcea a

mă teme de tulburări; desbinările aduc catastrofe în timp de provizoriu. Pentru liniștea publică am căutat să-mi sacrific nu corpul, ci sufletul, și am zis: unde veți fi Românilor, să fiu și eu cu voi. În favoarea ordinii am susemnat; religia mea însă este tot aceea și când voi sau fiii voștri mă veți pricepe câte v'am vorbit și scris de la 1848 încoace, când veți începe a fi liberi de tiranii monarhiei și anarchiei, și de patimi, atunci de ați căzut împreună cu mine sub greutatea pleavei, atunci voi singuri vă veți scula și veți binecuvânta țărâna mea. Făcutu-m-am pleava *vânturilor* ca să mântui, de voi putea, liniștea voastră. Cu voi Românilor, și la iad: la Rai, poate că n'am *virtuțile* voastre.

Discursul la alegerea Principelui Carol de Hohenzolern ca Domn al României

(Monitorul Oficial 1866 No. 99)

Domnii mei, — sînt de 64 de ani, sînt acela care, împreună cu onor. Tell și cu

1) După înmormântarea lui Heliade. — Râmnicu-Sărat (!) Tipografia P. Th. Pecetescu — a apărut broșura anonimă «Veritatea». Înțelesul discursului unui deputat al Constituantei Române din 1866. În acest discurs (!) Heliade (!) să întemeiază pe 4 mari principii (pag. 3), care dezvoltate, duc la concluzia că cel mai nemerit

Șt. Golescu, la 1848 am ridicat stindardul la Islaz. Acolo am dat o constituție am subscris-o și am jurat pe dânsa. Acea e credința mea. Am respectat credințele tuturor, cu condițiune însă, ca să mi se respecte și a mea și până acolo am respectat credințele tuturor, în cât am ertat și fanatismul. Rog dar, să mi se respecte și credințele mele, fără a fi un fanatic într'însele.

La Islaz, Domnilor, acolo am jurat pentru prinț Român, pe cinci ani, astăzi dar nu pot să calc acel jurământ.

Religiunea mea politică, din copilărie, a fost de a nu cunoaște nici un stăpân, de

fel de guvernământ este republica. Această broșură s'a reeditat ceva mai târziu—cum odată cu «Spionul Prusian» de Iordache Vulpescu. Această de a doua ediție, este intitulată «Veritatea sau profeta lui Iliade». Academia română posedă o ediție, tot cu acelaș titlu din 1886, tipografia Gr. Luia. Eu afară de prima ediție, mai posed și o altă ediție din 1889. Toate edițiile sunt unul și acelaș pamflet al partidei «Roșii» care era în opoziție. Din informațiuni controlate, am aflat că redactorul a fost N. Scurtu, care l'a întocmit mai ales din discursurile lui Taeu și N. Ionescu. Din ziarele acelei vremi, se știe că «Roșii» se pusese în conflict cu Domnitorul pe care au voit chiar să-l detroneze. «Organele opoziției nu se sfiau — notele regelui Carol I— a spune «calomniile cele mai grosolane pe seama guvernului (Ministerul L. Catargi) și profetiza Domnitorului soarta regelui Otto (al Greciei) sau a împăratului Max (Maximilian al Mexicului)». Românul 1872 Febr. 27 scosese vorba că Doamna Elisabeta, care era bolnavă, pleca la Roma, unde să se găsească cu Fr. Carol, Moltke, Ducele Meklemburg, cărora să remită actul de încorporațiunea României la Regatul independent al Ungariei, ce se proiecta. Tot «Românul» din Febr. 9 scria ... departe de a înțelege pericolul germanismului noi,

cât singura națiunea mea. Națiunea este suverana mea. Acum, dacă mă întreb : cine sintem noi? Ce rol avem noi aci? Opiniunea mea este că noi sintem aci solii națiunii, veniți a ne da cuvântul de ceea ce a ordonat națiunea. Ca solidară, n'avem dreptul nici a infirma, nici a confirma votul națiunii, care nu-l pot numi plebiscit, ci sufragiu universal. Deci națiunea pronunțându-se și alegându-și de Domn al ei pe Carol I, a veni eu astăzi să votez și să confirm ceea ce suveranul meu — națiunea — a hotărît.

la 1866, aduserăm un domn străin pe tronul României, și încă un Domn german... Oh! Mintea Românului cea din urmă!.. Iar în Febr. 27 tot 1878 polemizând cu «Presă» organul lui V. Boerescu, scria: «Frământă-se reacțiunea și îmbete-se de triumfurile ei de astăzi, căci puțin, foarte puțin și Republica, Federalismul... și vor relua domnia, și de astădată pentru totdeauna». Elevii lui Mazzini — cum îi numește Notele Regelui Carol I — au profitat de renumele lui Heliade ca să întocmească prin acea *Veritate*, înă un pamflet contra Domnitorului, insinuând că părintele Heliade ar fi profetizat încă din 1866 ceea ce el — Hoșii — vedea în 1872; între altele că domnul străin fiind d'înr'o țară unde feudalitatea se mai păstrează ca tradiție, se va inconjura tot de boeri (pag. 13), cu alte cuvinte va ține la minister pe L. Catargi. Dar afară de acestea se vedea chiar după stil că *Veritatea* este concepută și scrisă de un redactor de ziar de la 1870-75. După potolirea spiritelor, lucrul s'a uitat, și Heliadiștii naivi au luat acel pamflet drept o operă originală a lui Heliade. Adevăratul discurs e în Monitorul Oficial No. 99 din 1866 Acest discurs e reprodus — cu modificări de stil — de însuși Heliade în ziarul său «Legalitatea» din 1866 No. 7 Malu, unde povestește scena întregă de la yedința adunării electivă. Eu reproduc după Monitor, tocmai ca să arăt oficialmente că *Veritatea* este o lucrare apocrifă.

este a-l socoti mai jos pe cât mine; a veni să votez în contra deciziei națiunii, aş fi un apostat către suveranul meu ¹⁾. Aici dară nu e cestiunea de a vota ci e cestiune de a răspunde că Românii au hotărît cu toții să moară susținând Unirea, și pentru ceea ce va fi să răspundă puterilor, națiunea a hotărît că va răspunde...

Așa dar, în cât pentru mine, nu mă simt competente nici a infirma, nici a confirma hotărârea suveranului meu, căci mi-e teamă, Domnii mei, a nu periclita viitorul națiunii. D-v. care aveți sentimente și inimi îndestul de nobile, din cari aş dori să mă inspir și eu, d-v. cari sînteți juri și aveți viitorul înainte, cari la ori-ce pericol puteți decide soarta și fericirea țării, puteți face totul; eu însă care mă găsesc în vîrsta în care mă vedeți, eu... mi-am făcut rîndul meu.

Sînt 48 de ani de cînd lucrez neîntre-rupț pe fie-care oră, pe fie-care minut, pentru fericirea acestei țări. Vedeți ruinele caselor mele; ele sînt astfel, că n'am avut chip a mă ocupa de starea mea. și astăzi cu cinci copii umblu din casă în casă și pe drumuri.

1) Același lucru spusese și General Tell: «...Dom-nilor, nimeni din noi, căți stătem aici, nu stătem în putere să ne pronunțăm într-aceasta, fiindcă țara s'a pronunțat odată — prin plebiscit — : țara a ales pe Carol I. putem noi infirma plebiscitul? eu zic că nu putem — Deci mă pronunț cu națiunea.. »

Otărăți dar cu toții, faceți ceea ce credeți că e bine, dar respectați bătrânețile mele, convincțiunea mea: nu cereți votul meu!

O voce: Dar ați subscris plebiscitul d-le Eliad.

D-l Eliad: Da, acolo, ca singur; aici însă, sînt în plină Adunare Generală, și v'aș ruga, Domnii mei, să nu mă provocați. Am subscris cu poliția lângă mine.

(Protestări din toate părțile. Nu e adevărat ¹).

D. I. Heliade R. se urcă iar la tribună.

Domnii mei, am început cuvântul arătându-vă religiunea mea la vârsta de 64 de ani. Nu m'a văzut nimeni profesând vre-o dată credința de principe străin, ci totdeauna pe aceea de pămîntean; și cauza este că fiind copil, am crescut sub regimul principilor streini, și când am început să cuget, să răsufli libertatea și naționalitatea, luând exemple de la Lazăr și Vladimirescu, aceasta a fost sub principii pămînteni și eu

1) Aci se face un tumult groaznic. Ministru de Interne, Beizadea Mitică Ghica apostrofează pe Heliade spunându-i că e un bătrîn fără de rușine. Dar cum scrie Boliac: «cînd vine Aga și spune că trebuie să subscrie că e rebel civil... cînd zice Aga unui om bătrîn de 64 ani, în momente de teroare, în mijlocul unei familii numeroase: o femeie bătrînă și șce, care n'au ait Dumnezeu de cît părintele lor; cînd vine Aga în persoană în casa unui bătrîn tată de familie și-i zice: te consiliu să iscălești plebiscitul că «nu plec fără D-ta de atei, este aceasta preștiune sau libertate?» Trompeta Carpaților 1866 Mai 20.

cel dintâi am fost care am felicitat pe Principele Român, care a fost răposatul prinț Ghica, tatăl d-lui D. Ghica. Și cuvintele mele de naționalitate, cu care am felicitat pe Domnul pământean, au fost simțite.

De atunci am început să lucrez și eu pentru naționalitatea noastră sub Domnitorii Români.

Dacă astăzi, Domnilor, am ajuns cea ce ne aflăm, este numai după urma domnitorilor pământeni! Cine a plecat din Țara Românească la 1822, când se afla sub Domni străini n'o mai cunoaște acum, atât de mare e progresul.

Sub prinții pământeni m'am învățat să văz progresul în țara mea și nu am de cât să vă enumăr ceea ce s'au văzut făcându-se sub Prinții Ghici, Știrbei, Bibescu și chiar sub Cuza, căci cine a plecat din Țara Românească la 1859, astăzi vine și vede pe Dealul Spirei turnătorii de tunuri, puscii și altele.

(O voce: vede sărăcia lucie).

Nu s'a făcut mult poate, însă tot s'a făcut ceva în proporțiune.

Eu sub prinții români am văzut progresul căruia i-am fost martor ocular.

Eu am dorit și doresc unirea, încă dela 1856 am arătat că doresc unirea, dar unirea vieții, nu unirea morții. Doresc să văd două

surori îmbrățișate și în viață fără să fie o barieră între dânsule, nu doresc însă să văd două surori într'un cosciug !

Apoi după mine, ca să existe această unire, îmi trebuie capul meu, domnilor, alt cap nu pot să am. Nu voi, ca două surori să fie sub un cap străin; nu voi ca două corpuri în care curge sângele românesc, să fie sub un cap în care curge sânge străin¹⁾. Aceasta nu poate să intre în convincțiunile mele.

iată pentru ce am fost totdeauna pentru un prinț pământean.

Terminând adineaori cuvintele mele, poate să nu fi plăcut ia toți; dar eu am zis că

1) Ideea de independența națională ni s'a fost sugerată de evenimentele petrecute în Ungaria și în Grecia. Ideea de «Prinț străin» am luat-o mai întâiu de la heteriștii Greci și apoi am văzut-o și la Belgi. Curierul Românesc relatează aproape zilnic de cele ce se petreceau în Belgia pe la 1830-31. Oamenii noștri politici n'au avut și nici nu puteau să aibă idei originale și inițiative proprii; căci soarta politică internațională a României s'a învârtit pururea după roata diplomatiei Europel. Așa se explică schimbările de idei și de conduite ale tuturor bărbaților noștri politici. «Ună-oară din cei care erau pentru domn străin la 1857, unii mai târziu și-au schimbat ideea. Ion Brătianu declara în Camera la 11 Febr. 1863 că e contra «Prințului Străin»; Magheru scria lui Știrbei Vodă la 1855 Febr. 24 că la conferința de la Viena să se ceară unirea și «le droit pour la nation d'élire — son chef — en le tirant de son propre sein». În Românul din 1862 Not 165 chiar Rosetti «făcea apel la toată națiunea că să se subscrie sau petiția ascunsă ce circula pentru «Guvernul străin, sau petițiunea noastră către alesul valilunei»

insumi eu mi-am dat votul pentru națiune, însă nu pot să hotărâsc viitorul eu cu mințea mea cea bătrânească, și încă socotesc că nici nu sîntem chemați astăzi aci să votăm pentru națiune, căci ea și-a dat votul odată și eu mă rog la Dumnezeu ca puterile garante să fie socoteală de votul națiunii. Acestea au fost cugetările mele.

Domnilor, în conștiința mea, vă spui curat, că și astăzi votez în contra conștiinței mele, dacă ași ști că se face gueră civilă de n'am vota. Când plebiscitul mi s'a spus că de nu voiu subscrie se va desblna orașul în două, și eu am hotărât, ca să sacrific sufletul meu, pentru ca să fiu acolo unde sînt și Românii ceilalți. Aceasta am spus'o și în jurnal. Nu pot să zic că am forțat, dar adevărul este a lui Dumnezeu. Din norocire sau din nenorocire, cel care a venit la mine a fost Gheorghe Michail Ghica, prefectul, unul din familia căruia am fost cel mai devotat amic. Dumnealui, când a venit la mine a zis că mă roagă să merg să subscrie plebiscitul, ca să nu se facă desbinare.

Această subscriere, domnilor, alătura cu prefectul poliției, am socotit eu execuțiune.

Acum dară, domnilor, dacă astăzi cineva mă încredințează că se va face guera civilă de nu voiu vota, atunci mai bine voiesc

ca toată Europa să treacă peste cadavrul meu, de cât să se verse sânge între frații mei!

Cuvintele pentru care am subscris în plebiscit contra convicțiunii și religiunii mele tot acele cuvinte mă fac să fiu și astăzi cu națiunea!..

(Ilaritate ¹).

1) Dintr'o tradiție orală, foarte de crezut, după cuvintele «și astăzi cu națiunea» o voce dintre deputați a strigat «nebului». Atunci lui Hellade i-a venit rău. Au trecut vr-o zece minute, în care vreme Hellade căzuse în genunchi, pe când camera vocifera

Rezultatul votării a fost 109 *pentru* Domn străin în persoana Prințului Carol; și 6 voturi *contra*. Cări au fost Nicolae Ionescu; Teodor Lăteș; Ion Leca; Ion Negură; Dimitrie Tacu; Nicolae Iamandi.

Deși Tell și cu Hellade votaseră *pentru*, nu au luat parte la manifestările ulterioare ce s'au făcut în Adunare când pe rând pentru «gubernul de la 11 Febr.» pentru «deputați cari n'au fost pentru Principe străin.» pentru «România»; «Locotenența Domnească»; pentru «Biroul Adunării», etc

CAPITOLUL VII

D I V E R S E

Cuvânt epitaľ

*Nepregătit, la moartea D. Marelui Logofăt
Constantin Golescul*

(Curierul Rumănesc 1830 No. 60 pag. 239)

Ce sunete pline de întristare înfrâng inimile noastre? ce sărbătoare tânguioasă ne adună și înmurmurește¹⁾ inimile noastre cele umilite? ce umbre pline de întristare se lasă peste fețele tuturor? Sună glasul clopotului și ne vestește moartea și vecinica despărțire a unuia asemenea al nostru, unui frate al nostru, unui prieten. Iată'l înaintea noastră prada morței și a soartei sale, cu care s'a îndatorat deodată cu nașterea sa. Iată ce este omul și viața lui! Un lanț de nenorociri, un năluc de fericire, un vis ce ne schimbă din prăpastie în prăpastie, din nădejde în nădejde, din închipuită fericire într'alta, din nenumărate cugetări și țesături

1) A face să murmure,

intr'altel mai ostenitoare ; dar s'a dat semnalul, sună ceasul cel din urmă și ne deșteptăm la marginea mormântului ce se deschide sub picioarele noastre. Tristă și grozavă soartă ! Ne-am născut, trebuie să murim : iată tot adevărul și știința noastră ! A ! ce strămutare plină de slavă și încetătoare de toate chinurile ! Ne-am despărțit, am scuturat sarcina cea țărinoasă ! Am scuturat împreună cu dânsa și toată durerea și iată ne mai presus de toate gonirile norocului. Le lăsăm și ne lasă toate și nu mai avem nici un tovarăș de cât faptele noastre.

Dar care sunt faptele acestui bărbat, care nu mai așteaptă de la noi de cât numai un mormânt, ne dă o veșnică sărutare și trece în triumf peste hotarele ce ne desparte vecinicia din stăpânirea morții ? O ce rodnicie mi se deschide înainte ! ce câmp întins de descriere ! ce viață felurită și apăsată de nenumărate suferiri ! ce răbdare îndelungată ! Fapte îndrăznețe și lăudate ! Mă îndreptez însă, către cei ce vor îndrăzni să judece, să nu uite că acest bărbat a fost totdeodată și om și că drumul vieții este plin de greșale. Dar tăcere muritorilor ! Totdauna hula s'a temut a intra în fundul mormânturilor !

Cugetul meu este a număra zilele sale cele senine, săvârșirile sale cele lăudate,

ostenelile sale cele folositoare, împlinirea datoriilor sale de om, de creștin, de patriot și de dregător.

Născut din părinți bine credincioși și străluciți ai acestui pământ, crescut pe drumul învățăturilor și a cunoștințelor veacului și vremii aceea, trăit în mijlocul necazurilor celor amare, depărtat, împreună cu toții în zilele noastre, când mâncam pâinea noastră înmuiată în lacrimi în pământ străin; lui acele nonorociri i-a fost focul, prin care se lămurește bărbatul cel încercat, și acea vreme și-a petrecut-o în faptele acele ce însemnează viața oamenilor celor mari. Ingrijire pentru creșterea fiilor săi, osteneli nenumărate întru alcătuirea și talmăcirea cărților, darea lor la lumină, împărțirea lor în dar, călătorii băgătoare de seamă¹⁾, iată petre-

1) Dupe înștiințările date de Hellade în C. R. 1830 Ianuarie 12 No. 81, și 1830 No. 42 lung 7 (colecțiunea Academiei Române). C. Goleșcu a publicat: «Elementuri de filosofie morală» București, tipografia de la Cișmea (Mavrogheni) 1827; «Adunare de pilde» Buda 1826; «Însemnare a călătoriei mele» Buda 1826; «Adunare de tractaturi» Buda 1826 «Harta statistică a Țării Românești». În C. R. 1829 Apr. 19, Mai, Hellade mai spune că «Marele Logofăt C. Goleșcu a făcut să se traducă pe românește o cârtică în care este descrisă starea și regulamentul Damelor făcătoare de bine din Pesta». Tot în 1826 la Buda apare «starea de acum a Valactiei și a Moldovei» care de sigur că este tradusă de C. Goleșcu. Pentru adevărare să se compare prefața la această traducere cu prefața la călătorii, acolo unele vorbește de cărțile scrise de străini despre noi. Apoi nota de la pag. 56 (starea de acum) unde spune: «Kram la Iași...» De altfel volu dovedi pe larg într'un studiu despre C. Goleșcu.

cerea zilelor celor de vară ale vieții sale, pentru întemeerea, deschiderea și ținerea școlii de la moșia sa.

Să vie pruncii cei nevinovați, să vie tinerii cei sărmani ce au învățat și au aflat acolo hrană și îmbrăcăminte..., vie ei să însoțească glasul meu cel neputincios, vie ei să însuflețească limba mea cea slabă... Pentru viața sa cea mai de pe urmă povestească cei după lângă dânsul, cei care avea trebuință în dregătoria sa, în ce fel îl afla odihnindu-se din slujbele sale în cămara sa cea simplă, slobodă și deschisă la tot săracul. Rodul ordinei sale celei ostentive este de față și gata de a eși la lumină: hartă, tractaturi, regulamente de societăți făcătoare de bine, lucrarea și desăvârșirea acestora era toată odihna sa.

Milostivirea sa să o arate cei ajutorați din însuși lipsa sa în vremea străinătății noastre. Acestea sunt faptele ce caracterisesc viața acestui om mare. L'am pierdut, și am pierdut un patriot, și fii săi un bun tată, care va fi vecinica lor fală.

Moartea ni-l'au răpit în vârsta cea mai coaptă și bărbătească, atunci când i se deschid ea drumul faptelor sale¹⁾ Dumnezeu! Dar sînt neînțelese judecățile și hotărârile

1) La etatea de 34 de ani. Vezi Pildele, nota dela pag. 304.

tale! Dar așa a fost voia ta! Fie binecuvântat numele tău și când ne dai învățăturile cele mai grozave. Lui acum i s'a ridicat vâlul ce'l acoperea de a căia în față. Acum este față înaintea-ți și îți dă socoteala de toate faptele sale: ostenele sale cele folositoare sînt în brațe'le sale și le depune la picioarele tronului stau. Tu cere pentru o bunătate, uiți și sînt ertate mii de greșele, aruncă o căutătură blândă asupra lui... Fie lumina ce el a împrăștiat în acest pământ, luminează vecinică sufletului lui. Ascultă. Doamne, rugăciunile a tot norodului acesta bine credincios..

Om care acum te afli la loc de scăpare fruntea ta cea posomorită, pe care se zugrăvea trufia ta cea mărinimoasă, totdeauna era gânditoare și plină de umbre mărețe, buza ta cea tristă arare ori zâmbea: acum cât e de veselă a ta față! cum ți s'a ardicat de pe dânsa toată mahnirea! sborul 'ți este voios, aruncă apoi o căutătură! nu sînt numai fii și rudele tale care te plâng.. Te înalți, pieri dintre noi, dar pomenirea ta nu va pieri, scrisurile tale vor sta de față și aici și înaintea judecării cei înfricoșate! numele tău va fi drag învățaturii și celor ce se adapă pe dânsa.

Iartă pe toți, și erte și pre tine cel prea m'lostiv.

Despre biserică și cler

(C. R. 1833 No. 4 Martie 26,

Buletinul oficial din 22 Martie face cunoscut, că se va întocmi o comisie din sinul obștii Adunări, care în anul acesta se va îndeletnici, ca să alcătuiască un proiect asupra cei desăvârșit organizații a pricinilor bisericesti, care mai pe urmă să se dea în cercetarea viitoarei obștești Adunări spre a sluji de regulă nestrămutată în ocârmuirea celor sfinte.

Nici o nație în Europa nu este care să nu fi ajuns întru desăvârșire cu această ramură însemnătoare, sau cel puțin să nu fi început a căuta drumul prin care să ajungă a aduce întocmirile sfintei noastre Religii, spre a privi și a isbui întru scopul lor cel d'întîiu. Revoluții și prefaceri neconținute una după alta, veacuri grămadite unul peste altul și pline de nenorociri, neînvățătura, această vrăjmașă a fericirii omenești, toate au contribuit a prefaceri oamenii și a aduce pe numitul creștin din ziua de astăzi a nu mai semăna cu creștinii cei d'întîi, acei Eroii adevărului, acei frați atîta de trufași pentru tatăl cel din ceruri, acei soți și cetățeni

vrednici de acest nume și de treapta în care a pus Dumnezeu pe om aci pe pământ. Singura numai maica noastră biserică și cărțile ei au rămas ca o stâncă tare și neclintită împotriva atîtor vifore satanice; ea tot-d'auna a ardicat o frunte augustă și strălucitoare de biruință, și pe făgăduința mirelui său a înfruntat toate amenințările, arătându-se că este vecinică și că va trece pământul, va trece cerul și ea va rămânea neschimbată. Sfintele ei scrisuri, acel vecinic adevăr tot-d'auna au înfruntat pe Fariseii și pe cei ce neguțătoresc cu casa Domnului, au fulgerat împotriva năpăstuiților, au mângîiat pe cei nepăstuiți, și au propovăduit *Frăția!* Aceste scrisuri n'au putut să stea multă vreme necercetate; n'au putut până în veci să răsunе în urechi ce nu aud. Luminata Europă le-a simțit, le-a pus în lucrare, și pe temelii lor au ardicat biserica întru strălucirea ei, au mărginit întru datoriile lor pe slujitorii ei, au întocmit pravili și au încheiat contractul soțietății. (Ferice de acele nații ce l-au păzit). Ziua creștinătății au răsarit în sfârșit și la noi; nouile așezămînturi, care cele mai multe isvorăsc dintr'însa, se vor simți de fii noștri și întru întocmirea lor nu putea să rămăе întru necercetare și nebăgată în seamă cea d'întăiu piatră de temelie, adică Religia, pe care se poate ardica

zidirea unei societăți. Clerul era întru întuneric, fără cunoștință de sineși, fără cunoștința de aproapele său, fără cunoștința de înaltele sale datorii. Credincioșii noștri strămoși au înălțat altare ale cărora turnuri, ca un steag al (libertății) slobozeniei și frăției cerești, chema împrejurul lor pe cei sărmani și pe cei bolnavi; le-au inzestrat cu venituri de mare cuviință încât mai jumătate țara au împărțit-o și au hotărât-o pe seama celor nenorociți; moșiile Țării mai pe jumătate sânt închinare milostivirei. Testamenturile, vecinici marturi ai dărniciei și sentimenturile lor celor creștinești, au strigat și vor striga și înaintea tribunalului celui înfricoșat al acelei judecăți de toată lumea împotriva celor ce au întrebunțat rău aceste danii. Mulțumită chibzuirilor Obștești Adunări ce pătrunsă de aceste adevăruri înfricoșate, a ales din sânul său pomenita comisie, ale căruia îndatoriri sînt cele următoare :

«I-*iu* A îngriji de învățatura clerosului, «ca printr'aceasta să-l aducă în stare a se «asemăna cu sfârșitul (scopul) sfintelor sale «însărcinări și a propovădui întru toate stă- «rile locuitorilor acestei țări, începuturile «cele mântuitoare ale moralului evanghe- «licesc ¹⁾.

1) La 1831 s'a promulgat o leg^e pentru înființarea de seminar. La 1836 se deschide seminarul în casele din curtea Bisericii Antim. (C. R. 1836 Febr. 10).

«2-lea A lua în deosebită băgare de seamă adevăratele interesuri ale Mănăstirilor, și a hotărî mijloacele de a le ridica «dintru a lor dărăpănare și a le face de mare cuviință la vederea notodului, aducându-le la orânduiala lor cea d'ântai «adică a trimete o parte din venit drept «îmbatichiu la sfintele locuri, unde vor fi «închinate după duhul adevăratelor testamenturi ctitoricești, și tot într'o vreme a «adăpostit pe cei săraci și pe cei bolnavi, «sau a ajutora învățătura obștească prin «intocmire de școale și seminaruri potrivite «cu această trebuință.

«3-lea. În sfârșit a așeza economia averilor «bisericești pe regule temeinice și cuviincioase, a le aduce fericirea potrivit cu «starea și îndatoririle ce au să împlinescă».

D. Kantemir

(C. R. 1836 No. 8 Ianuarie 18)

Multe lucruri bune și folositoare s'au început și s'au făcut între Români. Nu se deșteptase însă între dânșii sentimentul de a cinsti prin monumente și pomeniri pe făcătorii lor de bine. Acest sentiment este cu adevărat patriotic, printr'nsul se reco-

mandă pomenirea eroilor și făcătorilor de bine Patriei, se îndeamnă tinerii către virtute și face a se naște între toți contemporanii nobila trufie națională.

Până a ne măsura și defăima alții, noi până mai deunăzi ne micșoram și batjocoream înși-ne cu felurimi de proverbi. Și aceasta venea, pentru că nu aveam nici știință, nici încredințare că poate eși ceva bun dintre noi.

Țările acestea au avut și ele, ca toate celelalte, eroii și bărbații lor, însă dați uitării, nimeni nu i-a cunoscut. Monumentele, statuile ardate în cinstea lor, Poezia suspinând și îmbărbătând de pe mormintele lor, locurile, drumurile și ulițele consfințite numelui lor, acestea sînt care deprind tinerimea a se mira de virtute, a o imita și a o pregătește ca să-și citească și să învețe istoria Patriei ca un străin.

Moldovenii au început a deschide drumul unor asemenea frumoase începuturi. D. D. Negruți și Kogălniceanu au întreprins o faptă patriotică, a da afară operele vestiților Prinți Kantemiri, în limba moldovenească; autori ce-i cinstesc națiile și pe cari românii mai nu-i cunoaște. Și din toate monumentele ce poate ardica cineva unui autor, cel mai frumos este a-i aduna operele risipite și necunoscute compatrioților și a'î face să

vieze, cum merită, în inimile aceloră pentru care a scris el.

Programa următoare, dată afară de D. D. Editorii și traducătorii Kantemirilor, arată dezvoltat această frumoasă întreprindere, și sintem încredințați că nația Română va simți această nobilă trebuință de slavă națională și va ști să cinstească pe marele lor autor (Dim. Kantemir) aducându-i numele și operele ca niște moaște prețuite în pământul lui de naștere și depunându-le pe mesile și în Bibliotecile publice și particulare ca o podoabă neamului; va ști adică a alerga spre întâmpinarea cheltuelilor tiparului, care se va face într'un chip vrednic de numele autorului ¹⁾.

1) Urmează programa editurii în care se citesc între altele și aceasta : «Tote națiile civilizate fac nemuritor numele marilor lor compatrioți prin bronz, pânză și tipar; iar noi nu avem în limba noastră măcar seterile întregi ale născătorilor Moldoveni cari cu conștientul lor au făcut patriei lor atâta lăune poată, cât Ștefan prin sabia sa».

Fustași¹⁾

(C. R. 1848 N. 5 Ian. 19)

Când aude junimea de astăzi *Fustași* ne întrebă pe noi ce e *Fustași*, după cum întrebăm noi ce era *Ferentarii*. Așa se perd costumele și datinele naționale, ce s'au cuvenit a se conserva ca un paladium. În timpii de doliu ai țării, când domniile străine ne desființaseră, acele brave regimente de 12 mii Dorobanți, cu care întâia dată Mircea al nostru dete un model Europei de o armată permanentă, în acei timpii ai feudalității când acele domnii ne luară brațele prin care am fost știut și noi odată a ne apăra drepturile, ne lăsară o suvenire ce ne rechemă a că au existat acele regimente, pentru că ne lăsase pe Generalul lor, pe Căpitanul de Dorobanți. Acesta avea o dregătorie, o autoritate. Când acele Domnii imitând fastul de atunci oriental, vrură să fie înconjurate de ciohodari, delii, tufecii, conservară însă și o mică trupă de *Fustași*, spre suvenire acelor *Fustași*, gvardii de corp ai prințului în timp de pace și de resbel; acei *Fustași* ce singuri cu acvila

1) Armata de cavalerie cu lance, și vine de la cuvântul vechiu românesc «fuste». În Coressi: «faștele virtutei trimete-va [ie Domnul], astăzi «tolagul puterii...»

cruciată recheamă Românului acvila română și fașele acelei republice suverane, și acelui imperiu universal. Unde nu sînt acele fașe, simbol de unire a nației împrejurul Tronului și de vigoare națională? Cât ar fi dorit a vedea d'alătura Tronului în zilele solemnele încai doi fustași, ținând acele fușe, ce atât ar fi în armonie cu acvila regenerată!

Să lăsăm istoria. Ea abia a eșit din haosul ei prin stăruințele unor bărbați Moldoveni, Transilvăneni și d'ai noștri; să luăm istoria ce abia poate încă să ne spuie lămurit și invederat ce și cine a fost; e de ajuns o judecată justă și deducătoare să ne arate că am fost ceva. Dacă țara noastră există, după atâtea socoli de predări ce devastă Europa în acei timpi, când ferocele manaf, părea că o să ia bolta cerului în sulită, când Ianicerul sta, să dea legi Europei; dacă esis'ă, după ce căzù Imperiul Bizantului, și cu el împreună și Grecia și Bulgaria și Serbia, e o invederată probă că Românul avu odată și piept și braț și armă și minte; și în tot timpul avu armele timpului, căci căuta să puie arma înaintea armei. Când armătura de fer acoperea pe oștean, în cât să semene un turn de bronz, vede cineva pe Mircea investit de cavaler; când brațul virtos al inamicului întindea arcul, securea și rotia buzduganul, brațul Românului va

fi știut a vibra săgeata aripată, să pătrundă cu lancea cuirase de fier, să despice cu pala uriași de aramă, să spargă cu securea bélice, coifuri și să doboare cu buzduganul și cal și călăreț. Va fi știut doară, dacă a existat și nu și-a plecat capul la jug, dacă a făcut din țara lui loc de scăpare creștinilor, și și-a ținut biserica totdeauna ca o Mireasă în ziua nunții, înălțându-și turnurile ca chedrii Libanului, de unde glasul d'aramă al clopotului nu a tăcut nici odată. Unde e vre-un semn din acele arme din acele armature, din acele costume? Unde e un act de probă de acea minte prudentă, pătrunzătoare și prevăzătoare, ce încheia niște asemenea tractate ca ale lui Mircea și Ștefan? Sau ni s'au luat cu forța sau n'am știut să-l conservăm. Arhiva nu e despuiată, bibliotecile deprădate, nici o suvenire de armă, nici un costum antic...

In memoria Văcărescilor Panegeric

(ed. II București 1863)

(PARTEA FINALA)

...Acum ești acolo, fiule al Văcăreștilor ¹⁾; acum străbați sferile; acele stele strălucitoare, acei scri dătători de lumină; acum ești la locul acela depărtat de orice suferință, depărtat de «vecinica» moarte. In junețele tale vibra sub degitele-ți înflorite de durere, coardele de metal ale lirei ce răsună suferințe; Acuma te așteaptă Harpa auriă de Serafimi ce alină orice durere, spre a intona himnul păcii, himnul laudei, himnul profeției pentru un viitor mai fericit al fiilor tăi spirituali, ai Românilor.

Când te-am văzut, când te-am auzit întâia dată ²⁾ în debutul meu în lume; eram copil ca de cinci-spre-zece ani; fui trimis de părinții mei la răposata patroana și demna ta mater. Nu o aflaiu; deschisei ca indiscret o ușe, auziiu o voce psalmodiind în recitatură: și văzui prin crăpătura ușei un june răsturnat pe un pat de bison, cântând «Primăvara». Eram inițiat în fru-

1) Iancu Văcărescu.

2) In memoriile publicate in «Binele Public» 1860 Mai 16 povestește această primă vedere într'alt chip

muștile poeziei Helenice, dar uram pe pui de fanarioți ce mă umileau în școală calificându-mă de *vlah*: vream să am, să aud ceva românesc care să însemne încai à Anacreonte, și nu auzisem nici un vers român de asemenea valoare. Rămiseiu uimit și mărmurit ascultând victoriile Amozului, metamorfosile lui Joie, descrierea câmpiei de lângă Carpați și când veniși la expresia :

«Vrăjmași calzi, prieteni reci»

căzui în genuchi în pragul ușei, rămăseiu în extaz și adorație, până te sculași din pat și veniși la ușă. Cum văzuși un copil în acea poziție, și cu lacrimile pe față, mă aridicași, mă îmbrățișași : buzele tale pe a mea frunte îmi însuflară spiritul și puterea de a te înțelege, și mă iubiș, de atunci. Eu te adoraiu ca june, te respectaiu ca bărbat, te admiraiu și te plânsăiu ca martir. Fost-a oare predestinat a pronunța și cuvântul... nu funebru pentru tine, ci pentru noi, cei rămași a trăi, după cum zici, moarte vie...

Ai trecut acum la moarte vie, la viața eternă. Permite-mi acum și la cărunțele a îngenuchia ca în a mea copilărie, nu în pragul ușei, ci în pragul porții universale, de unde se trece la viața fără de suspinuri. Atunci te văzuiu pe un pat de bison cântând «Primăvara», acum te văd adormit pe

lauril tăi, pe carul de triumf de pe care îți
iei avântul spre nemurire. Atunci te sculași
și mă aridicași, ca să pot umbla pe calea
ce o deschiseși; întinde-mi și acum mâna,
o sufleie fericite, precum ți-ai întins aripile,
și mă ardică de la picioarele corpului tău,
spre a depune cununa de lauri peste rămă-
șițele tale mortale și a striga împreună cu
toți Români :

Vii să fie Văcăreștii între Români !
Să trăiască România !

— *Finele «Fragmentelor»* —

SCRIERILE LUI HELIADE ¹⁾

- 1). *Amfitrion, comedie de Molière.* (titlu cu litere latine). Tipărire 1835 (dar traduse pe la 1828) București.
- 2). *Gramatică românească.* Tipăr. 1823. Fără loc. (Să știe că a fost tipărite la Sibiu).
- 3). *Curierul rumânesc.* 1828—1848, cu întreruperi.
- 4). *Medități poetice* dintr'ale lui A. Dela Martin, traduse și alăturate cu alte bucăți originale. Tipăr. 1836 f. I.
- 5). *Regulile sau gramatica poeziei.* Traducție 1831. București.
- 6). *Fanatismul sau Mahomet proorocul.* Trad. 1831. București.
- 7). *Aritmetica lui Francoeur.* Trad. 1832. București.
- 8). *Din povestirile morale ale lui Marmon-
tel.* Bărbațul cel Bun. Trad. 1832. București.

1) Votul indica numai scrierile pe care le posed eu, deci pe care le cunosc eu.

- 9). *Femea bună*, din povestirile morale ale lui Marmontel. Trad. 1832. București.
- 10). *Gazeta Teatrului Național*. Dala 1 Noiembrie 1835 până la 1836 cu No. 13, fără dată.
- 11). *Culegerile din Scrierile*. 1835. București.
- 12). *Hristianismul la începutul său. Imitație* (după romanul lui Bulver Lyton. Cele din urmă zile ale lui Pompei. 1836. București.
- 13). *Curierul de Ambe-Sexe* 1836 — 1847. A doua ed. la 1893 apare un al VI volum.
- 14). *Julia sau Noua Eloisie*. Trad. Tom. I. 1837. București.
- 15). *Din operele lui Lord Byron*. Trad. 1837. București. Tom. I: Corsarul; Lara; Fragment; Strigoiful; Luarea Corintului; Ghiaurul; Cerul și pământul, (mister în proză și în versuri).
 Tom. II. Idem 1839: Marino Faliero, tragedie; Ambii Foscari, tragedie; Profețiile lui Dante;
 Tom. III. Idem 1837; Mazeppa; Parisina; Mireasa d'Abydos; Prizonierul din Chilon; Lamentațiile lui Tasso; Beppo; Melodii ebraice; Elegii la Thyrza; Stanțe; Oscar d'Alva; Calmar și Qrla.

- 16) *Almanach literar* pe anul 1839. București. (Titlu cu litere latine).
- 17) *Căderea Dracilor*. (Poezie) 1840 Noiembrie 7. București.
- 18) *Don Chichote dela Mancia*. Din scrierile lui M. Cervantes, trad. în rumânești din franțoește dupe Florian, în două ediție '1839 și București.
19. *Prescurtare de gramatca limbei romano-italiane*. 1841. București.
- 20). *Paralelismu între dialectele roman și italian*. 1841 București.
- 21). *Elemente de istoria universală*. 1843. București. Partea întâia. În text român și francez. Anonim. (Iarca dă ca autor pe Heliade).
- 22). *Norma*. Tragedie lirică. Trad. 1843. București.
- 23). *Don Juan*. Dela Lord Byron. (2 cânturi) 1843. București.
- 24). *Din Coricolo* de Alexandru Dumas, 1846. București.
- 25). *Vocabular de vorbe străine în limba română*. 1847. București.
- 26). *Mémoire justificativ dela Rëvoluțion Roumanie*. 1848. Paris.
- 27). *Le Protectorat du Czar*. 1850. Paris.

- 28). *Souvenir et impressions d'un proscrit.* 1850. Paris.
- 29). *Mèmoires sur l'histoire de la Régénération Roumaine.* 1751. Paris.
- 30). *Amintiri asupra ist. reger. tr. în rom.* 1893. București.
- 31). *Epistole și acte.* (1851?) fără dată și fără loc.
- 32). *Ciclopele tristei figuri Tandalida.* 1854. fără loc.
- 33). *Suite ou supplément à l'hist. pol. et. soc. des Principates Danubiennes, de N. Rousso (dar scrisă de Heliade).* 1855. Bruxelles.
- 34). *Descrierea Europei* de Ion Prosdociu (recte, Heliade). 1856 Mai 26 fără loc.
- 35). *Cobza lui Marinică.* 1855. Beciu. K. K. Tipografie. București.
- 36). *Conservatorul* 1856. Seria I România și Turcia sub numele de N. Russo.
Id.—Seria II 1 Noembrie.
- 37). *Crucea de argint.* După E. S. (Eug. Sue). 1858. București.
- 38). *Biblia Sacră.* Trad. 1858. Paris. (până la Cartea Regilor. ve2s. 20).
- 39). *Biblicele (Comentarii)* 1851. Paris, I-a II-a fascicolă, 192 pagine.

- 40). *Echilibru între antiteze* 1159 — 1169. București.
- 41). *Biblioteca Portativă*. 1860. București, vol. I Literatura. Critica; vol. II Diverse; vol. III br. VIII Incă odată. Progres și Conservație; br. XV Colecție de Brebenei și Viorele (Un om și un căuzaș); vnl. IV Moara (traducțiuni I. M. Răureanu: Franklin, Bune Consilii; Morala în Fagte); vol. V Poezii inedite (Fabule de Heliade, C. Bălăcescul: Potrete literare satirice de H, Franțozitele și altele de C. Faca).
- 42) *Proces g-l. între două hordii*, Mister în două acte- 1861. București.
- 43). *Pace sau însoțire. Casa de Credit* 1863 București.
- 44). *Istoria Instituțiunilor României*. 1863.— București. I. Votul și Răsvotul; Tabel Istoric; Unire și Unitate; Proprietarii și Sătenii.
- 45). *La înmormântarea lui I. Văcănescu*. Orație funebriă. 1863. București.
- 46). *Unirea și Unitatea*. 1864. Iași (Să dă gratis).
- 47). *Legalitatea* 1866, 10/22 Aprilie — 10 Iulie).

- 48). *Curs întreg de Poesle generală*, vol. II 1870 București (Anatolida) vol. III. 870 București. (Fingal); *Divana Comedie; Infernul până la cântul V.*
- 49). *Literatura-Politică*. 1868. București. Conferință ținută la Ateneu.
- 50). *Istoria Românilor*, ed. II. 1870. București.
- 51). *Christianismul și Catalocismul*. 1870. București.
- 52). *Abecedar*. 1870. București.
- 53). *Principie de Ortografia Română*. 1870. București.
- 54). *Cântarea Cântărilor*. (1870) fără dată. București.
- 55). *Serafita, Oda Românilor, Sburătorul*. 1872. București.
- 56) *Brutu*. trad. dupe Voltaire. 1878. București.
- 57). *Gernsaleme liberată*. 1880. București (cântul VII.
- 58). *Orlandu Furiosul*. 1880. București (cântul IV, fragment).
- 59). *Satirile și Fabule*. 1883. Craiova.
- 60). *Scrisori din Exil*. editate de N. Russo. 1891. București.

- 61) *Istoria critică universală*. 2 vol. 1884.
București.
- 62). *Ruge și morala Evangelică*. II ad. 1894
București.
- 63). *Profession de foi* br. 1857. Paris.

INDICE DE CUVINTE ¹⁾

A

abonat (1844),	amploiat,
abuz,	analis-analiză,
act (document),	analitic,
acție (partea dintr'un capital social 1844)	a aplica,
aționar,	apostat (1836),
activ,	a a prețui (a prețui)
actor, (1833),	arare(ori)
acuma (acum),	arbitrară,
acvilă cruciată (cu crucea 1848),	a ardica (în sensul fr. ramasser)
adâncează (adâncește)	a se arma,
admirația,	armătura,
adoratie,	artele frumoase (meș- teșug 1836, și mai târziu belle-arte),
a adoră,	artist,
adunanță (adunare),	așezământ,
afecție,	astronomicesc (1828)
airea (aiurea),	ațintează, a aținta (a aținti),
altier-falnic,	atom,
amator,	aurea (ca aurul),
ambitșionat,	

¹⁾ Țifrele în paranteză indică data scrierii de unde s'a cules cuvântul. Mărturisesc că din cauza pripel, acest indice e incomplet în toate privințele.

autonomie,
 augustă (frunte au-
 gustă 1833).

B

Bancrut (1828),
 bătrânească (mintea)
 bélice,
 bibliotecă (1848)
 bestie,
 bestial,

C

Cabală (1839)
 cămară, odae (1830)
 capace (capabil)
 capacitate,
 capelură - părul ca-
 pului,
 capricia - capriciu
 (1828)
 carieră,
 catastih,
 cei bune (cele bune)
 cășie. ca găștele,
 clas (clasa, pl. clasei)
 a se coafă,
 coafură,
 coloră (coloare),
 a combina - a socoti,

a'și da părerea,
 (1837)
 comedia,
 comod,
 companie de actori
 (1830)
 a completa,
 a comprometa (com-
 promite)
 confuzie,
 conlăcuior (1829)
 conjugare,
 conserva
 conservator (ziar)
 consfințit (1836)
 conspirator,
 costum,
 constituție (1841),
 contribuî,
 contribuție generală,
 corespondență lite-
 rală (1836)
 corespunde,
 corupție,
 corumpere,
 a convinge,
 corect (1837)
 încrăvătă - a se legă
 cu cravată,
 creația lumii,

critica (1835)
 curier (1828)
 cugetativă (limba)
 cultura (limbei rom.
 (1835)
 cunoștință,
 cupid - lacom făr'de
 măsură.

D

De-daca,
 debutul-începutul,
 debil,
 de lamație (1834)
 declară,
 decretă,
 deducător (1839)
 defectuos (1840)
 degeneră (1840)
 degradă, degradație
 (1830)
 dehulat,
 demoazelă (1836)
 a depune,
 deputat (1829)
 desființă,
 desemnă (desemnea-
 ză conturu')
 a devasta,
 deviza,

diatribă,
 dicțiune (1833-34)
 dignitate (1840)
 dintr'ò acest fel de
 familie,
 dispoziție,
 dispută (1828)
 domen (pl. domene)
 domeniul cunoștin-
 țelor, - celor trei
 regnuri,
 dorire dorință (1828)
 dotare,
 dramatic (1833-34)
 drepturi civile,
 dumnezeii,
 dumnealor, dumnea-
 voastră,
 duh metodic (1836)

E

Eclectism,
 economia casnică, -
 câmpului (1830)
 educație (1830)
 elegant (1837)
 emancipație - emanci-
 pare (-manăstirilor)
 epiit,
 epohă (1840)

era (erou)
 eres, eresuri,
 erou (1833)
 eroism,
 esista,
 experiență (1828)
 ecsploata,
 eterogen (vorbe eterogene)
 Europii - Europeanii (1828)
 esemplu (pilde)
 exclusivism,
 extaze,
 exprimat, exprimare,
 emulație,
 ecspediția (1828)

F

Fabulos,
 facilitate,
 facultățile omului,
 faimos,
 famialiriză,
 familiar (limba familiară 1828)
 fastul,
 ferentar,
 ferice 1833 și fericit
 ferme sau arende,

feroce,
 feudalitate,
 fiește-care (1828)
 fie-căruia județ.
 filarmonic (1833)
 franc - leu nou.
 focar,
 funcționar,
 fondator,
 forța,
 frazu - fraza,
 fustași.

G

Garant,
 garanție (1836)
 gazetă, pl. gazetură (1828)
 generație,
 generos,
 generozitate,
 gentileță,
 gerg limba vorbită,
 gest,
 ghiunia-echer de zidar,
 grațios,
 gvardie,
 guvern,
 gueră-resbel.

H

Hazard,
 haracterisesc (caractere-
 risesc),
 hromatizat, (1836)

I

idee, (1828)
 ignoranță, (1840),
 inoranță,
 imaginat.
 -bunător,
 infamie,
 inștă,
 -cetător-care face să
 înceteze (1830),
 încai-cel puțin,
 independință,
 indiscret,
 înfățișetor - reprezen-
 tant,
 influență,
 inițiat,
 înșânui însuși,
 inspiră,
 instanță,
 al însuși școlii,
 integral,
 însemnătoare,
 interesant (1830),

interesător-interesant
 (1828),
 interval (de timp),
 instinct,
 instrucția publică,
 instrue (instruește),
 instrumental, (1836)
 a ne întrebuința-a ne
 servi,
 întrerupere,
 întru jumătate de
 coală,
 invazie,

J

Juncția, jargon,
 jurisprudență adică
 știința legilor,
 jurnal-încheerea unui
 comitet,
 just,

L

Laboare,
 lăngă (lângezește),
 1840,
 langagiu,
 laie (șigan de),
 lamente jeliri,
 latent,

legislativ,
 nu ți-e lene obrazu-
 lui !,
 leție (lecție),
 a liberă (inf. lung ca
 subst.)
 libertate,
 limbăgiu,
 literală (literară 1828)
 literat,
 literator om de litere,
 literatură (1828),

M

mădular-membru,
 mai că mai de tre-
 buință să fie (1830)
 major (ton),
 manie obicei nărăvit,
 măscărat-om mascat,
 (1840).
 mater-mamă,
 materială (averea),
 medicina (1828)
 medită,
 mendică-cerși,
 meserian-artizan,
 menționat,
 minister,
 mitentel,

modă,
 model (1836),
 mortal,
 a se miră-admiră,
 monument,

N

Nuance-nuanțe (1836)
 năluc-nălucă,
 naturel, (1836)
 neîndemânateca în-
 demănare (a ac-
 torului),

nimului,
 nobil,
 nomenclatură,
 normală (școală),

O

Object (1836),
 ocazion-ocazie (1828)
 oficial (1833),
 operă-(scriere).
 opinie publică (1839)
 organ al înaintării,

P

Paralelismul limbilor
 (1828)
 patroana doamna

patrioticești,
 patriotice,
 a parodă,
 pedantism (1828)
 pensie,
 penitenciar,
 pepinieră de mici
 arendași,
 perfecție-perfecțiune,
 perfecționare,
 permanentă (armată),
 persoană,
 personaj, pl. perso-
 najele,
 perspectivă,
 prestat (unde a pres-
 tat mintea),
 precedent,
 prejudecăți, (1828),
 prejudețele (1836),
 pictură,
 poetică (lecție de-
 1836),
 poziția (geografică și
 politică),
 proclamație,
 producție literală,
 profan,
 profesoral,
 progresiv,

popul,
 propoziție-propunere
 (1836),
 particular,
 protecție,
 protestă,
 provăzător,
 prozodia,
 prudent,
 publicare,
 pociu-pot,
 plagă-rană,
 a se prici oamenii-a
 disputa,
 politicească societate
 (1830).

R

Radioasă,
 rămășiță-restul,
 răscăăratul (actori-
 lor),
 rășoitul (actorilor)
 raucă-voce aspră și
 răgușită,
 rebel-îndărătnic,
 recapitulă,
 reciproc,
 recitativă,
 reclamă,

recomandez (recomand),
 reducere (1830),
 redactor,
 relație,
 remarcabil,
 reparație (de casă),
 repertoriu (de teatru),
 reprezintă,
 reprezentant (1848),
 reprezentație (de teatru),
 responsabil,
 responsabilitate,
 revesti,
 rolă-rol (de teatru),
 romanț (roman),
 rivoliță,

S

Sarsailă (tip. liter. și politic),
 satisfacție),
 scâlambă,
 scelerat,
 șenă (scenă),
 scornul,
 scrisurile-scrierile (1830),
 scrimul (scrimă),
 sculptură,

scumpătate,
 secție,
 seanță,
 sentimentale,
 sentimenturi și sentimente (1836),
 simbol,
 între sine să aibă ei înțelegere,
 sintes (sintează),
 serele (ss. seară),
 solemnel,
 sor'-soră,
 soțial,
 speranță,
 spiculație,
 splendidă,
 statue,
 statul,
 științe și arte, (1836)
 strein (1828),
 stipulat,
 străenește (a crește),
 străinist (1866),
 subscripție,
 suspinuri (suspine),
 suveran,

T

Taraf-partid,
 teatruri,

țărănoasă-de țărăină
 (1830),
 termen (1828),
 a se ticăi,
 timpii,
 tractă (tractează),
 tupilat,

u

Unime-unitate,
 universal,
 universitate (școala)

v

Varii-deosebiți,

vărsat (versat, 1836)
 viață-trăește,
 viageră (pensie),
 vibră,
 vifor satanic,
 vigoare,
 vijiunie-vizuină,
 virtuos,
 virtute,
 viză-a ținti, a avea
 un scop,
 vocabulerul (voca-
 bular) (1836),
 voie, pl. voile,
 vot.

TABLA DE MATERIE

	<u>Pag.</u>
Introducția	5
Capitolul I.—Profesor :	
Scrisoarea către C. Negruși din 1836.	13
Înștiinț. re. Institutul pentru creșterea fe-	
telor 1830.	19
Scrisoarea către Banul M. Gbica: Pro-	
grama învățământului 1840.	22
Literatura și Politică. Conferință. 1867.	38
Capitolul II.—Ziaristica.	
Înștiințare. Apariția Curierului Ro-	
mănesc 1828	45
Scrisoare către C. Negruși. Despre Cu-	
rierul Românesc 1836	49
Primul articol al Gazetei Teatrului Na-	
țional 1835.	51
Scrisoare către Censor. 1839	53
Despre autori 1840	60
Despre pseudonime, 1840	64
Chemare către copil. Școala de tipo-	
grafie 1842.	66
Prospect pentru o școală de tipogra-	
fie și legătorie	67
Capitolul III.—Traducțiuni și edițiuni.	
Programa pentru Adaosul literar 1830.	71
Chemarea către folos faeere de bine	
și glorie. Societate pentru tipărire	
de cărți 1843	74

	<u>Pag.</u>
Chemare. Bibliotecă universală 1844	78
Capitolul IV.—Gramatica și limba literară.	
Scrisoarea de dedicație la Gramatica românească 1828	83
Din partea editorului către Arestia trad. lui Omer despre limba lite- rară 1837.	91
Geniul limbei române 1868	96
Capitolul V.—Teatrul Național.	
Primul manifest pentru înființarea Tea- trului Național 1830	105
Despre actori 1883	108
Din statutele Societății Filarmonice. Programa școlii de declamație 1834.	110
Cuvânt la primul examen al Școlii So- cietății Filarmonice	112
Critica de teatru 1836	118
Schiză de proiect pentru Școala de declamație 1845.	123
Capitolul VI.—Chestiuni politice și sociale.	
Către comitetul pentru întocmirea Re- gulamentului Organic 1829.	129
Cugetări asupra educației. Despre ne- voile sociale, proprietățile mănăs- tirești, soarta țăranului, etc. 1838.	131
Pentru opinie. Ce însemnează la noi opinie publică, despre țărani, ne- guțători, meseriași, banca națio- nală, etc. 1841	135
Jupân Ion. Desrobirea țiganiilor. 1844.	141
Proclamația dela 1848. Notă despre paternitatea aceslei proclamații	145
Scrisoare către Gr. Grădișleanu 1851. Suferințe morale, pe lângă cele materiale în Exil	162

Scrisoare către Gr. Grădișleanu 1855. Pentru „unire” și pentru „prinț străin”	165
Claca și iar claca. Punctele pentru îmbunătățirea soartei țăranului 1860	167
Aproposito de Alegeri din 1866 . . .	169
Declarație. Motivarea semnăturii în plebiscismul pentru „prinț străin” 1866	170
Discursul la a egerea Prințului Carol I Notă că „Veritatea” e apocrifă 1766	172
Capitolul VII.—Diverse.	
Discurs la înmormântarea lui Dinu Gofescu 1830	183
Despre biserică și cler 1833	188
Despre editura operilor lui D. Kaute- mir 1839	191
Despre corpul de armată „Fustaș” 1848	194
Pangeric la moartea lui Iancu Văcă- rescu 1863	197
Lista scrierilor lui Heliade.	201
Indice de câte-va cuvinte	209

FINITUL

↙ apărut în :

Editura librăriei „Universala“ Alcalay & Co.
27, Calea Victoriei, 27

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Grigore M. Alecsandrescu

Opere complete

 I
P o e z i i

Epistole, satire, fabule, epigrame,
traduceri

cu o

culegere asupra vieții și operei poetului
și însemnări

de

EM. GÂRLEANU

Mihail Eminescu este cel mai de seamă poet al Românilor. Nimeni, dela el incoace n'a scris poeme de-o mai genială viziune.

Mihail Eminescu este singura mândrie a țării noastre. El este steagul românesc cel mai avansat, câștigat de români în câmpul bătăliei culturale europene.

Gloria lui Eminescu se restrânge asupra țării întregi și este o datorie a oricui vorbește această limbă să'l citească, să'l pătrundă și să'l iubească.

Știm din istoria noastră, de cel o sută de ani de domnie fanariotă.

Dar cum se trăia pe atunci, dar cari erau scăderile acelei epoci, din ce pricină suferia poporul nostru, nu se poate *vedea* clar de cât din romanul lui Nicolae Filimon, „Ciocoi vechi și noi“.

Asemenea romane, de moravuri, politice și sociale, abia astăzi, după atâta vreme dela Filimon, s'au scris câte-va, de către d-l V. Demetrius: „Orașul bucuriei“, „Domnul Deputat“ și „Domnul Colonel“.

„Ciocoi vechi și noi“, cartea aceasta, trebuie s'o cunoaștem toți: adolescenții, cari acum își încep cultura, vârsnicii, cari se îngrijesc de patria lor, — toți, pentru a fi folositori neamului.

